

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO FAKULTETO
TEISĖS KATEDRA

ASTA MULIUOLIENĖ
APLINKOSAUGOS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

GYVOSIOS GAMTOS APSAUGĄ REGLAMENTUOJANČIŲ TEISĖS AKTŲ SISTEMA IR JŲ
ĮGYVENDINIMO PROBLEMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
Dr. Audronė Žemėckė

Kaunas 2017

TURINYS

ĮVADAS	3
1. GYVOSIOS GAMTOS APSAUGOS SAMPRATOS ANALIZĖ	6
1.1. Gyvosios gamtos apsaugos sąvoka	6
1.2. Gyvosios gamtos apsaugos raida	10
2. SUBJEKTAI, ĮGYVENDINANTYS GYVOSIOS GAMTOS APSAUGĄ	18
3. GYVOSIOS GAMTOS APSAUGOS TEISINIS REGULIAVIMAS	28
3.1. Tarptautinės sutartys	28
3.2. Europos Sąjungos teisės aktai	32
3.3. Nacionaliniai teisės aktai	37
3.3.1. Laukinės gyvūnijos apsaugos reglamentavimas	39
3.3.2. Laukinės augalijos apsaugos reglamentavimas	44
4. GYVOSIOS GAMTOS APSAUGĄ REGLAMENTUOJANČIŲ TEISĖS AKTŲ ĮGYVENDINIMO PROBLEMATIKA	49
IŠVADOS	56
LITERATŪRA	58
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KABOMIS	63
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	65
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	66
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ	67

IVADAS

Žmogus, kaip ir bet kuri kita gyva būtybė, yra gamtos dalis. Ne gamtoje, nesinaudodamas jos resursais, jis negali egzistuoti¹. Žmonių bendruomenė priklauso nuo gamtos dėsnių, tačiau, palyginus su bet kuria kita biologine rūšimi, žmonija savo sąmoninga ir intensyvia veikla daro didžiausią poveikį gamtai². Žmonių daugėjimas pasaulyje lemia vis intensyvesnį gamtos išteklių naudojimą ir aplinkos taršą. Žmonių veikla daro poveikį aplinkai, kuris dažnai būna neigiamas, ir šios veiklos padariniai ne visada nuspėjami³. Savo neribota ūkine veikla žmogus sukūrė aibes problemų. Svarbiausiomis iš jų galima įvardinti klimato kaitą, nykstantį ozono sluoksnį ir be jokios abejonės katastrofiškai nykstančią miškų ir biologinę įvairovę⁴.

Biologinės įvairovės, kitų gamtos išteklių nykimas yra opi problema ne tik Lietuvoje. Šios problemos nepavyko išvengti nei vienai pasaulio valstybei. Žmogaus veiklos sukeltas gyvosios gamtos rūšių nykimas kelia didelį susirūpinimą, kadangi kyla didelė grėsmė tam tikrų rūšių išlikimui. Gyvosios gamtos išsaugojimas yra vienas iš svarbiausių aplinkos apsaugos klausimų tiek Europos, tiek viso pasaulio mastu. Tai patvirtina daugiašaliai tarptautiniai susitarimai, kuriuose akcentuojamas biologinės įvairovės, natūralių ekosistemų išsaugojimas, pabrėžiamas būtinumas saugoti laukinę fauną ir florą, natūralias buveines, jų būklės stebėjimas, nykimo prevencija⁵.

Tiriama problema. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) 54 straipsnyje skelbiama, kad valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūri, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos ištekliai⁶. Šiame straipsnyje įtvirtinta valstybės pareiga rūpintis aplinkos apsauga, taip pat draudimas niokoti žemę, skurdinti augaliją ir gyvūniją yra aplinkos apsaugos, o taip pat ir gyvosios gamtos apsaugos, Lietuvoje teisinio reguliavimo pagrindas, kuriuo remiantis turi būti priimami ir įgyvendinami įstatymai, poįstatyminiai teisės aktai, reguliuojantys aplinkos apsaugos, o taip pat ir gyvosios gamtos apsaugos santykius.

Šiame darbe yra analizuojama gyvosios gamtos apsaugos santykius Lietuvoje reguliuojančių teisės aktų sistema. Darbe nagrinėjama, ar įstatymų leidėjas, įgyvendinamas Konstitucijoje įtvirtintą valstybės priedermę saugoti natūralią gamtinę aplinką, gyvūniją ir augaliją, racionaliai naudoti gamtos išteklius bei juos gausinti, nustatė tinkamą šių santykių teisinį reguliavimą, kad būtų sėkmingai įgyvendinti aplinkosaugos santykių teisinio reguliavimo tikslai ir uždaviniai – teisinėmis

¹ Kristina Mikalaukaitė-Šostakienė, „Administracinių teisių ginčų, kylančių aplinkosaugos srityje, neteismo nagrinėjimo problemos“, Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka, 6 (2011):175.

² Mykolo Romerio universitetas, Aplinkos politika ir valdymas (Vilnius, 2008), 12.

³ Zenonas Venckus, Aplinkos apsaugos politika ir teisė (Vilnius: Technika, 2007), 11.

⁴ Alfonsas Vaišnoras, Europos Sąjungos aplinkos politika (Vilnius, 2011), 7.

⁵ Zenonas Venckus, supra note, 3:143.

⁶ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. Valstybės žinios 33, 1014 (1992).

priemonėmis išsaugoti ir atkurti gamtos išteklius, saugoti aplinką nuo bet kokio žalingo poveikio ir taip gerinti visuomenės gyvenimo kokybę bei sveikatos apsaugą⁷.

Baigiamojo darbo aktualumas. Gamtoje pastoviai vyksta tam tikri pokyčiai, kartu kinta ir natūrali aplinka. Biologinė įvairovė gyvybės palaikymui Žemėje yra nepaprastai svarbi, todėl jos išsaugojimui turi būti skiriamas ypatingas dėmesys⁸. Taigi, ši aplinkybė lemia, kad gamtos išteklių turi būti naudojami itin apdariai. Apdairus išteklių naudojimas reiškia, kad gamtos išteklių turi būti naudojami atsargiai ir atsakingai, atsižvelgiant į tai, kad jie yra riboti⁹. Todėl ne tik nacionalinėje, bet ir tarptautinėje erdvėje vis labiau akcentuojamas poreikis imtis veiksmingų, tame tarpe ir teisinių, priemonių, padėsiančių stiprinti aplinkos apsaugą¹⁰, racionaliai naudoti gamtos išteklius.

Taigi, gamtos išteklių naudojimo ir apsaugos teisinio reguliavimo paskirtis – reguliuoti augančius visuomenės poreikius gamtos ištekliams, jų nuosavybės ir naudojimo santykius, kartu užtikrinti ir jų apsaugą bei išsaugojimą ateities kartoms¹¹. Tinkamas ir racionalus gamtos išteklių naudojimas turi didelę reikšmę ir yra svarbus ne tik dabartinės visuomenės nariams, bet nepaprastai svarbus ir būsimoms kartoms, bei yra viena iš esminių sąlygų, užtikrinančių teisę į sveiką aplinką¹².

Būtent visuomenės poreikis tinkamam ir racionaliam gamtos išteklių naudojimui sąlygoja būtinybę teisės normomis sureguliuoti visuomeninius santykius aplinkosaugos srityje, nustatyti pagrindines juridinių ir fizinių asmenų teises ir pareigas išsaugant biologinę įvairovę, ekologines sistemas bei kraštovaizdį, užtikrinant sveiką ir švarią aplinką, racionalų gamtos išteklių naudojimą¹³.

Baigiamojo darbo temos naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Lietuvos teisės doktrinoje yra skiriama pakankamai dėmesio visuomeniniams santykiams aplinkos apsaugos srityje. Įvairiais aspektais aplinkos apsaugos klausimus yra analizavę autoriai: prof. dr. E. Monkevičius, prof. dr. R. Ragulskytė-Markovienė, prof. dr. I. Lazdinis, prof. dr. Z. Venckus, dr. I. Žvaigždiniene, dr. L. Meškys, K. Mikalaukaitė-Šostakienė ir kt. Tačiau mokslinėje literatūroje iki šiol nebuvo išsamiai nagrinėti visuomeniniai santykiai gyvosios gamtos apsaugos srityje, nebuvo apibrėžtos

⁷ Eduardas Monkevičius, „Aplinkosaugos santykių teisinio reguliavimo problemos“, *Jurisprudencija* 10(112) (2008):7.

⁸ Imantas Lazdinis, Aušra Šaltenytė, „Biologinės įvairovės apsaugos reglamentavimas: tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai“, *Darna* vystymosi strategija ir praktika, <https://www3.mruni.eu/ojs/sustainable-development-strategy/article/download/.../284>.

⁹ Rasa Ragulskytė-Markovienė, *Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais* (Vilnius: Eugrimas, 2005), 36.

¹⁰ Kristina Mikalaukaitė-Šostakienė, „Administracinių teisiųjų ginčų, kylančių aplinkosaugos srityje, neteisminio nagrinėjimo problemos“. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 2011 (6): 175.

¹¹ Eduardas Monkevičius ir kt., *Aplinkosaugos teisė* (Vilnius: Justitia, 2011), 93.

¹² Kristina Mikalaukaitė-Šostakienė, *supra note*, 10:176.

¹³ Kristina Mikalaukaitė-Šostakienė, *supra note*, 10:177.

gyvosios gamtos ir gyvosios gamtos apsaugos sampratos, nebuvo analizuoti teisės aktai, reglamentuojantys gyvosios gamtos apsaugą.

Baigiamojo darbo objektas. Gyvosios gamtos apsaugos teisinis reglamentavimas.

Baigiamojo darbo tikslas. Išanalizuoti gyvosios gamtos apsaugą reglamentuojančių teisės aktų sistemą bei jų įgyvendinimo problematiką.

Siekiant įgyvendinti iškeltą baigiamojo darbo tikslą, suformuluoti šie **uždaviniai**:

1. Pateikti gyvosios gamtos apsaugos sampratos analizę.
2. Išnagrinėti subjektus, vykdančius gyvosios gamtos apsaugos priežiūrą ir valstybinę kontrolę, bei jų funkcijas.
3. Išanalizuoti gyvosios gamtos apsaugos teisinį reguliavimą bei atskleisti problematiką.
4. Atskleisti gyvosios gamtos apsaugą reglamentuojančių teisės aktų taikymo problematiką.

Baigiamojo darbo metodika. Šiame baigiamajame darbe naudojami *duomenų rinkimo ir duomenų analizės metodai*. Rinktų duomenų šaltiniai yra nacionaliniai, Europos Sąjungos ir tarptautiniai teisės aktai, teismų praktika bei mokslinė literatūra. Duomenų analizės metodu baigiamajame darbe nagrinėjama turima duomenų bazė, analizuojama mokslinė literatūra bei teismų praktika. *Lingvistinio metodo* pagalba aiškinamos gamtos, gamtos apsaugos, aplinkos ir aplinkos apsaugos sąvokos, atskleidžiamos gyvosios gamtos ir gyvosios gamtos apsaugos sampratos. *Apibendrinimo metodas* naudojamas apibendrinti visai išanalizuotai medžiagai, pateikti apibendrintas išvadas.

Baigiamojo darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro: įvadas, dėstomoji dalis, išvados, literatūros sąrašas, anotacija lietuvių ir anglų kalbomis, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, patvirtinimas apie atlikto darbo savarankiškumą. Baigiamojo darbo įvade atsispindi darbo problematika, aktualumas, nurodomas darbo tikslas, tikslui pasiekti išsikelti uždaviniai. Darbo dėstomąją dalį sudaro keturi skyriai. Pirmajame skyriuje apibrėžiama gyvosios gamtos apsaugos samprata, analizuojama gyvosios gamtos apsaugos raida. Antrajame skyriuje apibrėžiamas institucijų, vykdančių valstybinę gyvosios gamtos apsaugos kontrolę, ratas, analizuojamos šių institucijų funkcijos gyvosios gamtos apsaugos srityje. Trečiajame baigiamojo darbo skyriuje pateikiama teisės aktų, reglamentuojančių gyvosios gamtos apsaugą, analizė, o ketvirtajame – aiškinamasi gyvosios gamtos apsaugą reglamentuojančių teisės aktų taikymo problematika.

Ginamasis teiginys. Gyvosios gamtos apsaugos teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje yra tinkamas.

1. GYVOSIOS GAMTOS APSAUGOS SAMPRATOS ANALIZĖ

Tam, kad suvokti gyvosios gamtos apsaugos esmę, gyvosios gamtos apsaugą reglamentuojančių teisės aktų sistemą, išanalizuoti teisės aktų taikymo problemas, būtina apibūdinti *gyvosios gamtos apsaugos* sąvoką bei išanalizuoti gyvosios gamtos apsaugos raidą. Šios sąvokos bei raidos analizė yra būtina tam, kad nuosekliai ir pilnai būtų atskleista darbo tema.

1.1. Gyvosios gamtos apsaugos sąvoka

Tradiciškai lietuvių kalboje buvo vartojami terminai *gamta* ir *gamtos apsauga*¹⁴. P. Kavaliauskas ir R. Baškytė rašo, kad sąvokos *aplinka* ir *gamta* savo prasmėmis nėra lygiavertės¹⁵. Autorių nuomone, *aplinkos* terminas Lietuvoje tapo populiarus po nepriklausomybės atkūrimo, kaip angliškojo *environment* pakaitas, ir nepagrįstai iš daugelio sričių išstūmė *gamtos* sąvoką. *Aplinkos apsaugos* apibrėžimas pakeitė *gamtos apsaugos* sampratą, kurios ištakų randama jau Pirmajame Lietuvos Statute (1529 m.)¹⁶.

Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatyme (toliau – Aplinkos apsaugos įstatymas) pateikta *aplinkos* sąvoka: aplinka – gamtoje funkcionuojanti visuma tarpusavyje susijusių elementų (žemės paviršius ir gelmės, oras, vanduo, dirvožemis, augalai, organinės ir neorganinės medžiagos, antropogeniniai komponentai) bei juos vienijančios natūraliosios ir antropogeninės sistemos¹⁷.

Europos Sąjungos aplinkosaugos politikos programose, steigimo sutartyse, teisės aktuose ir doktrinoje *aplinkos* samprata traktuojama įvairiai. Iš jų turinio galima suprasti, kad *aplinka* – tai natūrali gamtinė aplinka ir žmonių sukurta bei pakeista aplinka:¹⁸ gyvenamosios vietovės, kraštovaizdžio, istorijos ir kultūros paveldo objektai ir kita¹⁹. Prof. dr. E. Monkevičius rašo, jog pirmą kartą *aplinkos* samprata ir jos uždaviniai buvo suformuluoti dar 1972 m. Jungtinių Tautų Organizacijos Stokholmo konferencijos deklaracijoje aplinkos apsaugos klausimais. Deklaracijoje įtvirtinta valstybių, visuomenės ir kiekvieno žmogaus atsakomybė tiek už protingą ir racionalų gamtos išteklių naudojimą bei išsaugojimą ateities kartoms, tiek ir už žmonių gyvenimo kokybę,

¹⁴ Pranas Mierauskas, *Gamtotvarka* (Vilnius: Lietuvos gamtos fondas, 2009), 9.

¹⁵ Paulius Kavaliauskas, Rūta Baškytė, „Aplinkosaugos samprata ir strategija“, Iš Lietuvos aplinkosaugos raida, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija (Vilnius: ABO, 2000), 4.

¹⁶ Kęstutis Lapinskas, „Konstituciniai aplinkos apsaugos Lietuvoje pagrindai“, *Konstitucinė jurisprudencija* 3(11):2008, http://www.lrkt.lt/PKkonferencijose/20080911_Lapinskas.pdf.

¹⁷ „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas“, Lietuvos aidas 5, 75 (1992).

¹⁸ Eduardas Monkevičius ir kt., *Aplinkosaugos teisė* (Vilnius: Justitia, 2011), 19.

¹⁹ Rasa Ragulskytė-Markovienė, *Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais* (Vilnius: Eugrimas, 2005), 30-35.

kuri turi būti užtikrinta sudarant jiems šviesią ir saugią gyvenimo ir darbo aplinką²⁰. 1982 m. Jungtinių Tautų sesijoje *aplinka* apibūdinta tiek kaip mūsų gamtinė aplinka – žemė, oras, vanduo, biologinė įvairovė, tiek ir kaip žmonių gyvenimo bei darbo aplinka²¹.

Moksliniuose šaltiniuose *aplinka* taip pat traktuojama kaip vientisa visuma, sistema, kuri apima ne tik natūralią gamtinę, bet ir žmonių pakeistą aplinką.

Aplinka (geogr.) – žmogų (visuomenę) supanti ir abipusiais ryšiais su juo susijusi gyvosios ir negyvosios gamtos bei antropogeninių teritorijos elementų visuma²². Prof. dr. E. Monkevičius teigia, jog gyvosios ir negyvosios gamtos elementai, kurie vadinami gamtos ištekliais (sinonimas – aplinkos ištekliai), - tai žemė, vanduo, oras, klimatas, biologinė įvairovė, Saulės ir Žemės gelmių energija ir t.t., esantys tarpusavyje susiję ir funkcionuojantys kaip viena sistema²³.

Pastebėtina, kad terminas *aplinka* panašiai aiškinamas ir kitų autorių. P. Baltrėnas pateikia tokią *aplinkos* sampratą – tai tie išorės elementai, su kuriais konkretus organizmas tiesiogiai ar netiesiogiai sąveikauja. Terminas *aplinka* suprantamas ne tik kaip biosferos komponentų visuma, užtikrinanti biologinį gyvybės egzistavimą Žemėje, bet ir kaip erdvinis teritorijos kompleksas, susidedantis iš natūraliosios gamtos ir jos antstato – antropogeninės veiklos rezultatų. Autorius remiasi UNESCO priimtu apibrėžimu, pagal kurį *aplinka* – tai pasaulio dalis, kurią žmogus naudoja, kurioje veikia ir prie kurios prisitaiko. Ją sudaro įvairūs sąveikaujantys gyvosios (gyviesiems organizmams būdinga ląstelinė sandara, medžiagų apykaita, judėjimas, dirglumas, kintamumas ir paveldimumas, prisitaikymas prie kintančių sąlygų) ir negyvosios gamtos elementai, jų įvairovė²⁴.

Tuo tarpu, *gamtinė aplinka* suprantama kaip natūraliai susiformavę gamtos objektai ir ištekliai: žemė, jos gelmės, vanduo, aplinkos oras ir ten galintys egzistuoti gyvūnija, augalija, visuomenė bei atskiras žmogus²⁵. Gamtiniai aplinkos komponentai skirstomi į gyvuosius ir negyvuosius. Pagrindiniai *gyvosios gamtos* elementai bei jų sistemos yra augalija, gyvūnija ir dirvožemis (iš dalies). Negyvieji - oras, dirvožemis (iš dalies), vanduo, žemės gelmės²⁶.

Terminų *gamtos apsauga* ir *aplinkos apsauga* reikšmės taip pat skiriasi.

Gamtos apsauga – tai priemonių sistema protingai sąveikai tarp žmogaus veiklos ir gamtinės aplinkos palaikyti. Ji padeda racionaliai naudoti ir atkurti gamtos išteklius – gyvosios ir negyvosios gamtos elementus (augaliją, gyvūniją, įskaitant ir buveines, žemės paviršių ir jos

²⁰ Eduardas Monkevičius, „Aplinkosaugos santykių teisinio reguliavimo problemos“, Jurisprudencija 10(112) (2008):9.

²¹ Ibid.

²² Visuotinė lietuvių enciklopedija (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2001), t.1, 655.

²³ Eduardas Monkevičius ir kt., Aplinkosaugos teisė (Vilnius: Justitia, 2011), 19.

²⁴ Pranas Baltrėnas ir kt., Aplinkos apsauga (Vilnius: Technika, 2008), 12.

²⁵ Zenonas Venckus, Aplinkos politika (Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2012), 66.

²⁶ Romualdas Juknys, Aplinkotyros pagrindai (Kaunas: VDU leidykla, 2003), 225.

gelmes), kuriuos žmogus naudoja arba gali naudoti savo reikmėms, saugoti gamtą nuo kenksmingo tiesioginio ar netiesioginio ūkinės veiklos poveikio²⁷. Taigi, gamtos apsauga apsiriboja žmogaus ir gamtinės aplinkos santykių darna.

Z. Venckus teigia, kad gamtos apsauga apima šias veiklos kryptis:

- ✓ gyvūnijos naudojimą ir apsaugą;
- ✓ augalijos naudojimą ir apsaugą;
- ✓ retų ir saugomų augalų bei gyvūnų rūšių apsaugą;
- ✓ biologinės įvairovės išsaugojimą;
- ✓ saugomų teritorijų formavimo politiką ir strategiją;
- ✓ kranto ir priekrantės apsaugą ir tvarkymą;
- ✓ žemės gelmių išteklių apsaugą ir jų racionalų naudojimą;
- ✓ pelkių ekosistemos apsaugą;
- ✓ genetiškai modifikuotų organizmų ar jų produktų saugų naudojimą²⁸.

Tuo tarpu Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerija pateikia šiek tiek kitokį gamtos apsaugą apimančių veiklų sąrašą:

- ✓ biologinės įvairovės (gyvųjų organizmų rūšių, jų bendrijų, buveinių, ekosistemų ir genetinės įvairovės) išsaugojimas;
- ✓ gyvūnijos (žuvų išteklių naudojimas, atkūrimas ir apsauga bei žvejybos reglamentavimo priemonių nustatymas) apsauga;
- ✓ augalijos (laukinių vaistinių ir techninių augalų, grybų, augalų nacionalinių genetinių išteklių) apsauga;
- ✓ genetiškai modifikuotų organizmų (organizmų, kurie natūraliai gamtoje negali atsirasti, kai biotechnologijų pagalba genai perkeliama iš vienos augalų veislės ar rūšies, gyvūnų rūšies į kitą, norint tam organizmui suteikti reikiamą savybę, kurios jis iki tol neturėjo – atsparumą šalčiui, ligoms, kenkėjams, cheminėms medžiagoms ir kt.) ar jų, kaip produktų ar esančių kituose produktuose, saugus naudojimas²⁹.

Aplinkos apsaugos prasmė yra platesnė. Aplinkos apsaugos tikslas – ne tik tausoti gamtą, racionaliai naudoti jos išteklius, bet ir sudaryti prielaidas tolygiai visuomenės materialinės gerovės bei dvasinės kultūros plėtotei (pasauliniu, teritoriniu ir vietiniu mastu)³⁰.

²⁷ Zenonas Venckus, *Aplinkos politika* (Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2012), 63.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, žiūrėta 2016 m. sausio 21 d., http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1038.

³⁰ Pranas Baltrėnas ir kt., *Aplinkos apsauga* (Vilnius: Technika, 2008), 12.

Aplinkos apsaugos įstatymas taip pat pateikia *aplinkos apsaugos* sąvoką: *aplinkos apsauga* – aplinkos saugojimas nuo fizinio, cheminio, biologinio ir kitokio neigiamo poveikio pasekmių, atsirandančių įgyvendinant planus ir programas, vykdamas ūkinę veiklą ar naudojant gamtos išteklius³¹.

Moksliniuose šaltiniuose pateikiama dar platesnė *aplinkos apsaugos* samprata. Tarptautiniuose dokumentuose bei teisės doktrinoje *aplinkos apsauga* traktuojama kaip darni visuma, sistema, kuri apima ne tik natūralią gamtinę aplinką (žemė, vanduo, oras, biologinė įvairovė ir kt.), bet ir žmonių sukurtą arba paveiktą gyvenamąją, darbo ir kitokią socialinę aplinką (gyvenamosios ir rekreacinės bei urbanizuotos vietovės, kraštovaizdžio, istorinio ir kultūrinio paveldo objektai ir kt.)³². Prof. dr. E. Monkevičius rašo, kad *aplinkos apsauga* – tai teisinės, organizacinės, techninės, ekonominės ir biologinės priemonės, kuriomis siekiama apsaugoti gamtinę aplinką nuo bet kokio kenksmingo ūkinio ar antropogeninio poveikio, užtikrinti aukšto lygio jos kokybę ir tuo pagrindu sveikas bei saugias visuomenės gyvenimo ir raidos sąlygas, taupų ir racionalų gamtos išteklių naudojimą, taip pat tarpvalstybinių regioninio ir pasaulinio lygio aplinkosaugos problemų sprendimą³³.

Z. Venckus aplinkos apsaugos problemas pagal jų objektą skirsto į dvi grupes:

1. Aplinkos komponentų apsauga (atmosferos apsauga, litosferos apsauga, hidrosferos apsauga, biologinės įvairovės apsauga);
2. Žmonių veiklos įtakos aplinkai optimizavimas (atliekų tvarkymas, gamybos ekologizavimas, užterštos aplinkos komponentų valymas, cheminių medžiagų tvarkymas, technologinės taršos išvengimas)³⁴.

Apibendrinant mokslinėje literatūroje analizuojamas *gamtos, aplinkos, gamtos apsaugos* ir *aplinkos apsaugos* sampratas, darytina išvada, kad **gyvosios gamtos apsauga** apima gyvosios gamtos elementų (augalijos, gyvūnijos, dirvožemio (iš dalies)) bei jų sistemų būklės bei kitimo stebėjimus, antropogeninio poveikio gyvosios gamtos elementams vertinimą, racionalų jų naudojimą bei atkūrimą, įvairių teisinių, biologinių ir kitų priemonių įgyvendinimą, siekiant išsaugoti ateities kartoms gyvosios gamtos objektus ir elementus, užtikrinti natūralios aplinkos reiškinį ir sąlygų visumą, kurioje gyvena įvairių gyvųjų organizmų populiacijos ar rūšys.

Pastebėtina tai, kad teisės aktuose *gyvosios gamtos apsaugos* sąvoka nėra įtvirtinta. Aplinkos apsaugos įstatyme, kuriame suformuluotos bendro pobūdžio teisės normos, reglamentuojančios aplinkos apsaugą, bei specialiuose įstatymuose, kuriuose įtvirtintos teisės

³¹ „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas“, Lietuvos aidas 5, 75 (1992).

³² Eduardas Monkevičius, „Aplinkosaugos santykių teisinio reguliavimo problemos“, Jurisprudencija 10(112) (2008):9.

³³ Eduardas Monkevičius ir kt., Aplinkosaugos teisė (Vilnius: Justitia, 2011), 21.

³⁴ Zenonas Venckus, Aplinkos politika (Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2012), 67, 68.

normos, reglamentuojančios atskirų aplinkos objektų apsaugą, nėra apibrėžtos nei *gyvosios gamtos*, nei *gyvosios gamtos apsaugos* sampratos.

1.2. Gyvosios gamtos apsaugos raida

Lietuva turi senas gamtosaugines, gyvūnijos apsaugos tradicijas, siekiančias net viduramžius. Rūpinimasis gamta ir jos apsauga yra glaudžiai susijęs su senovės lietuvių religija. Nuo seniausių laikų gamtos pasaulis buvo laikomas šventu. Prof. M. Gimbutienė apie senovės baltų pagarbą gamtos didybei, tikėjimą jos galių poveikiu žmogui rašė: „medžiai, miškai ir giraitės, akmenys, kalvos, kalnai kupini stebuklingų žemės ir vandens galių. Tos jėgos laimina, gydo, saugo nuo nelaimių, garantuoja vaisingumą“³⁵. Senovės lietuviai garbino ir globojo medžius. Buvo garbinami ir šventi miškeliai – alkos. Juose buvo kūrenama šventoji ugnis. Žmonės labai juos gerbė ir laikė šventu vandenį, ypač šaltinių ir upelių. Buvo griežtai draudžiama jį teršti³⁶. Šventosiose giriose, skirtose kulto reikalams, minimose Duisburgo kronikoje (XIII-XIV a.), Salyno sutartyje (1398 m.) buvo uždrausta medžioti, vaikščioti, kirsti medžius. Iš esmės tai buvo pirmieji Lietuvoje draustiniai, skirti gyvūnijai saugoti³⁷.

Pirmuoju rašytiniu teisiniu aktu – Kazimiero teisyne (1468 m.) bei kitais teisiniais aktais Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje jau XV a. pradėta reguliuoti medžioklė, bitininkystė, miško naudojimas ir apsauga, numatyta atsakomybė už miškų padegimą, jų lydymą, vertingų medžių kirtimą. Buvo įsteigta miškų administracija – Didžiosios Kunigaikštystės didžiojo medžiotojo tarnyba, kurią sudarė vyriausieji girininkai ir žvalgai³⁸.

Pirmajame (1529 m.), Antrajame (1566 m.) ir Trečiajame (1588 m.) Lietuvos Statutuose, kuriuose buvo ginamos stambiųjų žemvaldžių teisės į nuosavybę, buvo nustatyti medžioklės terminai ir būdai, limituota kai kurių žvėrių medžioklė. Šiais teisės aktais buvo draudžiama žmonėms vaikščioti, ganyti gyvulius, šienauti pievas prie bebraviečių³⁹. Pirmojo Lietuvos Statuto devintame skyriuje buvo nustatyta ūkinė veikla giriose, kalbėta apie ežerus, drevinius medžius, bebrynus, medžioklę su sakalais, numatytos baudos už nedrevinių ir drevinių medžių žalojimą⁴⁰. Aplinkos apsaugos požiūriu svarbiame Trečiajame Lietuvos Statute nustatytos baudos ir net

³⁵ Marija Gimbutienė, *Baltai priešistoriniais laikais* (Vilnius: Vaga, 1985), 152.

³⁶ Alfonsas Vaišnoras, *Europos Sąjungos aplinkos politika* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 19, 20.

³⁷ Juozas Virbickas, Mečislovas Žalakevičius, „Gyvūnijos apsauga“, Iš *Lietuvos aplinkosaugos raida, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija* (Vilnius: ABO, 2000), 233.

³⁸ J.Šatkus, A. Rutkauskas, „Lietuvos miškingumas“, Iš *Lietuvos aplinkosaugos raida, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija* (Vilnius: ABO, 2000), 221.

³⁹ Juozas Virbickas, Mečislovas Žalakevičius, *supra note*, 37:233.

⁴⁰ Alfonsas Vaišnoras, *supra note*, 36:20.

bausmės už laukinio žvėries nužudymą svetimoje girioje, ypač baudžiami drevinių medžių naikintojai ar bičių avilių su medumi vagys⁴¹.

1557 m. Valakų įstatymas apribojo valstiečių teisę įvažiuoti į kunigaikščio girias ir jose medžioti, savo valdose buvo leidžiama medžioti tik smulkiuosius žvėris. Šiuo įstatymu buvo reguliuojami faunos medžiojimo terminai, įpareigota rūpintis kai kurių rūšių apsauga⁴².

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės aktuose medžioklė buvo traktuojama kaip feodalų teisė, neatsiejama nuo jų nuosavybės teisės į žemę: feodalai šia teise jiems priklausančioje žemėje galėjo naudotis nekliudomi⁴³. Suprantama, kad feodalizmo laikotarpiu teisės aktų nuostatomis pirmiausia buvo rūpintis feodalo turtu, bet iš dalies buvo saugoma ir gamta.

Kartu su privačia nuosavybe Lietuvoje atsirado ir žvejybos ribojimai. Pirmajame Lietuvos Statute už žvejybą svetimame ežere buvo numatyta bauda. 1557 m. Valakų įstatymu buvo draudžiama žvejyba balandžio – birželio mėnesiais, žuvų neršto metu. Eiguliai buvo įpareigoti sekti, kad upės nebūtų pertvertos perkalais ir žuvys galėtų laisvai migruoti. Taigi, neršto ir nerštaviečių apsauga rūpintis jau nuo viduramžių. Tuo tarpu, žuvų išteklių apsauga ir žvejyba Baltijos jūroje buvo reglamentuota tik simboliškai. Nors buvo laikoma, kad jūrmylių pločio priekarantės juosta priklauso gretimos pakrantės savininkui, tačiau iš tiesų žvejojai kas tik nori ir kur tik nori – kur tikėtasi sugauti daugiau žuvies⁴⁴.

Lietuvą inkorporavus į carinės Rusijos sudėtį, įsigaliojo Rusijos įstatymai, tarp jų ir reguliavę gyvūnijos apsaugos bei jos išteklių naudojimo santykius. Pagal Lietuvoje veikusių Rusijos imperijos įstatymus medžioklė buvo skirstoma į didžiąją (stambių žvėrių medžiojimas didelėse giriose ir valstybiniuose miškuose) ir mažąją (smulkių žvėrių ir paukščių medžiojimas laukuose, krūmuose ir mažuose miškeliuose). Medžioklės teisė privačiuose žemės plotuose buvo siejama su žemės nuosavybės teise. Įstatymuose buvo įtvirtinta galimybė medžioklės plotų naudojimo teisę perleisti kitiems asmenims, taigi ši teisė jau buvo traktuojama ir kaip atskiras sandorių dalykas. Paminėtina ir tai, kad buvo nustatytas minimalus medžioklės ploto vieneto dydis - medžioti buvo leista ne mažesniame kaip 150 margų (apie 90 ha) plote⁴⁵.

1918 m. vasario 16 d. atkūrus nepriklausomą valstybę, Lietuvoje dar kurį laiką galiojo Rusijos imperijos teisės aktai, tarp jų ir reguliavusieji medžioklės ir žvejybos išteklių apsaugą. Pirmasis atkurtos Lietuvos valstybės teisės aktas, skirtas medžioklės ir su ja susijusiems santykiams

⁴¹ Alfonsas Vaišnoras, Europos Sąjungos aplinkos politika (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 20.

⁴² Juozas Virbickas, Mečislovas Žalakevičius, „Gyvūnijos apsauga“, Iš Lietuvos aplinkosaugos raida, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija (Vilnius: ABO, 2000), 233.

⁴³ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas“, <http://www.infollex.lt/tp/49694>.

⁴⁴ Juozas Virbickas, Mečislovas Žalakevičius, supra note, 42:234.

⁴⁵ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas“, <http://www.infollex.lt/tp/49694>.

reguluoti, buvo poįstatyminis teisės aktas - Žemės ūkio ir valstybinių turtų ministerijos valdininkams aplinkraštis "Medžioklės laikinosios taisyklės", Žemės ūkio ir valstybinių turtų viceministerio paskelbtas 1920 m. birželio 15 d.⁴⁶

Svarbu pažymėti, kad žymiausio Lietuvos gamtos apsaugos organizatoriaus, gamtos apsaugos idėjų skleidėjo prof. T. Ivanausko pastangomis 1919 m. Kaune įkurta Gamtos tyrimo stotis ir zoologijos muziejus, o 1929 m. Ventės rage įsteigta ornitologijos stotis. Tarpukario laikotarpiu pradėjęs aktyvią mokslo ir gamtos apsaugos populiarinimo veiklą, prof. T. Ivanauskas ragino organizuoti specialias draugijas, klubus, rengė paukščių dienas, supažindino visuomenę su saugomų teritorijų principais ir tikslais įvairiose pasaulio valstybėse, nurodė tokias potencialias teritorijas, kaip Rūdininkų giria, Čepkelių raistas, Kazlų Rūdos miškas, Šepetos pelkės, Marvelės slėnis, Nemuno sala ir kt., Lietuvoje⁴⁷. Žymiausio Lietuvos gamtos apsaugos idėjų skleidėjo iniciatyva 1937 m. įsteigiamas pirmasis Lietuvoje Žuvinto rezervatas, kuris buvo skirtas paukščiams, unikaliam augalijai ir gyvūnijai išsaugoti. Daugelio autorių nuomone, Žuvinto rezervatas buvo vienas iš labiausiai pavykusių ir pasiteisinusių siūlymų, išlikusių iki mūsų dienų. Daugiausia tyrinėjęs paukščius, prof. T. Ivanauskas domėjosi ir žinduoliais, rinko jų kolekcijas, daug rašė periodinėje spaudoje. Ypač daug dėmesio jis skyrė retoms ir nykstančioms rūšims, jų išsaugojimui ir gausinimui⁴⁸. Kaip žymūs gamtininkai paminėtini ir miško tipologijos pradininkas P. Matulionis, hidrologas prof. S. Kolupaila, vienas iš Lietuvos gamtininkų draugijos steigėjų prof. V. Lašas.

Pastebėtina, kad be atskirų entuziastų, pati valstybė taip pat pradėjo atkurti Lietuvos ūkį per konkrečias priemones, susijusias su gamtos ir aplinkos apsauga: miškus, žemdirbystę, civilinę ir pramoninę statybą, medžioklę, žvejybą ir kt.⁴⁹ 1918 m. gruodžio 1 d. Laikinoji Lietuvos Vyriausybė įkūrė Miškų departamentą, 1922 m. priimtas Žemės reformos įstatymas, o 1925 m. priimtas ir pirmasis Medžioklės įstatymas.

1925 m. Medžioklės įstatyme buvo nustatyti pagrindiniai medžioklės santykių reguliavimo principai. Pagal šį įstatymą teisė medžioti kuriame nors žemės plote priklausė to ploto valdytojui (1 § 1 posmas), o svetimame žemės plote medžioti buvo galima tik gavus to ploto valdytojo leidimą raštu (2 § 1 posmas). Taip pat buvo nustatyta, kad pašautas gyvis, perėjęs į kitą medžioklės plotą, yra to ploto valdytojo nuosavybė (3 §). Sąvoka „valdytojas“ apėmė ir savininkus, ir kitus teisėtus valdytojus. Kita vertus, medžioklė buvo ribojama: įstatymas draudė medžioti briedžius, elnius,

⁴⁶ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas“, <http://www.infolex.lt/tp/49694>.

⁴⁷ Juozas Virbickas, Mečislovas Žalakevičius, „Gyvūnijų apsauga“, Iš Lietuvos aplinkosaugos raida, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija (Vilnius: ABO, 2000), 234.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Alfonsas Vaišnoras, Europos Sąjungos aplinkos politika (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 20, 21.

stirnas pateles (ožkas), bebrus, stumbrus bei šių gyvūnų vaikus (t. y. jauniklius) ir tam tikrus paukščius (11 §)⁵⁰.

1935 m. buvo priimtas naujas Medžioklės įstatymas. Ir pagal šį įstatymą laukinių gyvių priežiūra bei jų medžiojimo teisė kurioje nors žemėje priklausė tos žemės valdytojui (1 straipsnis), pašautas arba kitaip sužeistas bemedžiojant gyvis (išskyrus kai kurias atskirai nurodytas išimtis), perėjęs iš medžiojamojo ploto į svetimą žemę, tapdavo tos žemės valdytojo nuosavybe (5 straipsnis). Minėtame įstatyme buvo nustatytas ir medžioklės plotų dydis: kiekvienas ne mažesnis kaip 100 ha žemės plotas sudarė atskirą medžioklės ūkį, o jo savininkas arba teisėtas valdytojas galėjo tame ūkyje pats medžioti arba perleisti tą teisę kitam asmeniui (7 straipsnio 1 posmas), susidėjęs dviem ar daugiau gretimoms žemės savininkams, jeigu taip susidarė ne mažesnis kaip 100 ha plotas, šis bendras plotas galėjo būti užregistruotas pas atitinkamą apskrities viršininką kaip atskiras medžioklės ūkio vienetas (7 straipsnio 2 posmas). Medžioklės ūkio vienetai galėjo būti sudaromi ir iš valstybinių žemių, miškų ir vandenų (8 straipsnis). Teisės medžioti suteikimas šiame įstatyme buvo reglamentuojamas taip: tas, kas norėjo medžioti, privalėjo turėti vietos apskrities viršininko išduotą medžioklės liudijimą, suteikiantį teisę laikyti medžioklinį šautuvą (9 straipsnis), medžioklės liudijimą turėjo teisę gauti asmuo, turintis nuosavo, medžiojimui išsinuomoto arba kitu kuriuo būdu teisę medžioti įgyto teritorijos ploto ne mažiau kaip 100 ha, taip pat bendro valdymo savininkai, medžioklės draugijų, ratelių arba kitų medžiotojų kolektyvų nariai, jeigu tokių plotų savininkai, draugijos, rateliai, kolektyvai turėjo arba buvo įsigiję medžioti teisę į teritorijos plotą, ne mažesnę kaip po 100 ha kiekvienam jų nariui (10 straipsnis). Ištikus metus buvo draudžiama medžioti bebrus, briedžius, elnius, danielius, lūšis, stirnas (pateles ir jauniklius) ir tam tikrus paukščius (47 straipsnis). Buvo draudžiama medžioti „draustinėse“ (t.y. rezervatuose) (57 straipsnis)⁵¹. Taigi, 1935 m. Medžioklės įstatymu jau buvo nustatyta saugomų teritorijų sąvoka. 1935 m. spalio 24 d. Medžioklės įstatymo nuostatos buvo detalizuotos ir sukonkretintos Medžioklės įstatymui vykdyti taisyklėmis, Žemės ūkio ministerio paskelbtomis 1937 m. liepos 14 d.⁵²

1934 m. patvirtintose Žvejybos taisyklėse žuvis buvo leista gaudyti riboto tankio tinklais – jų akutės turėjo būti ne mažesnės kaip 15 mm. Tačiau šios taisyklės nereguliuo leidžiamo sužvejoti žuvų kiekio, neribojo meškeriojimo. 1939 m. patvirtintose Valstybiniuose ir privatiuose vandenyse meškerioti taisyklėse meškerioti nuo kranto meškere ar spinningu, nedarant savininkams nuostolių, buvo leista visiems. Tačiau neršto metu buvo leidžiama meškerioti tik savo ir savo

⁵⁰ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas“, <http://www.infolex.lt/tp/49694>.

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid.

šeimos poreikiams, draudžiant žuvį parduoti⁵³. Pasakytina ir tai, kad tarpukario Lietuvoje atskirų rūšių žuvų žvejyba buvo licencijuojama, pvz., Dusios ežere buvo licencijuota seliavų žvejyba, o visas kitas žuvis už simbolinį mokestį turėjo teisę gaudyti visi vietiniai žvejai⁵⁴.

1940 m. Lietuva buvo okupuota, aneksuota ir inkorporuota į kitą valstybę - Sovietų Sąjungą. Okupacinė valdžia nacionalizavo ir kitais neteisėtais būdais nusavino žemę, miškus ir parkus, vandens telkinius, daugelį kitų privačios nuosavybės objektų, taip paneigdamą pačią žmogaus prigimtine teisę turėti privačią nuosavybę. Sovietiniuose teisės aktuose žemė, miškai ir parkai, vandens telkiniai (ir tie, kurie anksčiau nuosavybės teise priklausė Lietuvos valstybei, ir tie, kurie iki tol priklausė privatiems asmenims) buvo traktuojami kaip valstybės išimtinė nuosavybė (ne kaip Lietuvos, bet kaip Sovietų Sąjungos - vadinamoji „bendraliaudinė“ - nuosavybė). Taigi, šiuo laikotarpiu buvo įtvirtintas sovietinis gamtos apsaugos santykių teisinio reguliavimo modelis, kuriam būdinga valstybinė gamtos objektų nuosavybė⁵⁵. Kitiems subjektams - valstybinėms, kooperatinėms, visuomeninėms įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms - minėti objektai galėjo būti suteikiami tik naudotis. Sovietų Sąjungos teisės aktais buvo suvalstybinti visi natūralios gamtinės aplinkos objektai, neišskiriant nė laukinės gyvūnijos. Sovietų valdymo metais visos žemės, visų miškų ir parkų, visų vandens telkinių, visų kitų natūralios gamtinės aplinkos objektų suvalstybinimu buvo grindžiamas žemėtvarkos, žemėnaudos, miškotvarkos, medžioklėtvarkos, gamtosaugos ir aplinkosaugos apskritai, visų kitų visuomeninių santykių, susijusių su gamtinės aplinkos apsauga ir naudojimu, teisinis reguliavimas⁵⁶. Sovietinės okupacijos sąlygomis aplinkos apsauga nebuvo prioritetinga, vyko krašto industrializacija, masinė melioracija. Pirmenybė teikta ne aplinkosaugai, o planinės ekonomikos tikslams⁵⁷. Tokiomis aplinkybėmis aplinkos apsaugos problemos buvo sprendžiamos sunkiai. Tačiau ir sovietinės okupacijos sąlygomis 1957 m. buvo įsteigtas Gamtos apsaugos komitetas, turėjęs valstybines regionines gamtos apsaugos inspekcijas, įkurtos visuomeninės organizacijos, pvz., Lietuvos gamtos apsaugos, Medžiotojų ir žvejų draugijos, 1981 m. išleista pirmoji Lietuvos raudonoji knyga. Paminėtina, kad sovietinės gamtos apsaugos teisės pagrindinis teisės aktas buvo 1959 m. balandžio 22 d. Lietuvos TSR gamtos apsaugos įstatymas. Pagal jį buvo saugojami žemė, jos gelmės, vanduo, miškai, oras, tam tikros vietovės, kraštovaizdžiais, gyvosios ir negyvosios gamtos paminklai, atskiri jos objektai, gamtoje laisvai gyvenantys žvėrys, paukščiai, žuvis, augalai; buvo draudžiama bet kokia ūkinė veikla, kuria

⁵³ Juozas Virbickas, Mečislovas Žalakevičius, „Gyvūnijos apsauga“, Iš Lietuvos aplinkosaugos raida, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija (Vilnius: ABO, 2000), 235.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Rasa Ragulskytė-Markovienė, Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais (Vilnius: Eugrimas, 2005), 106.

⁵⁶ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas“, <http://www.infolex.lt/tp/49694>.

⁵⁷ Rasa Ragulskytė-Markovienė, supra note, 55:107.

žalojami ar naikinami arba neracionaliai naudojami gamtos objektai⁵⁸. Vėliau buvo priimti ir kiti teisės aktais, kuriais siekta apsaugoti atskirus aplinkos objektus: Lietuvos TSR žemės kodeksas (1970 m.), Lietuvos TSR vandens kodeksas (1972 m.), Lietuvos TSR žemės gelmių kodeksas (1976 m.). Tačiau mokslinėje literatūroje pripažįstama, kad dauguma šių teisės aktų nuostatų liko deklaratyvios, o aplinkos būklė blogėjo⁵⁹.

Sovietų valdymo metais vystant žemės ūkį, plečiant kultūrų plotus, pradėjus sausinti pelkes, masiškai melioruojant žemes, reguliuojant vandens telkinių lygį, daug žalos padaryta Lietuvos gyvūnijai, jos įvairovei. Norint išsaugoti šaliai būdingą landšaftą, augaliją, gyvūniją, svarbias retiems ir nykstantiems gyvūnams buveines, pradėta kurti gamtos draustinius. Pirmieji gamtos apsaugos draustiniai įkurti 1960 m. 1973 m. Lietuvoje priimtas nutarimas „Dėl priemonių gamtos apsaugai toliau gerinti ir gamtos ištekliams racionaliai naudoti“, kuriame visos ministerijos, įstaigos ir organizacijos įpareigtos saugoti gamtą, neteršti aplinkos, racionaliai naudoti gamtos išteklius. Numatyta steigti daugiau rezervatų, gamtos draustinių, patikslinti miestų žaliųjų zonų schemas, vandens, miškų apsaugines zonas, pareikalauta griežčiau laikytis teisinių ir kitų aplinkosauginių dokumentų reikalavimų⁶⁰.

Tačiau iki 1990 m. Lietuva beveik neturėjo galimybės glaudžiai bendradarbiauti su užsienio valstybėmis, o informacija apie aplinkos būklę (atmosferos taršą, vandens naudojimą, dirvožemio taršą, radiacijos lygį ir kt.) visoje buvusioje Sovietų Sąjungoje buvo laikoma valstybine paslaptimi ir buvo skirta tik „tarnybiniam naudojimui“, o tai labai trukdė formuoti vientisos aplinkos politiką, kokia suprantama dabar⁶¹.

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba 1990 m. kovo 11 d. priėmė Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Aktą „Dėl Lietuvos Nepriklausomos Valstybės atstatymo“. Šiame Akte buvo įtvirtinta, kad Lietuvoje neveikia jokios kitos valstybės konstitucija. Tą pačią dieną Aukščiausioji Taryba priėmė Lietuvos Respublikos įstatymą „Dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo“, kurio 2 straipsniu patvirtino Lietuvos Respublikos laikinąjį pagrindinį įstatymą - atkurtos nepriklausomos Lietuvos valstybės laikinąją konstituciją. Laikinojo pagrindinio įstatymo pagrindu buvo pradėta kurti nacionalinė teisės sistema. Vienas iš naujai kuriamos autentiškos Lietuvos nacionalinės teisės sistemos ypatumų ir svarbi jos tolesnės raidos prielaida buvo tai, kad į šalies teisės sistemą buvo grąžintas privačios nuosavybės teisės institutas.

⁵⁸ Rasa Ragulskytė-Markovienė, *Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais* (Vilnius: Eugrimas, 2005), 107.

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ Juozas Virbickas, Mečislovas Žalakevičius, „Gyvūnijų apsauga“, *Iš Lietuvos aplinkosaugos raida, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija* (Vilnius: ABO, 2000), 236.

⁶¹ Alfonsas Vaišnora, *Europos Sąjungos aplinkos politika* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 22.

Laikinojo pagrindinio įstatymo 45 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta, kad „žemė, jos gelmės, vidaus ir teritoriniai vandenys, miškai, kita augmenija, gyvūnija bei kiti gamtos išteklių yra Lietuvos nacionalinis turtas ir išimtinė Lietuvos Respublikos nuosavybė“, kad „žemės gelmės nuosavybės teise gali priklausyti tik Lietuvos Valstybei“, taip pat kad „kiti Lietuvos Respublikos išimtinės nuosavybės objektai nuosavybės teise gali priklausyti ir Lietuvos piliečiams, jų grupėms (kolektyvams)“.

Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, kai Lietuvoje buvo pradėtos esminės politinės ir ekonominės reformos, aplinkos apsauga tapo ganėtinai svarbiu sektoriumi. Jau tuo metu imta peržiūrėti aplinkos politikos sritį ir naujai kurti aplinkos apsaugos teisinę, institucinę bei administracinę bazę⁶².

Natūralios gamtinės aplinkos, atskirų jos objektų naudojimo ir apsaugos santykių teisinio reguliavimo pagrindai yra nustatyti 1992 m. priimtos Konstitucijos 53 ir 54 straipsniuose. Natūrali gamtinė aplinka, gyvūnija ir augalija, atskiri jos objektai ir ypač vertingos vietovės Konstitucijoje traktuojama kaip visuotinę reikšmę turinčios nacionalinės vertybės. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga bei gamtos išteklių racionalaus naudojimo ir gausinimo užtikrinimas – tai viešasis interesas, kurį garantuoti yra konstitucinė valstybės priedermė⁶³.

Apibendrinus šį poskyrį darytina išvada, kad lietuvių tautos gyvenime gamta ir jos apsauga visada užėmė svarbią vietą. Gyvosios gamtos apsaugos užuomazgų galima rasti lietuvių paprotinėje teisėje, pirmajame rašytiniame teisės akte – Kazimiero teisyne, Lietuvos Statutuose. Iki 1940 m. Lietuvos inkorporacijos į Sovietų Sąjungą, Lietuvoje buvo rūpinamasi aplinkos, o taip pat ir gyvosios gamtos apsauga. Sovietų valdymo metais aplinkos apsauga nebuvo prioritetinga sritis, to laikmečio teisės aktuose įtvirtintos aplinkos apsaugos teisės normos buvo daugiau deklaratyvios, sunkiai įgyvendinamos. Sovietmečiu vystant žemės ūkį, plečiant kultūrų plotus, pradėjus sausinti pelkes, masiškai melioruojant žemes, reguliuojant vandens telkinių lygį, daug žalos padaryta Lietuvos gyvūnijai, augalijai, gamtinei įvairovei. Tačiau Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, aplinkos apsauga vėl tapo svarbiu sektoriumi šalies gyvenime.

Konstitucijoje yra įtvirtinti natūralios gamtinės aplinkos, jos atskirų objektų naudojimo ir apsaugos santykių teisinio reguliavimo pagrindai. Iš Konstitucijos 54 straipsnio kyla pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą ir veikti taip, kad būtų apsaugota natūrali gamtinė aplinka, atskiri

⁶² Alfonsas Vaišnoras, Europos Sąjungos aplinkos politika (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 22.

⁶³ Armanas Abramavičius, „Konstituciniai aplinkos apsaugos aspektai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje“, Konstitucinė jurisprudencija 3(15):2009, http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/01/ktb_2009-315.

jos objektai, užtikrintas racionalus gamtos išteklių naudojimas, jų atkūrimas bei gausinimas. Tuo tikslu turi būti sukurta ir deramai veikti atitinkama valstybės institucijų sistema, valstybės biudžete turi būti numatytos lėšos natūralios gamtinės aplinkos, atskirų jos objektų apsaugai, racionalaus gamtos išteklių naudojimo, atkūrimo bei gausinimo užtikrinimui⁶⁴, taip pat parengta teisinė bazė.

Išanalizuoti vienos iš aplinkos apsaugos sričių, t.y. gyvosios gamtos apsaugą, reglamentuojančių teisės aktų sistemą Lietuvoje bei šių teisės aktų įgyvendinimo problemas ir yra šio darbo tikslas.

⁶⁴ Armanas Abramavičius, „Konstituciniai aplinkos apsaugos aspektai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje“, Konstitucinė jurisprudencija 3(15):2009, http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/01/ktb_2009-315.

2. SUBJEKTAI, ĮGYVENDINANTYS GYVOSIOS GAMTOS APSAUGĄ

Valstybinis aplinkos reguliavimas, valdymas ir kontrolė yra viena iš svarbiausių valstybės ir savivaldos institucijų funkcijų, taip pat prioritetinga bendradarbiavimo su Europos Sąjunga kryptis⁶⁵. Prof. dr. E. Monkevičiaus teigimu, valstybinis aplinkos valdymas – tai kompleksinis teisės institutas, susidedantis iš konstitucinės, administracinės ir aplinkosaugos teisės normų, kurios nustato valstybės ir savivaldos institucijų sistemą, struktūrą ir kompetenciją taip reguliuoti ir valdyti aplinkos apsaugos santykius, kad būtų užtikrinta Lietuvos Respublikos aplinkos apsauga, racionalus ir protingas gamtos išteklių naudojimas ir įgyvendinta žmonių teisė gyventi švarioje ir saugioje aplinkoje⁶⁶. V. Naruševičius rašo, jog vienas iš aplinkos apsaugos valdymo apibrėžimų sako, kad tai yra sistema valstybės ir vietos savivaldos institucijų bei jų taikomų poveikio priemonių, siekiant visuomenės ekologinio saugumo ir gerovės, taip užtikrinant Lietuvos Respublikos gyventojų teisę į švarią aplinką⁶⁷.

Pagrindiniai valstybinio aplinkos valdymo uždaviniai yra: 1) užtikrinti ir skatinti racionalų ir protingą (aplinkai nežalingą) gamtos ir jos išteklių naudojimą; 2) užtikrinti gamtos išteklių atkūrimą ir gausinimą, saugoti juos nuo užteršimo pavojingomis medžiagomis ir įvairiomis atliekomis; 3) įgyvendinti prevencijos priemones ir šalinti kenksmingą ūkinės ir kitokios veiklos poveikį aplinkai, atkurti pažeistą gamtos pusiausvyrą; 4) išsaugoti Lietuvai būdingą kraštovaizdį, tam tikras vietas, taip pat pažintinę, mokslinę ir kultūrinę vertę turintį gamtos, kultūros ir istorijos paveldą; 5) glaudžiai bendradarbiauti su Europos Sąjunga bei trečiosiomis valstybėmis aplinkos apsaugos klausimais; 6) vykdyti aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę⁶⁸. Taigi, vienas iš aplinkos apsaugos valdymo uždavinių yra užtikrinti gamtos išteklių naudojimo ir aplinkos apsaugos reikalavimų laikymosi kontrolę.

Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatyme pateikiama aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės sąvoka. Tai valstybės įgaliotų institucijų ir pareigūnų veikla ūkio subjektų, kitų fizinių ir juridinių asmenų atžvilgiu, kuria siekiama užtikrinti teisėtumą ir teisėtvarką aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo srityje, pasireiškianti aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių įstatymų ir kitų teisės aktų pažeidimų prevencija, pažeidimų nutraukimu bei šių pažeidimų padarymu kaltų asmenų nustatymu, jų patraukimu teisinėn atsakomybėn⁶⁹.

⁶⁵ Eduardas Monkevičius ir kt., *Aplinkosaugos teisė* (Vilnius: Justitia, 2011), 65.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ Mykolas Romeris universitetas, *Aplinkos politika ir valdymas* (Vilnius, 2008), 35.

⁶⁸ Eduardas Monkevičius ir kt., *supra note*, 65: 66.

⁶⁹ „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas“, *Valstybės žinios* 72, 3017 (2002).

Vykdam aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę tikrinama ir analizuojama, ar valstybės ir savivaldybių institucijos, ūkio subjektai, žemės ir kitų gamtos objektų ir išteklių savininkai ir naudotojai įgyvendina įstatymuose ir teisės aktuose, taip pat ūkinės veiklos projektuose, programose, teritorijų planavimo dokumentuose nurodytus aplinkosaugos reikalavimus ir priemonės žemei ir kitiems gamtos objektams ir ištekliams nuo pažeidimų saugoti bei jų naudingosioms savybėms atkurti⁷⁰. Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės institucijos ir pareigūnai, vykdydami valstybinę aplinkos apsaugos kontrolę, organizuoja ir vykdo taip pat ir prevencinę veiklą. Prof. dr. E. Monkevičiaus nuomone, šitaip siekiama apsaugoti gamtos objektus ir išteklius, ypač vertingas vietas, kultūros paveldo objektus ir kraštovaizdį nuo kenksmingos ūkinės ir bet kokios neigiamo antropogeninės veiklos poveikio, užkirsti kelią galimiems teisės pažeidimams, sudaryti visuomenei sąlygas gyventi saugioje ir sveikoje aplinkoje⁷¹.

Aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę Lietuvos Respublikoje organizuoja Aplinkos ministerija⁷². Tiesiogiai įvairius gyvosios gamtos apsaugos klausimus sprendžia Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerijos Gamtos apsaugos ir miškų departamento Gamtos apsaugos skyrius (toliau – Gamtos apsaugos skyrius). Gamtos apsaugos skyrius dalyvauja formuojant biologinės įvairovės, ekosistemų ir jų paslaugų, saugomų rūšių, genetinių išteklių apsaugos ir naudojimo, žuvininkystės, laukinės augalijos ir gyvūnijos išteklių naudojimo, atkūrimo ir apsaugos, saugaus genetiškai modifikuotų organizmų bei jų produktų ar esančių kituose produktuose naudojimo valstybės politiką, dalyvauja įgyvendinant nacionalinius strateginius dokumentus biologinės įvairovės, ekosistemų ir jų paslaugų, saugomų rūšių, laukinės augalijos ir gyvūnijos išteklių naudojimo, atkūrimo ir apsaugos, žuvininkystės, genetiškai modifikuotų organizmų saugaus naudojimo srityse, dalyvauja įgyvendinant Europos Sąjungos politiką biologinės įvairovės, saugomų rūšių, genetinių išteklių apsaugos ir naudojimo, žuvininkystės, laukinės augalijos ir gyvūnijos išteklių apsaugos ir naudojimo, genetiškai modifikuotų organizmų saugaus naudojimo srityse⁷³. Gamtos apsaugos skyrius, vykdydamas jam pavestus uždavinius, rengia arba dalyvauja rengiant įstatymų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų ir kitų teisės aktų projektus biologinės įvairovės, ekosistemų ir jų paslaugų, saugomų rūšių, žuvininkystės, laukinės augalijos ir gyvūnijos išteklių ir genetinių išteklių, ir žalos, genetiškai modifikuotų organizmų srityse ir teikia pastabas kitų Aplinkos ministerijos administracijos padalinių ar kitų institucijų parengtiems teisės aktų projektams, rengia žalos, padarytos biologinei įvairovei, laukinės augalijos ir gyvūnijos

⁷⁰ Eduardas Monkevičius ir kt., *Aplinkosaugos teisė* (Vilnius: Justitia, 2011), 82.

⁷¹ *Ibid*, 83.

⁷² „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas“, *Valstybės žinios* 72, 3017 (2002).

⁷³ „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2017 m. sausio 30 d. įsakymas Nr. D1-92 „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Gamtos apsaugos ir miškų departamento Gamtos apsaugos skyriaus nuostatų patvirtinimo“, žiūrėta 2017 m. kovo 13 d., <http://www.am.lt/VI/index.php#a/18095> .

ištekliais, saugomoms rūšims ir jų buveinėms apskaičiavimo metodikas, rengia laukinių augalų, grybų ir gyvūnų apsaugos ir naudojimo, laukinių augalų, grybų ir gyvūnų gausos reguliavimo reikalavimus, rengia reikalavimus laukinių gyvūnų laikymui nelaisvėje, prekybai laukiniais gyvūnais ir augalais bei atlieka kitas funkcijas, nurodytas Aplinkos ministerijos Gamtos apsaugos ir miškų departamento Gamtos apsaugos skyriaus nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2017 m. sausio 30 d. įsakymu Nr. D1-92, 6.1. – 6.42 papunkčiuose.

Aplinkos apsaugos, taip pat ir gyvosios gamtos apsaugos, valstybinę kontrolę Lietuvos Respublikoje vykdo regionų aplinkos apsaugos departamentai, Aplinkos apsaugos agentūra, Valstybinė miškų tarnyba, Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai prie Aplinkos ministerijos pavaldžios parkų ir rezervatų direkcijos⁷⁴.

Regionų aplinkos apsaugos departamentai. Yra 8 regionų aplinkos apsaugos departamentai: Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Utenos ir Vilniaus. Regionų aplinkos apsaugos departamentai yra Aplinkos ministerijai pavaldūs teritoriniai valstybinio administravimo subjektai, vykdančys aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę konkrečiame regione. Regionų aplinkos apsaugos departamentai vykdo aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę, išskyrus cheminių medžiagų ir preparatų tvarkymo, miškų būklės, naudojimo, atkūrimo, įveisimo ir apsaugos srityse, pagal kompetenciją įgyvendina valstybės politiką aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės ir taršos prevencijos, racionalaus gamtos išteklių naudojimo, aplinkos monitoringo, atliekų (išskyrus radioaktyvias) tvarkymo, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsaugos, žemės gelmių, vandens ir nuotekų valdymo srityse (regionų aplinkos apsaugos departamentų veiklos tikslai)⁷⁵. Įgyvendinami savo tikslus regionų aplinkos apsaugos departamentai, be kitų funkcijų, numatytų Aplinkos ministro patvirtintuose Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos regionų aplinkos apsaugos departamentų nuostatuose, gyvosios gamtos apsaugos srityje vykdo žemės, kitų gamtos išteklių, kraštovaizdžio, augalijos, gyvūnijos naudojimo, atkūrimo ir apsaugos valstybinę kontrolę, vykdo valstybinį aplinkos monitoringą, vertina gamtinės aplinkos pokyčius, organizuoja medžioklės egzaminą, suteikia teisę medžioti, organizuoja duomenų apie Europos Bendrijos svarbos gyvūnų rūšių, kurioms reikalinga griežta apsauga, individų atsitiktinį gaudymą ar sunaikinimą rinkimą, teikia duomenis Aplinkos apsaugos agentūrai, renka duomenis apie Europos Bendrijos svarbos augalų rūšių, kurioms reikalinga griežta apsauga, nustatytus neteisėto tyčinio skynimo, rinkimo, pjovimo ar kito naikinimo atvejus ir teikia juos Aplinkos ministerijai, koordinuoja ir kontroliuoja žuvų gelbėjimo nuo dusimo darbus valstybiniuose vandens telkiniuose.

⁷⁴ „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas“, Valstybės žinios 72, 3017 (2002).

⁷⁵ „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas Nr. 717 „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos regionų aplinkos apsaugos departamentų nuostatų patvirtinimo“, Valstybės žinios 8, 192 (2004).

Regionų aplinkos apsaugos departamentai privalo užtikrinti visuomenės teisės į sveiką ir švarią aplinką įgyvendinimą jiems priskirtuose regionuose⁷⁶. Konkrečioje teritorijoje atitinkamas aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės funkcijas įgyvendina aplinkos apsaugos departamentų teritoriniai padaliniai – *aplinkos apsaugos agentūros*.

Aplinkos apsaugos agentūra. Aplinkos apsaugos agentūros nuostatuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. liepos 14 d. įsakymu Nr. D1-385 „Dėl Aplinkos apsaugos agentūros nuostatų patvirtinimo“ numatyta šios agentūros paskirtis – pagal kompetenciją įgyvendinti priemones, skirtas saugoti aplinkos orą nuo taršos, išlaikyti zonose ir aglomeracijose mažesnius oro užterštumo lygius ir kaip galima geresnę aplinkos oro kokybę, įgyvendinti priemones, skirtas išsaugoti ir gerinti paviršinių vandens telkinių būklę, pagal kompetenciją rinkti, vertinti ir (ar) kitaip tvarkyti ir teikti informaciją apie aplinkos būklę, cheminių medžiagų ir preparatų (mišinių) srautus, taršą ir taršos prevencijos priemones, įgyvendinti ūkinės veiklos aplinkosauginį reguliavimą, įgyvendinti cheminių medžiagų ir preparatų (mišinių) valdymo politiką, užtikrinti racionalų gyvosios gamtos išteklių naudojimą ir tinkamą, teisės aktų reikalavimus atitinkančią jų apsaugą⁷⁷.

Vienas iš penkių svarbiausių Aplinkos apsaugos agentūros veiklos tikslų yra užtikrinti racionalų gyvosios gamtos išteklių naudojimą ir tinkamą, teisės aktų reikalavimus atitinkančią jų apsaugą. Įgyvendindama šį veiklos tikslą aplinkos apsaugos agentūra 1) įgyvendina Nykstančių laukinės faunos ir floros rūšių tarptautinės prekybos konvencijos (CITES) kompetentingos valdymo institucijos, atsakingos už leidimų/sertifikatų išdavimą, funkcijas; 2) teisės aktų nustatyta tvarka atlieka importuojamų produktų iš ruonių pažymų patikrinimą taikant 2015 m. spalio 13 d. Komisijos įgyvendinimo reglamento (ES) 2015/1850, kuriuo nustatomos išsamios Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1007/2009 dėl prekybos produktais iš ruonių įgyvendinimo taisyklės 6 straipsnio 1 dalies a punkto nuostatas; 3) teisės aktų nustatyta tvarka organizuoja ir koordinuoja gyvosios gamtos ir ekosistemų valstybinio monitoringo vykdymą; 4) teisės aktų nustatyta tvarka priima ataskaitas apie specialiąją žvejybą, apibendrina verslinės žvejybos vidaus vandenyse duomenis, duomenis apie specialiąją žvejybą, vykdo bendrą vidaus vandens telkiniuose naudojamų žuvų išteklių apskaitą ir teikia šiuos duomenis nacionalinėms ir tarptautinėms institucijoms ir organizacijoms, užsienio valstybių atsakingoms institucijoms bei kitiems aplinkos duomenų ir informacijos vartotojams; 5) kaupia ir teikia duomenis apie Europos

⁷⁶ Eduardas Monkevičius ir kt., *Aplinkosaugos teisė: vadovėlis* (Vilnius: Justitia, 2011), 76.

⁷⁷ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. liepos 14 d. įsakymas Nr. D1-385 „Dėl Aplinkos apsaugos agentūros nuostatų patvirtinimo“, Valstybės žinios 115, 4310 (2004).

Bendrijos svarbos gyvūnų rūšių, kurioms reikalinga griežta apsauga, atsitiktinį gaudymą ar sunaikinimą ir kt.⁷⁸.

Aplinkos apsaugos agentūra taip pat pagal kompetenciją dalyvauja rengiant, įgyvendinant ir koordinuojant tarptautines programas ir projektus aplinkos monitoringo, vandens telkinių apsaugos ir valdymo, taršos integruotos prevencijos ir kontrolės, gyvosios gamtos, klimato kaitos, aplinkosaugos vadybos ir audito, aplinkosauginio ženklavimo, taršos apskaitos, gamtinės aplinkos tyrimų, aplinkos kokybės vertinimo ir valdymo, cheminių medžiagų ir preparatų valdymo ir kitose srityse.

2011 m. kovo 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 315 „Dėl Valstybinės aplinkos monitoringo 2011-2017 metų programos patvirtinimo“. Šiuo nutarimu patvirtinta Valstybinė aplinkos monitoringo 2011-2017 metų programa, kuri reglamentuoja Valstybinio aplinkos monitoringo įgyvendinimo sistemą, atitinkančią Europos Sąjungos direktyvų reikalavimus aplinkos būklės matavimų kiekiui ir kokybei bei tenkinančią svarbiausius nacionalinius informacijos apie aplinkos būklę poreikius. Programoje apibrėžiami aplinkosauginiai tikslai ir pagrindiniai uždaviniai, kurių įgyvendinimui būtini gamtinės aplinkos būklės stebėjimai nacionaliniu mastu, numatomi vertinimo kriterijai šiems tikslams ir uždaviniams įgyvendinti, jų reikšmės bei atsakingi už įgyvendinimą asignavimų valdytojai. Valstybinės aplinkos monitoringo programos priemonės padės įgyvendinti Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje numatytus tikslus vystyti ūkio plėtrą, nepabloginant bendros aplinkos kokybės, išsaugant sveiką ir švarią aplinką visuomenei bei mažinant gamtos vertybių degradavimo pavojų⁷⁹. Aplinkos apsaugos agentūra vykdo Valstybinės aplinkos monitoringo 2011-2017 metų programos gyvosios gamtos būklės stebėjimo srities uždavinių įgyvendinimo planus.

Didžiąją Valstybinės aplinkos monitoringo 2011-2017 metų programos priemonių, skirtų gyvosios gamtos būklės vertinimui, dalį sudaro stebėjimai, skirti Europos Bendrijai svarbių rūšių, buveinių ir paukščių migracijos susitelkimo vietų būklės vertinimui. Tai turi užtikrinti, kad būtų sukaupta informacija, kuri sudarys sąlygas nustatyti jautriausias Europos biologinės įvairovės sritis ir užkirsti kelią jos nykimui. Būdingųjų organizmų ir buveinių būklės, ją lemiančių veiksnių pokyčių stebėjimų duomenys leis parinkti atitinkamas aplinkosaugos priemones, užtikrinančias tinkamą natūralių buveinių ir rūšių apsaugos būklę (tokią, kai buveinės plotas, rūšių ir populiacijų gausa nekinta arba didėja ir nėra pavojaus, jog išnyks buveinės struktūra ar funkcijos).

⁷⁸ „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. liepos 14 d. įsakymas Nr. D1-385 „Dėl Aplinkos apsaugos agentūros nuostatų patvirtinimo“, Valstybės žinios 115, 4310 (2004).

⁷⁹ „Valstybinė aplinkos monitoringo programa“, žiūrėta 2016 m. vasario 29 d., <http://gamta.lt/cms/index?rubricId=916838c4-cc1a-4b9f-af79-d723ab38e996>.

Valstybinės aplinkos monitoringo 2011-2017 metų programoje keliamas uždavinys stebėti Europos Bendrijai svarbias rūšis – upinius bebrus ir vilkus, dėl kurių medžioklės Lietuvai padarytos išimtyms, bet būtina nuolat teikti informaciją apie jų būklę.

Kitas svarbus Valstybinės aplinkos monitoringo 2011-2017 metų programos uždavinys – stebėti ir vertinti ekonominiu požiūriu svarbių rūšių gyvūnų (žuvų ir medžiojamųjų kanopinių žvėrių) gausumo ir būklės pokyčius. Pagal Tarptautinės jūros tyrimų tarybos (ICES), Baltijos jūrinės aplinkos apsaugos komisijos arba Helsinkio komisijos (HELCOM) reikalavimus ir Europos Sąjungos reglamentus nacionalinėms kvotoms nustatyti būtina atlikti praeivių žuvų būklės vertinimą, kurio metu, be kitų stebėjimų, bus atliekami žuvų migracijos per užtvankų pralaidas stebėjimai. Įgyvendinant Direktyvos 93/53/EEB nuostatas, nurodančias, jog būtina kontroliuoti žuvų užkrečiamąsias ligas natūraliuose vandens telkiniuose, turi būti tęsiamas žuvų užkrečiamųjų ligų monitoringas, leidžiantis sekti žuvų sergamumą vidaus vandenyse ir laiku užkirsti kelią ligų protrūkiams⁸⁰.

Aplinkos apsaugos agentūros nuomone, Valstybinės aplinkos monitoringo 2011-2017 metų programoje būtina numatyti probleminėms rūšims skirtą uždavinį ir įtraukti svarbiausių invazinių augalų ir gyvūnų rūšių plitimo Lietuvos teritorijoje stebėjimus.

Aplinkos apsaugos agentūros duomenimis, Valstybinės aplinkos monitoringo 2011-2017 metų programoje keliami šie tikslai gyvosios gamtos būklės stebėjimo srityje: 1) vertinti ir prognozuoti Europos Bendrijos svarbos buveinių ir rūšių būklės pokyčius, natūralių ir antropogeninių veiksnių poveikį jiems, sudaryti sąlygas priimti tinkamiausius sprendimus dėl buveinių ir rūšių apsaugos ir atkūrimo, operatyviai vertinti miškų būklės kaitą erdvės ir laiko atžvilgiu dėl oro teršalų tolimųjų pernašų ir kitų stresinių veiksnių poveikio, vertinti teršalų ir kitų stresinių veiksnių poveikį labiausiai paplitusioms (būdingoms) miško ekosistemoms; 2) rinkti ir vertinti informaciją, kad būtų užtikrinta tinkama medžiojamųjų gyvūnų bei žuvų išteklių apsauga ir tvarus naudojimas; 3) vertinti, prognozuoti ir kontroliuoti didžiausią grėsmę Lietuvos biologinei įvairovei keliančių nevietinių invazinių augalų ir gyvūnų rūšių plitimą, prognozuoti pavojingiausių kraujasiurbių vabzdžių rūšių populiacijų gausumo protrūkius⁸¹.

⁸⁰ „Gyvosios gamtos monitoringas“, žiūrėta 2016 m. kovo 6 d., <http://gamta.lt/cms/index?rubricId=0786596f-5f72-4f47-a54e-c00451a92955>.

⁸¹ Ibid.

Valstybinė miškų tarnyba. Valstybinė miškų tarnyba įgyvendina valstybės politiką gamtos išteklių (miškų) valdymo srityje vadovaudamasi Europos Sąjungos daugiatikslės (daugiafunkcinės) miškininkystės politikos principais⁸².

Valstybinės miškų tarnybos nuostatuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2009 m. rugpjūčio 3 d. įsakymu Nr. D1-464 „Dėl Miško genetinių išteklių, sėklų ir sodmenų tarnybos, Miško sanitarinės apsaugos tarnybos, Valstybinės miškotvarkos tarnybos ir Valstybinės aplinkos apsaugos inspekcijos reorganizavimo“, numatyti pagrindiniai Valstybinės miškų tarnybos tikslai: 1) pagal kompetenciją vykdyti Lietuvos Respublikos miškų įstatymo įgyvendinimo priežiūrą; 2) įgyvendinti valstybės politiką miškų valdymo srityje. Įgyvendindama šiuos tikslus, Valstybinė miškų tarnyba atlieka valstybinę visų nuosavybės formų šalies miškų būklės, naudojimo, atkūrimo, įveisimo ir apsaugos kontrolę, išduoda leidimus kirsti mišką miško valdytojams ir naudotojams, įvežti ir naudoti miško dauginamąją medžiagą miškui želdinti, kontroliuoja miško dauginamosios medžiagos auginimą, naudojimą atkuriant ir įveisiant mišką, prekybą, sanitarinės apsaugos priemonių taikymą, genetinių miško medžių išteklių ir sėklinės miško bazės objektų priežiūros, naudojimo ir atkūrimo vykdymą, koordinuoja ir vykdo miškų būklės stebėseną, atrenka, apibūnina ir vertina genetinius miško medžių išteklius ir sėklinės miško bazės objektus, nustato jų genetinę ir selekcinę vertę, rengia jų priežiūros, naudojimo ir atkūrimo rekomendacijas, tvarko Lietuvos miško sėklinės bazės sąvadą, rengia, tvirtina ir registruoja naujų sėklinės miško bazės objektų projektus ir prižiūri jų veisimo darbus, apibūnina ir tvirtina bandomųjų želdinių vertinimo rezultatus, saugo genetinius miško medžių išteklius ir vykdo jų selekciją, seka ir prognozuoja abiotinių veiksnių, miško ligų, kenkėjų ir žvėrių pažeidimus miškuose, nustato profilaktinių ir naikinamųjų priemonių sistemą miškų apsaugai nuo abiotinių pažeidimų, piktžolių, miško ligų sukėlėjų, kenkėjų ir žvėrių⁸³ bei atlieka kitas funkcijas, numatytas Valstybinės miškų tarnybos nuostatuose.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2012 m. gegužės 23 d. nutarimu Nr. 569 „Dėl Nacionalinės miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012-2020 metų programos patvirtinimo“ patvirtinta Nacionalinė miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012-2020 metų programa. Miškas padeda užtikrinti kraštovaizdžio stabilumą, aplinkos kokybę, išsaugoti biologinę įvairovę. Jis yra esminis ekologinės pusiausvyros veiksnys – sudaro daugelio gyvūnijos ir augmenijos rūšių buveines, stabdo dirvos

⁸² „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2009 m. rugpjūčio 3 d. įsakymas Nr. D1-464 „Dėl Miško genetinių išteklių, sėklų ir sodmenų tarnybos, Miško sanitarinės apsaugos tarnybos, Valstybinės miškotvarkos tarnybos ir Valstybinės aplinkos apsaugos inspekcijos reorganizavimo“, Valstybės žinios 96, 4075 (2009).

⁸³ Ibid.

erozija, sugeria angles dvideginį ir grynina orą, saugo gruntinius ir paviršinius vandenius⁸⁴ ir t.t. Miškų ūkio plėtros strateginis tikslas – didinti miškų teikiamą įvairiapusę naudą visuomenei, atsižvelgiant į ilgą miško augimo trukmę ir nuosavybės formų skirtumus bei sąveiką, taip pat užtikrinant darnaus miškų ūkio principų įgyvendinimą visuose šalies miškuose⁸⁵. Nacionalinėje miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012-2020 metų programoje nurodyta, kad „šio tikslo siekiama, nes miškai – vienas svarbiausių Lietuvos atsinaujinančių gamtos išteklių, teikiančių naudą valstybei, visuomenei, šalies ūkiui ir žmogui, todėl, nepriklausomai nuo nuosavybės formos, jie turi būti saikingai naudojami, atkuriami ir gausinami, taip užtikrinant jų išsaugojimą ateities kartoms“.

Nacionalinės miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012-2020 metų programos stebėseną ir priežiūrą atlieka Valstybinė miškų tarnyba, kuri atlieka valstybinę visų nuosavybės formų šalies miškų būklės, naudojimo, atkūrimo, įveisimo ir apsaugos kontrolę, kontroliuoja miško dauginamosios medžiagos kilmę, kokybę, auginimą, prekybą, naudojimą, kontroliuoja miškotvarkos darbų kokybę bei vykdo kitas Lietuvos Respublikos miškų įstatymo 5 straipsnio 3 dalies nuostatomis deleguotas funkcijas.

Parkų ir rezervatų direkcijos. Valstybiniai (nacionaliniai ir regioniniai) parkai – didelio ploto saugomos teritorijos, įsteigtos gamtiniu, kultūriniu ir rekreaciniu požiūriais sudėtingose ypač vertingose teritorijose, kurių apsauga ir tvarkymas siejamas su teritorijos funkcinių bei kraštovaizdžio tvarkymo zonų nustatymu⁸⁶. Siekiant išsaugoti gamtos ir kultūros paveldo vertybes, jų savitumą ir patrauklumą, nacionaliniuose parkuose, kaip ir kitose saugomose teritorijose, svarbu suderinti kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimą su sąlygomis gyventi ir vykdyti ūkinę veiklą toje teritorijoje bei tuo pat metu plėtoti visuomenės švietimą.

Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo 2 straipsnio 29 dalyje reglamentuota, kad rezervatai – tai saugomos teritorijos, įsteigtos išsaugoti bei tirti moksliniu požiūriu ypač vertingus gamtinius ar kultūrinius teritorinius kompleksus, užtikrinti natūralią gamtinių procesų eigą arba kultūros vertybių autentiškumo palaikymą, propaguoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinių kompleksų apsaugą.

Valstybinių parkų ir rezervatų direkcijos organizuoja veiklą valstybiniuose parkuose bei rezervatuose, siekdamos įgyvendinti šių parkų ir rezervatų tikslus, nustatytus Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatyme, valstybinių parkų bei rezervatų nuostatuose, užtikrindamos parkų ir rezervatų tvarkymą, apsaugą ir naudojimą pagal paskirtį, organizuoja kraštovaizdžio kompleksų ir objektų (vertybių) priežiūrą, tvarkymą, atsako už jų apsaugą, skatina racionalų gamtos išteklių

⁸⁴ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. gegužės 23 d. nutarimas Nr. 256 „Dėl Nacionalinės miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012-2020 metų programos patvirtinimo“, Valstybės žinios 61, 3058 (2012).

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ „Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas“, Valstybės žinios 63, 1188 (1993).

naudojimą, kontroliuoja, kad asmenų veikla teritorijoje atitiktų nustatytą saugomos teritorijos apsaugos ir naudojimo tvarką, taip pat turi kitas parkų ir rezervatų nuostatų nustatytas teises ir pareigas. Šių saugomų teritorijų direkcijos įgyvendina pavestus uždavinius, atsako už parkų bei rezervatų būklę, kontroliuoja fizinių ir juridinių asmenų ūkinę veiklą parkuose, vykdo gyvosios gamtos valstybinį monitoringą ir tarptautinius projektus, rengia veiklos planus ir t.t.

Apibendrinant pasakytina tai, kad visos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės institucijos, siekdamos bendro tikslo – užtikrinti teisėtumą ir teisėtvarką aplinkos apsaugos, o taip pat ir gyvosios gamtos apsaugos, ir gamtos išteklių naudojimo srityje, kontroliuoja, ar fiziniai ir juridiniai asmenys laikosi įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą, reikalavimų, ar teisėtai naudojami augalijos, gyvūnijos bei kiti gamtos ištekliai, ar tinkamai vykdoma pareiga atkurti gamtos išteklius, saugoti aplinką, kontroliuoja, kaip įgyvendinamos aplinkos apsaugos programos ir priemonės, taiko teisinio poveikio priemones bei vykdo prevencinę veiklą, padedančią ūkio subjektams laikytis teisės aktų reikalavimų. Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės institucijos, organizuodamos ir vykdydamos savo veiklą, siekia užkirsti kelią aplinkos apsaugą, taip pat ir gyvosios gamtos apsaugą, ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimams bei išvengti neigiamo poveikio aplinkai. Šios institucijos privalo siekti, kad kiekvienas asmuo, padaręs aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių įstatymų bei kitų teisės aktų pažeidimą, būtų patrauktas atsakomybėn, teisingai ir laiku nubaustas, atlygintų aplinkai padarytą žalą bei pašalintų pažeidimo sukeltas neigiamas pasekmes.

Tačiau išanalizavus institucijų, vykdančių valstybinę aplinkos apsaugos, o taip pat ir gyvosios gamtos apsaugos valstybinę kontrolę, funkcijas, pastebėtina, kad šių institucijų funkcijos dubliuojasi. Visos šios institucijos vienokia ar kitokia forma rūpinasi aplinkos apsaugos, o taip pat ir gyvosios gamtos bei jos išteklių sauga. Pastebėtina, kad šiame poskyryje analizuojamos institucijos turi daug sutampančių kompetencijų aplinkos apsaugos srityje, jų funkcijos nėra pakankamai išskirtos ir atribotos, todėl dažnai neaišku, kuri institucija privalo spręsti atitinkamus aplinkosaugos klausimus ir už ką ji atsako⁸⁷. Pavyzdžiui, Nemuno kilpų regioninio parko direkcija, siekdama tikslų, įtvirtintų Nemuno kilpų regioninio parko direkcijos nuostatuose, patvirtintuose Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos direktoriaus 2004 m. gruodžio 9 d. įsakymu Nr. 261 V „Dėl Nemuno kilpų regioninio parko nuostatų patvirtinimo“, organizuoja, koordinuoja ir vykdo regioninio parko kraštovaizdžio, biologinės įvairovės, gamtos objektų apsaugą

⁸⁷ Eduardas Monkevičius, „Aplinkosaugos santykių teisinio reguliavimo problemos“, Jurisprudencija 10(112) (2008):10.

ir priežiūrą⁸⁸. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Alytaus regiono aplinkos apsaugos departamentas, kurio veiklos teritorija apima ir Nemuno kilpų regioninio parko teritoriją, kontroliuoja, ar teisėtai, laikantis įstatymų ir kitų teisės aktų, fiziniai ir juridiniai asmenys naudoja augalijos, gyvūnijos bei kitus gamtos išteklius⁸⁹. Taigi, tiek viena, tiek kita institucija vykdo gyvosios gamtos bei jos išteklių apsaugos valstybinę kontrolę tame pačiame regione, todėl neaišku, už kokių gyvosios gamtos objektų tinkamą naudojimą atsakinga Nemuno kilpų regioninio parko direkcija, o už kokių – Alytaus regiono aplinkos apsaugos departamentas.

⁸⁸ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. balandžio 29 d. nutarimas Nr. 490 „Dėl regioninių parkų nuostatų patvirtinimo“, Valstybės žinios 39, 1227 (1999).

⁸⁹ „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas Nr. 717 „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos regionų aplinkos apsaugos departamentų nuostatų patvirtinimo“, Valstybės žinios 8, 192 (2004).

3. GYVOSIOS GAMTOS APSAUGOS TEISINIS REGULIAVIMAS

Mūsų amžiui yra būdingi globalizacijos procesai, susiję su klimato kaita, pramonės ir technikos išsivystymo lygiu, visuomenės ekonominių ir socialinių poreikių augimu. Šie procesai daro neigiamą poveikį aplinkai – išsenka gamtos ištekliai, padidėjęs cheminis, techninis, biologinis ir buitinis aplinkos teršimas lemia žalingus, kartais ir negrįžtamus tiek gyvosios, tiek negyvosios gamtos pokyčius, blogina visuomenės gyvenimo kokybę, sukelia pavojų žmonių sveikatai ir net gyvybei⁹⁰. A.Vaišnoras rašo, kad dėl antropogeninio spaudimo natūralioms ekosistemoms kasmet pasaulyje išnyksta daugybė grybų, augalų, kerpių, gyvūnų rūšių. Ir dažniausia viso to priežastis – intensyvi ir nesubalansuota, pernelyg vartotojiška žmogaus veikla⁹¹. Bėgant laikui ne viena augalų ar gyvūnų rūšis buvo išnaikintos dėl netinkamo žmonių elgesio. Vykdamas masinę neribotą prekybą laukiniais gyvūnais, masiškai kertant miškus, sausinant pelkes, žemės ūkyje naudojant ypač kenksmingas medžiagas yra skatinama klimato kaita, didėja aplinkos užterštumas, ardomos natūralios augalų ir gyvūnų buveinės. Žmonių veiklos sukeliama aplinkos pokyčių greitis ir mastas viršija daugelio augalų ir gyvūnų rūšių galimybes prisitaikyti. Todėl išsaugoti biologinę įvairovę vien atskirų šalių pastangomis neįmanoma – tam būtini tarptautiniai susitarimai. Biologinės įvairovės išsaugojimas šiuo metu jau yra tarptautinė problema.

Gyvosios gamtos išteklių išsaugojimui ir atkūrimui, aplinkos apsaugojimui nuo bet kokio žalingo poveikio, visuomenės gyvenimo kokybės gerinimui yra svarbu, jog veiktų darni šiuos santykius reglamentuojanti tarptautinė teisinė bazė, šiuos santykius reguliuojantys nacionaliniai teisės aktai atitiktų tarptautiniams teisės aktams.

3.1. Tarptautinės sutartys

Vadovaujantis Konstitucijos 138 straipsniu, kuriame reglamentuota, kad *tarptautinės sutartys*, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis, tarptautinės sutartys taip pat pripažįstamos aplinkos apsaugos teisės šaltiniais. Lietuvos Respublikos įstatymai turi atitikti Lietuvos ratifikuotas tarptautines sutartis aplinkos apsaugos klausimais ir visuotinai pripažintas tarptautines aplinkos apsaugos normas. Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse aplinkos apsaugos klausimais įtvirtinamos taisyklės turi atitikti Lietuvos Respublikoje nustatytus aplinkos kokybės normatyvus ir standartus⁹².

⁹⁰ Eduardas Monkevičius, „Aplinkosaugos santykių teisinio reguliavimo problemos“, Jurisprudencija 10(112) (2008):7.

⁹¹ Alfonsas Vaišnoras, Europos Sąjungos aplinkos politika (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 123.

⁹² „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas“, Lietuvos aidas 5, 75 (1992).

Gyvosios gamtos išsaugojimas yra vienas iš svarbiausių aplinkos apsaugos klausimų tiek Europos, tiek viso pasaulio mastu. Tai patvirtina daugiašaliai tarptautiniai susitarimai, kuriuose akcentuojamas biologinės įvairovės, natūralių ekosistemų išsaugojimas, pabrėžiamas būtinumas saugoti laukinę fauną ir florą, natūralias buveines, jų būklės stebėjimas, nykimo prevencija⁹³.

1992 m. pasaulio lyderių susitikime Rio de Žaneire, Barzilijoje buvo pasirašyta išsami strategija, siekiant darnaus vystymosi – tai reiškia tenkinti savo poreikius užtikrinant, kad paliksime sveiką ir gyvybingą planetą ateities kartoms⁹⁴. Vienas iš pasirašytos strategijos elementų, pirmoji tarptautinė sutartis dėl biologinės įvairovės išsaugojimo yra *Jungtinių Tautų biologinės įvairovės konvencija*. Šią sutartį pasirašė 156 šalys ir Europos Sąjunga. Šiuo metu Jungtinių Tautų biologinės įvairovės konvencija yra pamatinis daugumos pasaulio valstybių paktas, nustatantis įsipareigojimus išsaugant gerą planetos ekologinę būklę⁹⁵.

Jungtinių Tautų biologinės įvairovės konvencijos tikslas – apsaugoti gyvūnų ir augalų rūšis nuo išnykimo bei apsaugoti jų buveines. Pagrindinis šios konvencijos reikalavimas – biologinę įvairovę išsaugoti yra žmonijos pareiga, o kiekviena valstybė turi atsakyti už jos teritorijoje esančių biologinių išteklių naudojimą ir apsaugą⁹⁶. Konvenciją pasirašiusios pasaulio valstybės įsipareigojo: parengti nacionalines biologinės įvairovės išsaugojimo strategijas; steigti saugomas teritorijas; atstatyti sunykusias ekosistemas; kontroliuoti rūšių iš kitų šalių patekimą; parengti mokymo ir mokslo tyrimų programas; įvertinti nacionalinius biologinius išteklius; savo teritorijose identifikuoti svarbiausius biologinės įvairovės komponentus, vykdyti jų monitoringą, rengti apskaitą ir reguliuoti veiklą, galinčią turėti neigiamą poveikį⁹⁷.

Pasakytina tai, kad Lietuvos Respublikos Seimas 1995 m. liepos 3 d. nutarimu Nr. I-985 „Dėl Biologinės įvairovės konvencijos ratifikavimo“ ratifikavo Biologinės įvairovės konvenciją, pasirašytą 1992 m. birželio 11 d. Rio de Žaneire.

Lietuvos Respublikos aplinkos ministras 2015 m. sausio 9 d. įsakymu Nr. D1-12 „Dėl kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo 2015-2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“, įgyvendindamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012-2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 228 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012-2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių patvirtinimo“, 277 prioritetinę priemonę bei atsižvelgdamas į Biologinės

⁹³ Zenonas Venckus, Aplinkos apsaugos politika ir teisė (Vilnius: VGTU leidykla „Technika“, 2007), 143.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, žiūrėta 2017 m. balandžio 7 d., <http://www.am.lt/VI/index.php>.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Zenonas Venckus, Aplinkos politika (Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2012), 166.

⁹⁷ Zenonas Venckus, supra note, 93:143.

įvairovės konvencijos 6 straipsnį, patvirtino Kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo 2015-2020 metų veiksmų planą, kurio II skirsnis skirtas biologinės įvairovės išsaugojimui⁹⁸.

Gyvosios gamtos apsaugai svarbi ir **Ramsaro konvencija** (Konvencija dėl tarptautinės reikšmės šlapžemių, ypač vandens paukščių buveinių). Konvencijos pagrindinis tikslas – saugoti ir stabdyti įvairių tipų pelkių nykimą. Įgyvendindama šį tikslą, kiekviena šalis vadovaujasi protingo pelkių naudojimo principu ir savo teritorijoje įsteigia vieną ar daugiau pelkių teritoriją, kuri galėtų būti įrašyta į tarptautinės svarbos pelkių sąrašus⁹⁹. Konvencijos šalys narės turi siekti išsaugoti šlapžemes ir gausinti vandens paukščius, steigdamos šlapžemėse saugomas teritorijas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1993 m. birželio 10 d. potvarkiu Nr. 437p „Dėl prisijungimo prie 1971 metais Ramsare ir 1979 metais Berne pasirašytų konvencijų“ nutarė prisijungti prie konvencijos dėl pelkių, turinčių tarptautinę reikšmę, ypač vandens ir pelkių paukščių apsaugai, pasirašytos 1971 m. vasario 2 d. Ramsare. Ramsaro teritorijomis paskelbtos penkios Lietuvos vietovės: Čepkelių, Kamanų, Viešvilės, Žuvinto gamtiniai rezervatai ir Nemuno deltos regioninis parkas. Pagal šią konvenciją Lietuva siūlo saugoti dar 16 pelkių¹⁰⁰.

Vašingtono konvencijos (Nykstančių laukinės faunos ir floros rūšių tarptautinės prekybos konvencija, CITES) tikslas yra reguliuoti prekybą nykstančiais laukiniais gyvūnais ir augalais. Ši konvencija galioja Europoje, tačiau numato nustatytų priemonių taikymą prekybai su trečiosiomis šalimis. Bet kokia prekyba konvencijos I priede išvardintomis rūšimis draudžiama, II priede išvardintomis rūšimis – kontroliuojama naudojant leidimų sistemą¹⁰¹.

Lietuvos Respublikos Seimas 2001 m. gegužės 22 d. įstatymu „Dėl Nykstančių laukinės faunos ir floros rūšių tarptautinės prekybos konvencijos ratifikavimo“ ratifikavo Nykstančių laukinės faunos ir floros rūšių tarptautinės prekybos konvenciją, pasirašytą 1973 m. kovo 3 d. Vašingtone¹⁰². Tačiau visateise CITES šalimi nare Lietuva tapo tik 2002 m. kovo 9 d., kai nuolatinėje konvencijos būstinėje Ženevoje, Šveicarijoje, buvo deponuoti Lietuvos ratifikuoti raštai¹⁰³. Lietuva, prisijungdama prie konvencijos, įsipareigojo riboti prekybą ne tik egzotiškais

⁹⁸ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2015 m. sausio 9 d. nutarimas Nr. D1-12 „Dėl Kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo 2015-2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“, TAR, 2015-01-15, Nr. 2015-00657, žiūrėta 2017 m. balandžio 7 d., <http://www.infolex.lt/ta/324893?nr=1>.

⁹⁹ Alfonsas Vaišnoras, Europos Sąjungos aplinkos politika (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 125.

¹⁰⁰ Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, žiūrėta 2017 m. balandžio 9 d., http://www.vstt.lt/VI/article.php?article_id=759.

¹⁰¹ Alfonsas Vaišnoras, supra note, 99:126.

¹⁰² „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Nykstančių laukinės faunos ir floros rūšių tarptautinės prekybos konvencijos ratifikavimo“, Valstybės žinios 50,1739 (2001).

¹⁰³ Alfonsas Vaišnoras, supra note, 99:126.

gyvūnais ir augalais (papūgomis, vėžliais, kaktusais ir kt.), bet ir kai kuriais nacionalinės faunos gyvūnais (vilkais, ūdromis, medicininėmis dėlėmis, jūriniais ereliais)¹⁰⁴.

Bonos konvencija (Migruojančių laukinių gyvūnų rūšių išsaugojimo konvencija) ratifikuota Lietuvos Respublikos Seimo 2001 m. gegužės 22 d. įstatymu dėl Migruojančių laukinių gyvūnų rūšių išsaugojimo konvencijos ratifikavimo¹⁰⁵. Šia konvencija siekiama išsaugoti migruojančius laukinius gyvūnus visame jų migravimo kelyje ir siekti, kad jie nepradėtų nykti. Konvencijoje išvardintos rūšys turi būti saugomos visose šalyse, kurių teritorijoje rūšis aptinkama skirtingais periodais (veisimosi, žiemojimo)¹⁰⁶. Konvencija reikalauja, kad saugomų rūšių migravimo kelyje esančiose svarbiose saugomose teritorijose būtų įgyvendinamos įvairios tarpusavio bendradarbiavimo programos ir projektai¹⁰⁷. Viena iš pagrindinių migruojančių laukinių gyvūnų rūšių apsaugos priemonių – saugomų teritorijų steigimas, iš kurių svarbiausios yra „Natura 2000“ teritorijos. Tačiau negalima sumenkinti ir nacionalinių saugomų teritorijų bei Ramsaro konvencijos įgyvendinimui įsteigtų teritorijų reikšmės. Steigiant naujas saugomas teritorijas, būtina atsižvelgti į saugotinių gyvūnų rūšių migravimo kelius. Prisijungdama prie Bonos konvencijos, Lietuva įsipareigojo saugoti per Lietuvą migruojančias retąsias rūšis, pvz., mažąją žąsį, rudę, sibirinę gągą ir kitas rūšis, kurios apsistoja Baltijos jūroje, Kuršių mariose ir Nemuno deltoje¹⁰⁸.

Bonos konvencijos sudėtinė dalis yra **Sutartis dėl šikšnosparnių apsaugos Europoje**, pasirašyta 1991 m. gruodžio 4 d. Londone. Šios sutarties tikslas – apsaugoti šikšnosparnių populiaciją, neleidžiant jų gaudyti ar jiems kenkti. Šią sutartį Lietuva ratifikavo 2001 m. rugsejo 25 d.¹⁰⁹

Gyvosios gamtos išsaugojimui reikšminga ir **Europos laukinės gyvūnijos ir gamtinių buveinių apsaugos konvencija (Bernos konvencija)**, kurios tikslas yra išsaugoti laukinę augaliją ir gyvūniją natūraliose buveinėse ir kreipti itin daug dėmesio į beišnykstančių ar retųjų rūšių apsaugą¹¹⁰. Konvencijoje yra nurodomos griežtai saugomos laukinės gyvūnijos ir augalijos rūšys, draudžiami medžioklės būdai ir įrankiai. Ši konvencija apima Europinių rūšių gyvenamąsias teritorijas, jų migracijų kelius bei žiemavietes Azijoje ir Afrikoje¹¹¹.

¹⁰⁴ Zenonas Venckus, Aplinkos apsaugos politika ir teisė (Vilnius: VGTU leidykla „Technika“, 2007), 144.

¹⁰⁵ „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Migruojančių laukinių gyvūnų rūšių išsaugojimo konvencijos ratifikavimo“, Valstybės žinios 50, 1740 (2001).

¹⁰⁶ Zenonas Venckus, supra note, 104:144.

¹⁰⁷ Alfonsas Vaišnoras, Europos Sąjungos aplinkos politika (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 126.

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Sutarties dėl šikšnosparnių apsaugos Europoje ratifikavimo“, Valstybės žinios 88, 3070 (2001).

¹¹⁰ Zenonas Venckus, supra note, 104:144.

¹¹¹ Alfonsas Vaišnoras, supra note, 107:126.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1993 m. birželio 10 d. potvarkiu Nr. 437p „Dėl prisijungimo prie 1971 metais Ramsare ir 1979 metais Berne pasirašytų konvencijų“ nutarė prisijungti ne tik prie konvencijos dėl pelkių, turinčių tarptautinę reikšmę, ypač vandens ir pelkių paukščių apsaugai, pasirašytos 1971 m. vasario 2 d. Ramsare, bet ir prie Europos laukinės gyvūnijos ir gamtinių buveinių apsaugos konvencijos, pasirašytos 1979 m. rugsėjo 19 d. Berne¹¹².

Planetos biologinės įvairovės išteklių yra gyvybiškai svarbūs žmonijos ekonominiam ir socialiniam vystymuisi. Akivaizdu, kad pasaulio valstybės pripažino, jog biologinė įvairovė, o kartu ir gyvoji gamta, yra neįkainojamas turtas dabarties ir ateities kartoms. Žmogaus veiklos sukeltas gyvosios gamtos rūšių nykimas kelia rimtą susirūpinimą, kadangi kyla didelė grėsmė tam tikrų rūšių išlikimui. Taigi, darytina išvada, kad svarbiausios priežastys, kurios nulėmė tarptautinių susitarimų biologinės įvairovės išsaugojimo srityje pasirašymą ir yra susirūpinimas šia opia problema bei pareigų, kurias privalo vykdyti kiekviena tarptautinius susitarimus pasirašiusi valstybė, nustatymas.

3.2. Europos Sąjungos teisės aktai

Sudedamoji Lietuvos nacionalinės teisės sistemos, *inter alia* aplinkos apsaugos teisės dalis yra ir **Europos Sąjungos teisės aktai**.

Europos Sąjungos aplinkos teisė pasižymi bendrais Europos Sąjungos teisės bruožais ir remiasi tiesioginio galiojimo ir taikymo bei Sąjungos teisės viršenybės doktrinomis¹¹³. Lietuvos Respublikos stojimo į Europos Sąjungą sutartimi Lietuva prisiėmė tam tikrus įsipareigojimus, tarp jų ir teisėkūros bei teisės taikymo srityse. Lietuva yra įsipareigojusi savo teisės aktus, tarp jų ir aplinkos apsaugos srityje, suderinti su Europos Sąjungos teisės aktais. Prof. dr. I.Vėgėlė ir A.Murauskaitė nurodo, kad Europos Sąjungos aplinkos teisės normos, nelygu jų forma, turinys ir teisinis pagrindas, gali daryti tiesioginį poveikį nacionalinėms valstybių narių teisinėms sistemoms, o privatūs asmenys šiomis normomis tam tikromis sąlygomis gali remtis nacionaliniuose teismuose gindami savo teises¹¹⁴. 2004 m. liepos 13 d. Lietuvos Respublikos konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ skelbia, kad Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis

¹¹² „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. birželio 10 d. potvarkis Nr. 437p „Dėl prisijungimo prie 1971 metais Ramsare ir 1979 metais Berne pasirašytų konvencijų“, žiūrėta 2017 m. balandžio 7 d., <http://www.ifoex.lt/ta/717?nr=1> .

¹¹³ Eduardas Monkevičius et al., *Aplinkosaugos teisė* (Vilnius: Justitia, 2011), 357.

¹¹⁴ *Ibid.*

grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus¹¹⁵.

I. Lazdinio teigimu, Europos Sąjungos gamtos apsaugos politikos tikslas biologinės įvairovės srityje – saugoti laukinę gyvūniją ir augaliją bei jų gamtines buveines¹¹⁶. A. Vaišnoras rašo, kad įgyvendindama šį tikslą Europos Sąjunga siekia sukurti palankias biologinės įvairovės apsaugos sąlygas visoje Europos Sąjungoje garantuojant tam tikrų gamtinių buveinių ir rūšių apsaugos statusą; išsaugoti kiekvienoje šalyje ir visoje Europos Sąjungoje endemines, retąsias, jautrias aplinkos pokyčiams arba nykstančias gyvūnų arba augalų rūšis; išsaugoti bendrijos svarbos gamtines buveines, kurios išskirtinės tam tikrame biogeografiniame regione arba kurioms gresia išnykimas vietos arba regiono lygiu; garantuoti tam tikrų, Europoje negyvenančių, bet retųjų arba nykstančių gyvūnų bei augalų rūšių apsaugą, reglamentuojant prekybą jomis¹¹⁷.

Pirminę Europos Sąjungos teisę, taip pat ir aplinkos apsaugos teisę, sudaro Europos bendrijų steigimo sutartys, kurios vėliau buvo papildytos ar keistos, taip pat stojimo sutartys. Tai yra konstitucinio lygio aktai. Remiantis pirmine teise priimti teisės aktai yra antrinė arba išvestinė teisė, kuri skirta pirminėje teisėje nurodytiems tikslams ir uždaviniams įgyvendinti, ir kurią sudaro Europos Sąjungos institucijų priimti teisės aktai, t.y. Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos reglamentai, direktyvos, sprendimai.

Direktyvos yra dažniausiai taikomos Europos Sąjungos aplinkos teisėje. Direktyva yra privaloma kiekvienai valstybei narei, kuriai ji skirta, rezultato, kurį reikia pasiekti, atžvilgiu, bet nacionalinės valdžios institucijos pasirenka jos įgyvendinimo formą ir būdus¹¹⁸. Valstybės narės turi priimti įstatymus, įstatymų įgyvendinamuosius teisės aktus ir tvarką, kad įgyvendintų direktyvą iki nustatytos perkėlimo dienos. Taigi, aplinkos srityje priimtų antrinės teisės aktų analizė leidžia konstatuoti, kad direktyvos yra standartinės, tradicinės teisinės priemonės, kuriomis yra reguliuojama aplinkos sritis¹¹⁹.

Gyvosios gamtos apsaugai svarbi ***Tarybos direktyva 79/409/EEB dėl laukinių paukščių apsaugos (Paukščių direktyva)***, priimta 1979 m. balandžio 2 d. Ši direktyva yra viena seniausių gamtos apsaugą reglamentuojančių direktyvų. Ji reguliuoja retųjų arba nykstančių paukščių rūšių medžioklę ir prekybą, draudžia naudoti kai kurias paukščių medžioklės bei gaudymo priemones

¹¹⁵ „Lietuvos Respublikos Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“, žiūrėta 2017 m. balandžio 7 d., <http://www.infolex.lt/ta/60036?nr=1> .

¹¹⁶ Mykolas Romeris universitetas, Aplinkos politika ir valdymas (Vilnius, 2008), 99.

¹¹⁷ Alfonsas Vaišnoras, Europos Sąjungos aplinkos politika (Vilnius: Mykolas Romeris universitetas, 2011), 127, 128.

¹¹⁸ Eduardas Monkevičius ir kt., Aplinkosaugos teisė (Vilnius: Justitia, 2011), 382.

¹¹⁹ Hedemann-Robinson, M. Enforcement of European Union Environmental Law: Legal Issues and Challenges. Cacerdish: Routledge, 2007, 21.

(automatinius ginklus, tinklus, kilpas ir kt.)¹²⁰. Paukščių direktyva numato laukinių paukščių rūšių bei buveinių apsaugą, riboja tam tikrą žmogaus ūkinę veiklą, galinčią pakenkti paukščių populiacijai. Direktyva reikalauja, kad I priede išvardytų paukščių rūšių perėjimo vietos būtų saugomos, tokių vietų apsaugai privalo būti steigiamos specialios apsaugos teritorijos – Paukščių apsaugai svarbios teritorijos. Vertingiausias paukščiams vietas reikalaujama tvarkyti pagal specialius reikalavimus, atkurti sunaikintas buveines bei sukurti naujas, saugoti svarbiausias migruojančių paukščių rūšių susitelkimo vietas. Paukščių direktyvoje reglamentuojama ne tik medžioklė, bet ir kitokio pobūdžio paukščių ar jų buveinių, lizdų ir kiaušinių naikinimas, nustatyta tvarka, kokių rūšių paukščiai gali būti medžiojami (direktyvos II priedas), pardavinėjami, vežami komerciniais tikslais (direktyvos III priedas) ir kt. Tiesa, direktyvoje numatytos ir išimtys, kuriomis valstybės narės gali pasinaudoti tuomet, kai dėl paukščių daromos žalos reikia mažinti jų populiaciją.

Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos ir floros apsaugos (Buveinių direktyva) yra pagrindinė Europos gyvūnijos ir augalijos bei jų buveinių apsaugos priemonė.¹²¹ Šia direktyva siekiama sustiprinti Europos Sąjungos biologinės įvairovės apsaugą. Z. Venckus rašo, kad Europos Sąjunga, įgyvendindama gamtinių buveinių, laukinės gyvūnijos ir augalijos apsaugą, siekia: sukurti palankias sąlygas biologinei įvairovei apsaugoti; išsaugoti kiekvienoje šalyje narėje ir visoje Europos Sąjungoje endemines, retas ir nykstančias gyvūnų arba augalų rūšis; išsaugoti itin svarbias Europai buveines; garantuoti Europoje negyvenančių rūšių apsaugą, reglamentuojant prekybą jomis.¹²²

Buveinių direktyvos tikslas skatinti biologinės įvairovės palaikymą, atsižvelgiant į ekonominius, socialinius, kultūrinius ir regioninius reikalavimus, prisidėti prie bendro subalansuotos plėtros siekio, išlaikyti biologinę įvairovę, o tam tikrais atvejais palaikyti ar netgi skatinti žmogaus veiklą.¹²³ Direktyvoje teigiama, kad retos bei nykstančios buveinės ir rūšys sudaro Europos Sąjungos gamtos paveldo dalį. Šioms biologinėms ir gamtinėms vertybėms kylantys pavojai, grėsmės dažnai nėra susijusios su viena ar keliomis valstybėmis, todėl joms išsaugoti būtina imtis tarptautinių priemonių Europos Sąjungos lygmeniu.¹²⁴ Atsižvelgiant į ypač didelę grėsmę išnykti, kai kurios rūšys ir buveinės, šioje direktyvoje yra apibrėžiamos kaip prioritetingos. Bendrijai svarbios natūralios buveinės yra išvardintos direktyvos I priede ir jos apibūdinamos, kaip paprastai paplitę nedideliame plote, yra vertingos, nes turi bent vieno iš šešiose Europos Sąjungos

¹²⁰ Alfonsas Vaišnoras, Europos Sąjungos aplinkos politika (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 128.

¹²¹ Mykolo Romerio universitetas, Aplinkos politika ir valdymas (Vilnius, 2008), 99.

¹²² Zenonas Venckus, Aplinkos apsaugos politika ir teisė (Vilnius: VGTU leidykla „Technika“, 2007), 146.

¹²³ „Buveinių direktyvos įgyvendinimas“, žiūrėta 2017 m. balandžio 11 d., <http://www.am.lt/VI/index.php#a/6569>.

¹²⁴ Alfonsas Vaišnoras, Europos Sąjungos aplinkos politika (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 129.

valstybėse išskirtų biogeografinių regionų būdingų bruožų.¹²⁵ Bendrijai rūpimomis rūšimis laikomos tokios, kurios nyksta (išskyrus vadinamąsias marginalijas rūšis, kurios valstybėse narėse yra natūralaus paplitimo arealo pakraštyje), yra pažeidžiamos (netolimoje ateityje gali tapti nykstančios), retos (gyvena mažoje teritorijoje arba retai pasitaikančios ir išsibarsčiusios didelėje teritorijoje). Tokios rūšys yra išvardytos direktyvos II ir (arba) IV bei V prieduose¹²⁶. Bendrijai rūpimų natūralių buveinių ir rūšių apsaugai Europos sąjungos šalys privalo steigti specialias saugomas teritorijas¹²⁷, kurios kartu su paukščių apsaugai svarbiomis teritorijomis sudaro bendrą Natura 2000 tinklą¹²⁸. Natura 2000 sudaro dviejų tipų saugomos teritorijos: paukščių apsaugai svarbios teritorijos (PAST), išskiriamos pagal Paukščių direktyvą bei buveinių apsaugai svarbios teritorijos (BAST), išskiriamos pagal Buveinių direktyvą.

Kaip svarbi gyvosios gamtos apsaugai paminėtina ir *Tarybos direktyva 83/129/EEB dėl tam tikrų ruonių jauniklių kailių* ir iš jų pagamintų produktų importavimo į valstybes nares (**Ruonių jauniklių kailių direktyva**), kuri riboja dviejų rūšių ruonių jauniklių kailių ir jų išvestinių produktų komercinį naudojimą saugant jų populiaciją nuo išnaikinimo.

Tiesiogiai privalomi valstybėms narėms ir yra viršesni už visus jiems prieštaraujančius nacionalinius teisės aktus yra *reglamentai*. Reglamentai yra valstybių narių nacionalinę teisę vienodinanti Europos Sąjungos teisės priemonė¹²⁹, jie privalomi visa apimtimi ir tiesiogiai taikomi, kai būtina nustatyti griežtus vienodus reikalavimus atitinkamoje srityje. Reglamentai yra tiesioginio taikymo teisės aktai, įsigalioję jie automatiškai tampa valstybių narių nacionalinės teisės sistemos dalimi be jokių papildomų nacionalinių priemonių ar sprendimų dėl jų perkėlimo į nacionalinę teisę¹³⁰.

Europos Sąjunga yra prisijungusi prie daugelio tarptautinių sutarčių, kurių įgyvendinimas Europos Sąjungos šalyse yra garantuojamas perkeliant šių tarptautinių sutarčių reikalavimus ar nuostatas į Europos Sąjungos teisės aktus¹³¹.

Nykstančių laukinės faunos ir floros rūšių tarptautinės prekybos konvencija (Vašingtono konvencija) Europos Sąjungoje įgyvendinta *Tarybos reglamento 97/338/EEB (Prekybos nykstančiomis rūšimis reglamentas)* pagalba. Šio reglamento prieduose pateiktas rūšių, kuriomis prekyba yra reguliuojama, sąrašas. Prekybos nykstančiomis rūšimis reglamente išdėstyta bendra

¹²⁵ „Europos Sąjungos paukščių ir buveinių direktyvos“, žiūrėta 2017 m. balandžio 11 d., <http://senas.birdlife.lt/index.php/gamtos-klase/gyvosios-gamtos-apsauga/direktyvos/>.

¹²⁶ Alfonsas Vaišnoras, Europos Sąjungos aplinkos politika (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 129.

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ „Buveinių direktyvos įgyvendinimas“, žiūrėta 2017 m. balandžio 11 d., <http://www.am.lt/VI/index.php#a/6569>.

¹²⁹ Eduardas Monkevičius ir kt., Aplinkosaugos teisė (Vilnius: Justitia, 2011), 382.

¹³⁰ „1973 m. spalio 10 d. sprendimas byloje Variola v. Amministrazione Italiana delle Finanze“ (34/73. Rink. P. 981) (Cituota iš: Eduardas Monkevičius ir kt., Aplinkosaugos teisė (Vilnius: Justitia, 2011), 382.).

¹³¹ Zenonas Venckus, Aplinkos apsaugos politika ir teisė (Vilnius: VGTU leidykla „Technika“, 2007), 145.

teisinė sistema ir įtvirtintos nuostatos dėl Europos Sąjungos vidaus prekybos rūšių, išvardintų keturiuose šio reglamento prieduose, bei jų importo, eksporto ir reeksporto. Reglamente reikalaujama, kad (re) eksportui skirti gyvieji rūšių, įrašytų A, B ir C prieduose, egzemplioriai būtų paruošti ir pervežami tokiu būdu, kuris maksimaliai sumažintų jų sužeidimo, žalos sveikatai arba žiauraus elgesio su jais pavojų. Šis reikalavimas Europos Sąjungoje įgyvendinamas, vadovaujantis 2004 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1/2005/EEB dėl gyvūnų apsaugos juos vežant ir atliekant susijusias operacijas, kuriame nurodoma, kad gyvūnus privaloma gabenti tokiu būdu, kuris atitinka Tarptautinio oro transporto asociacijos taisykles dėl gyvū gyvūnų vežimo. Taip pat nustatomos tokiai prekybai reikalingos procedūros ir dokumentai (pvz., importo ir eksporto leidimai, reeksporto sertifikatai, pranešimai apie importą ir vidaus prekybos sertifikatai)¹³². Šis reglamentas reguliuoja prekybą tarp Europos Sąjungos valstybių narių vidaus prekybos atžvilgiu bei tarptautinę prekybą su šalimis, kurios nėra Europos Sąjungos valstybės narės.

Tarybos reglamento 348/81/EEB (Banginių produktų importo reglamentas) tikslas – apriboti tam tikrų jūros žinduolių (banginių ir delfinų) rūšių ir jų išvestinių produktų prekybą Europos Sąjungoje ir šalyse kandidatėse.

Paminėtinas ir **Tarybos reglamentas 3254/91/EEB (Gyvūnų galūnes suspaudžiančių spąstų reglamentas)**, draudžiantis naudoti spąstus, kuriais suspaudžiamos galūnės, ir įvežti į Europos Sąjungą tam tikrų rūšių laukinių gyvūnų, kilusių šalyse, kur jie gaudomi minėtais spąstais arba kitais tarptautinių humaniško gyvūnų gaudymo reikalavimų neatitinkančiais būdais, kailius, odas ir iš jų pagamintas prekes. Reglamentas draudžia tokius spąstus naudoti ir jais pagautų gyvūnų kailius ir (arba) jų išvestinius produktus importuoti į Europos Sąjungos šalis¹³³.

Pritartina A.Vaišnorio nuomonei, jog Europos Sąjungos teisės aktai, tarp jų ir aplinkos apsaugos srityje, nėra lengvai ir paprastai įgyvendinami. Nacionalinių teisės aktų spragos, trūkumai bei prieštaravimai Europos Sąjungos teisės aktams turi būti šalinami vadovaujantis pastarųjų nuostatomis. Teisės derinimas yra viena iš esminių Europos Sąjungos sąvokų, kuri bendriausiu požiūriu reiškia valstybių narių teisės pritaikymą prie Europos Sąjungos nustatytų standartų¹³⁴. Būtina pašalinti skirtumus, kylančius iš valstybių narių teisės ir administracinių nuostatų¹³⁵, todėl teisės derinimas yra tarsi priemonė suderintai nacionalinei teisei Europos Sąjungos mastu kurti¹³⁶.

¹³² Danguolė Povilauskienė, „Nykstančių laukinės faunos ir floros rūšių Lietuvos Respublikoje įvežimo ir išvežimo kontrolė“, Socialinių mokslų studijos 6 (2) (2014):444-445.

¹³³ Alfonsas Vaišnoras, Europos Sąjungos aplinkos politika (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 130.

¹³⁴ Rohde C., Lorenzmeister S. Europarcht: schnell erfabt. 2.vollst. uberarb.Auflage. Berlin, Heidelberg, New York, 1999, S.104 (Cituota iš: Rasa Ragulskytė-Markovienė, Aplinkos teisė, Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais (Vilnius: Eugrimas, 2005), 113.).

¹³⁵ Rasa Ragulskytė-Markovienė, Aplinkos teisė, Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais (Vilnius: Eugrimas, 2005), 113.

¹³⁶ Ibid.

3.3. Nacionaliniai teisės aktai

Konstitucijos 54 straipsnyje įtvirtinta valstybės pareiga rūpintis natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, gamtos išteklių gausinimu ir atkūrimu, taip pat draudimas niokoti žemę, skurdinti augaliją ir gyvūniją yra aplinkos apsaugos, o taip pat ir gyvosios gamtos apsaugos teisinio reguliavimo pagrindas, kuriuo remiantis turi būti priimami ir įgyvendinami įstatymai, poįstatyminiai teisės aktai, reguliuojantys aplinkos apsaugos, o taip pat ir gyvosios gamtos apsaugos santykius. Žemės, miškų, parkų, vandens telkinių, taip pat ir esančių ypač vertingose vietovėse, pripažinimas turinčiais valstybinę reikšmę suponuoja santykių, susijusių su tokių objektų priežiūra, apsauga ir naudojimu, ypatingą teisinį reguliavimą. Atsižvelgiant į minėtų objektų ypatingą išliekamąją vertę, svarbą, būtinybę juos išsaugoti ateities kartoms, tokiems objektams, palyginti su kitais objektais, įstatymu gali būti nustatytas specialus, ypatingas teisinis režimas¹³⁷. Taigi, aplinkos apsaugos, o taip pat ir gyvosios gamtos apsaugos santykių ypatumai pasireiškia tuo, kad jie yra racionalaus gamtos objektų ir išteklių naudojimo, išsaugojimo ir atkūrimo, aplinkos saugojimo nuo bet kokio žalingo poveikio, gyvosios bei negyvosios gamtos, visuomenės, kiekvieno žmogaus saugaus egzistavimo ir darnaus vystymosi santykiai, todėl jie reikalauja ypatingo teisinio reguliavimo¹³⁸.

R.Ragulskytė-Markovienė rašo, kad Konstitucijos 54 straipsnis, sukonkretindamas 53 straipsnio 3 dalį, įtvirtina pagrindines aplinkos apsaugos, kaip vienos iš valstybės politikos sričių, nuostatas: 1 dalyje nustatyta, kad valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūri, kad su saiku būtų naudojami, atkuriami ir gausinami gamtos ištekliai; 2 dalyje nustatyta, kad įstatymu draudžiama niokoti žemę, jos gelmes, vandenį, teršti vandenį ir orą, daryti radiacinį poveikį aplinkai bei skurdinti augaliją ir gyvūniją¹³⁹. Konstitucinis Teismas 1998 m. birželio 1 d. nutarime konstatavo, kad Konstitucijos 54 straipsnio 2 dalies normos turinyje yra išskiriami keli aspektai, visų pirma joje yra įtvirtintas aplinkos apsaugos principas: visi juridiniai ir fiziniai asmenys turi susilaikyti nuo tokių veiksmų, kuriais būtų daroma žala gamtinei aplinkai; antra, šioje normoje suponuojamos atitinkamos atsakomybės už neteisėtus veiksmus, taip pat žalos atlyginimo, teisinės prielaidos. Todėl negalima nesutikti su R.Ragulskytės-Markovienės nuomone, kad taip aiškinant Konstitucijos

¹³⁷ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas“, žiūrėta 2017 m. kovo 23 d., <http://www.infolex.lt/ta/57136?nr=1>.

¹³⁸ Eduardas Monkevičius, „Aplinkosaugos santykių teisinio reguliavimo problemos“, *Jurisprudencija* 10 (112) (2008):9.

¹³⁹ Rasa Ragulskytė-Markovienė, *Aplinkos teisė, Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais* (Vilnius: Eugrimas, 2005), 99.

54 straipsnio 2 dalį, galima daryti išvadą, kad joje yra įtvirtinti atsargumo, prevencinių veiksnių bei „teršėjas moka“ principai, kurie yra vieni pagrindinių Europos Sąjungos aplinkos politikos principų¹⁴⁰.

Mokslinėje literatūroje pateikiamas aiškinimas, kad Konstitucijoje įtvirtinama pareiga saugoti aplinką, tačiau ne pati teisė į sveiką ir švarią aplinką. A. Marcijono, B. Sudavičiaus aiškinimu, žmogaus teisė į sveiką ir švarią aplinką Konstitucijoje įtvirtinama netiesiogiai – įtvirtinant žmogaus teisę į gyvybę, kurios įgyvendinimas tiesiogiai priklauso nuo aplinkos būklės¹⁴¹. Užtikrinti žmogaus teisę į sveiką ir švarią aplinką Konstitucija netiesiogiai paveda valstybei, nustatant jos pareigą rūpintis atskirų aplinkos komponentų apsauga. Yra valstybių (pvz., Bulgarija, Čekija, Ispanija, Kroatija, Latvija, Portugalija, Rusija Turkija ir kt.), kurių konstitucijose teisė į sveiką ir švarią aplinką yra įtvirtinama tiesiogiai. Kitų valstybių (pvz., Estijos, Graikijos, Nyderlandų, Suomijos, Šveicarijos, Vengrijos, Vokietijos ir kt.) konstitucijose, kaip ir Lietuvos Konstitucijoje, yra įtvirtinta pareiga saugoti aplinką¹⁴².

Taigi, aplinkos apsauga, kaip valstybės tikslas, priskirtina prie konstitucinių principų¹⁴³. Tokį valstybės tikslą – aplinkos apsaugos, o kartu ir žmogaus teisės į sveiką ir švarią aplinką užtikrinimo, - įtvirtinus konstitucijose, visos valstybės institucijos – tiek įstatymų leidžiamosios, tiek vykdomosios, tiek teisminės valdžios – privalo imtis veiksnių, kad jį pasiektų¹⁴⁴.

Kaip ir daugelyje Europos valstybių (pvz., Didžioji Britanija, Danija, Norvegija, Šveicarija, Prancūzija, Vokietija ir kt.), Lietuvoje bendro pobūdžio teisės normos, apskritai reglamentuojančios aplinkos apsaugą, suformuluotos pagrindiniame Aplinkos apsaugos įstatyme¹⁴⁵, kurio atskiras normas papildo vertikalųjų įstatymų normos, reglamentuojančios aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės, aplinkos monitoringo, gamtos išteklių ir kitus aplinkos kaip visumos apsaugos klausimus. Atskirų aplinkos objektų, taip pat ir gyvosios gamtos objektų, naudojimą ir apsaugą reglamentuoja specialieji įstatymai ir juos papildantys poįstatyminiai aktai.

Taigi, **Aplinkos apsaugos įstatymas** yra programinio pobūdžio teisės aktas, įtvirtinantis nacionalinės aplinkos apsaugos politikos ir aplinkos teisės sistemos pagrindus, valstybinio aplinkos

¹⁴⁰ Rasa Ragulskytė-Markovienė, *Aplinkos teisė, Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais* (Vilnius: Eugrimas, 2005), 99.

¹⁴¹ Antanas Marcijonas, Bronius Sudavičius, *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras*, 1 dalis, 498.

¹⁴² Rasa Ragulskytė-Markovienė, *supra* note, 140:100.

¹⁴³ Rasa Ragulskytė-Markovienė, *supra* note 140:101.

¹⁴⁴ Muller U., Ragulskytė-Markovienė R. *der Umwelt-und Naturschutz innerhalb der Republik Litauen: Eine vergleichung im Kontext der entsprechenden europaischen und bundesdeutschen Regelungen.*-EurUP, 2004, Nr. 2, S77 (Cituota iš: Rasa Ragulskytė-Markovienė, *Aplinkos teisė, Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais* (Vilnius: Eugrimas, 2005), 101.).

¹⁴⁵ Eduardas Monkevičius, „Aplinkos apsaugos santykių teisinio reguliavimo problemos“, *Jurisprudencija* 10 (112) (2008):10.

apsaugos valdymo sistemą¹⁴⁶. Remiantis Konstitucija ir Aplinkos apsaugos įstatymo nuostatomis yra priimami kiti gamtos išteklių naudojimą, aplinkos, o taip pat ir gyvosios gamtos apsaugą, reglamentuojantys įstatymai bei kiti teisės aktai¹⁴⁷. Aplinkos apsaugos įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje reglamentuota, kad šis įstatymas reguliuoja visuomeninius santykius aplinkosaugos srityje, nustato pagrindines juridinių ir fizinių asmenų teises ir pareigas išsaugant Lietuvos Respublikai būdingą biologinę įvairovę, ekologines sistemas bei kraštovaizdį, užtikrinant sveiką ir švarią aplinką, racionalų gamtos išteklių naudojimą Lietuvos Respublikoje, jos teritoriniuose vandenyse, kontinentiniame šelfe ir ekonominėje zonoje, atsakomybę, ekonomines sankcijas už juridinių asmenų padarytus aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus siekiant veiksmingos šių pažeidimų prevencijos ir nuostatas dėl bylų dėl ekonominių sankcijų skyrimo teisenos¹⁴⁸.

3.3.1. Laukinės gyvūnijos apsaugos reglamentavimas

Vienas iš natūralios gamtinės aplinkos ir gyvosios gamtos objektų, kuris pagal Konstituciją turi būti saugomas ir tausojamas, yra gyvūnija, jos ištekliai, įskaitant ir laukinę gyvūniją. Konstitucinio teismo doktrinoje yra konstatuota, kad laukinė gyvūnija yra natūralios gamtinės aplinkos dalis, turinti didelę reikšmę normaliam įvairių ekologinių sistemų funkcionavimui ir išlikimui. Laukinė gyvūnija – tai laisvėje ir nelaisvėje gyvenančių laukinių gyvūnų visuma¹⁴⁹. Konstitucinio Teismo teisėjas doc. dr. A. Abramavičius pažymėjo, kad laukinė gyvūnija yra savita visuomenės, visos žmonijos, gamtinio paveldo estetinė, mokslinė, kultūrinė, rekreacinė, ekonominė vertybė. Anot Konstitucinio Teismo teisėjo, laukinė gyvūnija yra ne tik nacionalinė vertybė – ji turi ir visuotinę, tarpvalstybinę reikšmę¹⁵⁰.

Laukinės gyvūnijos, kaip Konstitucijos saugomos ir ginamos vertybės, savitumas yra tas, kad ji yra labai dinamiška, laisvėje esantys laukiniai gyvūnai keičia savo buvimo vietą, dėl to laukinės gyvūnijos, kaip visumos, valdymas ir disponavimas ja yra neįmanomas¹⁵¹. Tačiau iš Konstitucijos 54 straipsnio valstybei kyla priedermė užtikrinti, kad laukinių gyvūnų (jų rūšių)

¹⁴⁶ Rasa Ragulskytė-Markovienė, *Aplinkos teisė, Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais* (Vilnius: Eugrimas, 2005), 112.).

¹⁴⁷ „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas“, *Lietuvos aidas*, 5, 75 (1992).

¹⁴⁸ *Ibid.*

¹⁴⁹ „Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 108, 2726 (1997).

¹⁵⁰ Armanas Abramavičius, „Konstituciniai aplinkos apsaugos aspektai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje“, *Konstitucinė jurisprudencija* 3(15):2009, http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/01/ktb_2009-315.

¹⁵¹ Kęstutis Lapinskas, „Konstituciniai aplinkos apsaugos Lietuvoje pagrindai“, *Konstitucinė jurisprudencija* 3(11):2008, http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/20080911_Lapinskas.pdf.

populiacijos būtų tinkamai valdomos (t.y. reguliuojamos ir kontroliuojamos) taip, kad būtų užtikrinta laukinės gyvūnijos, kaip visuotinę reikšmę turinčios nacionalinės vertybės, apsauga ir racionalus naudojimas¹⁵². Jeigu laukinių gyvūnų populiacijos būtų nevaldomos, nekontroliuojamos arba valdomos netinkamai, galėtų būti pakenkta kitiems gamtinės aplinkos objektams, taip pat ir tam tikroms pačių laukinių gyvūnų rūšims, įvairioms ekologinėms sistemoms.

Konstitucinis Teismas 2005 m. gegužės 13 d. nutarime konstatavo, kad valstybė (jos teisę kuriančios institucijos) pagal Konstitucijos 54 straipsnį gali, o tam tikrais atvejais net ir privalo nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį laukinių gyvūnų (jų rūšių) populiacijas (jų dydį, paplitimą, migraciją ir t.t.) būtų galima valdyti (t.y. reguliuoti ir kontroliuoti) tinkamai, veiksmingai, taip, kad būtų užtikrinta laukinės gyvūnijos apsauga, jos išteklių racionalus naudojimas, atkūrimas ir gausinimas, kad neatsirastų prielaidų skurdinti gyvūnijos – visuotinę reikšmę turinčios nacionalinės vertybės. Valstybė, teisės aktais reguliuodama su gyvūnų (jų rūšių) populiacijų valdymu (t. y. reguliavimu ir kontroliavimu) susijusius santykius, privalo pati paisyti humaniško elgesio su gyvūnais reikalavimų ir netoleruoti kitų asmenų žiauraus, nehumaniško elgesio su gyvūnais¹⁵³.

Lietuvos Respublikos teritorijoje ir jos oro erdvėje, Lietuvos Respublikos teritorinėje jūroje, kontinentiniame šelfe ir ekonominėje zonoje Baltijos jūroje visuomeninius santykius, susijusius su natūralioje gamtinėje aplinkoje gyvenančių ar laikinai esančių, migracijos ar kitu metu pastebimų ar aptinkamų laukinių gyvūnų, jų rūšių buveinių bei lizdų naudojimu, apsauga ir apsaugos reglamentavimu, laukinių gyvūnų, kilusių iš kitų gamtinių zonų, laikymu nelaisvėje ir kitokiu jų naudojimu reglamentuoja *Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas* (toliau – Laukinės gyvūnijos įstatymas). Šio įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje apibrėžiama, kad laukinės gyvūnijos apsauga – tai priemonių visuma laukinių gyvūnų rūšims ir jų buveinėms išsaugoti ar palankiai apsaugos būklei atkurti. Beje, Laukinės gyvūnijos įstatymas apibrėžia, kad laukinis gyvūnas yra ne tik laisvėje gyvenantis arba nelaisvėje laikomas laukinio gyvūno rūšies bet kurios biologinio vystymosi stadijos individas, bet pagal šį įstatymą gyvūnais laikomos ir gyvūno dalys ar gaminiai iš jų, taip pat negyvi gyvūnų egzemplioriai. Gyvi ir negyvi gyvūnai, jų dalys, kiaušiniai ir lizdai laikomi laukinės gyvūnijos ištekliais¹⁵⁴.

Laukinės gyvūnijos įstatymas reglamentuoja laukinių gyvūnų apsaugą ir naudojimą Lietuvos Respublikoje, kad būtų išsaugotos natūralios laukinių gyvūnų bendrijos ir jų rūšių įvairovė, laukinių

¹⁵² Kęstutis Lapinskas, „Konstituciniai aplinkos apsaugos Lietuvoje pagrindai“, Konstitucinė jurisprudencija 3(11):2008, http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/20080911_Lapinskas.pdf.

¹⁵³ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas“, žiūrėta 2017 m. kovo 23 d., <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta240/content>.

¹⁵⁴ „Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas“, Valstybės žinios 108, 2726 (1997).

gyvūnų buveinės, veisimosi, maitinimosi, žiemojimo bei trumpalaikio apsistojimo migracijos metu sąlygos, migracijos keliai, užtikrintas racionalus laukinių gyvūnų naudojimas ir jų populiacijų atkūrimas¹⁵⁵. Laukinės gyvūnijos įstatyme apibrėžtos laukinės gyvūnijos išteklių naudojimo rūšys ir jų naudojimo tvarka, išteklių naudotojų teisės ir pareigos.

Konstitucinis Teismas savo doktrinoje kaip vieną iš laukinių gyvūnų ir jų rūšių populiacijų valdymo (t.y. reguliavimo ir kontroliavimo) būdų nurodė medžioklę – senas tradicijas turinčią žmogaus veiklos rūšį ir socialinį institutą¹⁵⁶. Laukinės gyvūnijos įstatymas taip pat reglamentuoja, kad vienas iš laukinės gyvūnijos išteklių naudojimo rūšių yra medžioklė¹⁵⁷, tačiau įstatymų leidėjas visuomeniniams santykiams, susijusiems su Lietuvos Respublikos teritorijoje esančios medžiojamosios gyvūnijos apsauga ir jos racionaliū naudojimū, reglamentuoti priėmė atskirą teisės aktą – **Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymą** (toliau – Medžioklės įstatymas).

Taigi, visuomeninius santykius, susijusius su Lietuvos Respublikos teritorijoje esančios medžiojamosios gyvūnijos apsauga ir jos racionaliū naudojimū reglamentuoja Medžioklės įstatymas (Medžioklės įstatymo 1 straipsnis). Šiame įstatyme *inter alia* aptarta medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimo teisė, jos suteikimo ir realizavimo tvarka, medžioklės plotų naudotojų teisės ir pareigos, taip pat žemės sklypų savininkų teisės, susijusios su medžioklės plotų vienetų sudarymū ir medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimū juose¹⁵⁸.

Medžioklės įstatyme įtvirtintas medžioklės ir su ja susijusių santykių modelis, Konstitucinio Teismo aiškinimū, yra grindžiamas *inter alia* laisvėje gyvenančių medžiojamųjų gyvūnų valstybinės nuosavybės principū, pagal kurį laisvėje gyvenantys medžiojamieji gyvūnai nuosavybės teise priklauso valstybei (Laukinės gyvūnijos įstatymo 3 straipsnio 1 dalis). Taigi, teisė medžioti laisvėje gyvenančius medžiojamuosius gyvūnus Konstitucinio Teismo traktuojama kaip įgytoji teisė, pagal kurią teisė medžioti laisvėje gyvenančius medžiojamuosius gyvūnus kyla iš šio įstatymo bei kitų teisės aktų ir asmenims Medžioklės įstatymo nustatyta tvarka bei pagrindais yra suteikiama valstybės (jos įgaliotų institucijų)¹⁵⁹.

Reguliuodama medžioklės santykius valstybė privalo sudaryti prielaidas užtikrinti racionaliū medžiojamųjų laukinių gyvūnų išteklių naudojimū ir apsaugą, kad būtų atsižvelgta ir į šių išteklių dydį bei jų gausos reguliavimo poreikį. Todėl sutiktina su Konstitucinio Teismo aiškinimū, jog

¹⁵⁵ Petras Kurlavičius. Biologinės įvairovės apsauga valstybiniuose miškuose (Kaunas:Lututė, 2006), 52.

¹⁵⁶ Armanas Abramavičius, „Konstituciniai aplinkos apsaugos aspektai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje“, Konstitucinė jurisprudencija 3(15):2009, http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/01/ktb_2009-315.

¹⁵⁷ „Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas“, Valstybės žinios 108, 2726 (1997).

¹⁵⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-655/2013“, žiūrėta 2017 m. balandžio 23 d., <http://www.infolex.lt/tp/776875?nr=1>.

¹⁵⁹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas“, žiūrėta 2016 m. kovo 23 d., <http://www.infolex.lt/tp/49694>.

valstybė, siekdama užtikrinti viešąjį interesą – laukinės gyvūnijos (jos išteklių) apsaugą ir racionalų naudojimą, atkūrimą bei gausinimą, gali, o tam tikrais atvejais ir privalo, nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuriuo būtų įsiterpiama į privačių žemės sklypų, miškų, vandens telkinių savininkų nuosavybės teises, tačiau negali būti paneigta savininkų privačios nuosavybės teisės esmė¹⁶⁰. Konstitucinis Teismas 2005 m. gegužės 13 d. nutarime pabrėžė, kad iš Konstitucijos valstybei kyla priedermė reguliuojant medžioklės ir su ja susijusius santykius, išlaikyti teisingą pusiausvyrą tarp visuomenės ir asmens interesų, užtikrinanti viešąjį interesą ir išvengti nepagrįsto asmens teisių ribojimo.

Laukinė gyvūnija yra specifinė natūralios gamtinės aplinkos sudedamojo dalis, laukinių gyvūnų gyvenamąją aplinką sudaro žemės sklypai, miškai, vandens telkiniai, taip pat ir tie, kurie privačios nuosavybės teise priklauso ir juridiniams ar fiziniams asmenims. Taigi, galimos tokios situacijos, kai valstybė, siekdama užtikrinti viešąjį interesą – laukinės gyvūnijos (jos išteklių) apsaugą ir racionalų naudojimą, atkūrimą ir gausinimą, gali, o tam tikrais atvejais ir privalo, nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuriuo tam tikra apimtimi yra įsiterpiama į privačių žemės sklypų, miškų, vandens telkinių savininkų nuosavybės teises, tačiau nepaneigiama šių savininkų privačios nuosavybės teisės esmė¹⁶¹. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis teismas, aiškindamas Medžioklės įstatymo 13 straipsnio 1 dalį, konstatavo, kad joje įtvirtinta privačios žemės sklypo savininko teisė medžioti visuose medžioklės plotų vienetuose, į kuriuos patenka jam nuosavybės teise priklausantis žemės sklypas, nėra absoliuti – ji ribojama įstatyme nustatytų sąlygų: 1) žemės sklypo savininkas turi turėti medžiotojo bilietą; 2) dėl medžioklės jis turi susitarti su medžioklės plotų naudotoju; 3) medžioti jis gali tik kartu su medžioklės plotų naudotoju. Nesant bent vienos iš jų, privačios žemės sklypo savininko teisė negali būti įgyvendinama¹⁶². Tačiau ir privačios žemės sklypo savininkas, kurio žemę Medžioklės įstatymo nustatyta tvarka yra numatoma priskirti arba yra priskirta medžioklės plotų vienetai, medžioklės plotų vieneto sudarymo ar jo ribų pakeitimo metu, taip pat bet kuriuo metu vėliau turi teisę uždrausti medžioti jam priklausančiame žemės sklype, panaikinti ankstesnį draudimą medžioti arba nustatyti papildomas medžiojimo jam priklausančiame žemės sklype sąlygas¹⁶³. Taigi, dviejų konstitucinių vertybių – asmens nuosavybės teisių ir viešojo intereso, kad laukinė gyvūnija būtų saugoma, - sandūroje įstatymų leidžiamoji valdžia privalo rasti

¹⁶⁰ Kęstutis Lapinskas, „Konstituciniai aplinkos apsaugos Lietuvoje pagrindai“, Konstitucinė jurisprudencija 3(11):2008, http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/20080911_Lapinskas.pdf.

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² „Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-655/2013“, žiūrėta 2017 m. balandžio 23 d., <http://www.infolex.lt/tp/776875?nr=1>.

¹⁶³ „Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymas“, Valstybės žinios 65, 2634 (2002).

sprendimus, kurie užtikrintų šių vertybių teisingą pusiausvyrą – tai, kad nė viena iš šių vertybių nebus paneigta¹⁶⁴.

Laukinės gyvūnijos įstatymas taip pat reglamentuoja, kad vienas iš laukinės gyvūnijos išteklių naudojimo rūšių yra ir žvejyba¹⁶⁵. Visuomeninius santykius, atsirandančius žvejybos, žuvų išteklių valdymo, išsaugojimo ir atkūrimo, akvakultūros, žuvų perdirbimo ir žuvininkystės produktų tiekimo rinkai srityse reglamentuoja **Lietuvos Respublikos žuvininkystės įstatymas**¹⁶⁶ (toliau – Žuvininkystės įstatymas). Šio įstatymo tikslas – užtikrinti žuvų išteklius tausojančią žvejybą, jų išsaugojimą ir atkūrimą, atsižvelgiant į ekologines sąlygas, žuvininkystės ekonomiką, žvejų, žuvų augintojų, perdirbėjų ir vartotojų interesus. O visuomeninius santykius, susijusius su mėgėjų žvejyba, žuvų išteklių apsauga ir racionaliu jų naudojimu nustato **Lietuvos Respublikos mėgėjų žvejybos įstatymas**¹⁶⁷ (toliau – Mėgėjų žvejybos įstatymas).

Dauguma vandens telkinių naudojami verslinei žvejybai arba mėgėjiškai žvejybai. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1224/2009, nustatantis Bendrijos kontrolės sistemą, kuria užtikrinamas bendrosios žuvininkystės politikos taisyklių laikymasis, iš dalies keičiantis reglamentus (EB) Nr. 847/96, (EB) Nr. 2371/2002, (EB) Nr. 811/2004, (EB) Nr. 768/2005, (EB) Nr. 2115/2005, (EB) Nr. 2166/2005, (EB) Nr. 388/2006, (EB) Nr. 509/2007, (EB) Nr. 676/2007, (EB) Nr. 1098/2007, (EB) Nr. 1300/2008, (EB) Nr. 1342/2008 ir panaikinantys reglamentus (EEB) Nr. 2847/93, (EB) Nr. 1627/94 ir (EB) Nr. 1966/2006 pateikia tokį žvejybos veiklos apibrėžimą – tai žuvų paieška, žvejybos įrankių metimas, statymas, traukimas, žvejybos įrankių tempimas, sugautų kiekių patalpinimas laive, žuvų ir žuvininkystės produktų perkrovimas, laikymas laive, perkėlimas, laikymas varžose, tukinimas ir iškrovimas¹⁶⁸.

Taigi, šiame poskyryje aptartais nacionaliniais teisės aktais reglamentuojama laukinių gyvūnų apsauga ir naudojimas Lietuvos Respublikoje, kad būtų išsaugotos natūralios laukinių gyvūnų bendrijos ir jų rūšių įvairovė, išsaugotos laukinių gyvūnų buveinės, veisimosi, maitinimosi, žiemojimo bei trumpalaikio apsistojimo migracijos metu sąlygos, migracijos keliai, užtikrintas racionalus, humaniškas laukinių gyvūnų naudojimas ir jų populiacijų atkūrimas. Pasakytina tai, kad Konstitucijoje įtvirtinta valstybės pareiga rūpintis laukinės gyvūnijos apsauga įgyvendinama ne tik įstatymais, bet ir poįstatyminiais aktais: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. sausio 16 d. nutarimu Nr. 38 „Dėl žuvininkystės vandens telkinių, į kuriuos leidimai naudoti žvejybos plotą

¹⁶⁴ Kęstutis Lapinskas, „Konstituciniai aplinkos apsaugos Lietuvoje pagrindai“, Konstitucinė jurisprudencija 3(11):2008, http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/20080911_Lapinskas.pdf.

¹⁶⁵ „Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas“, Valstybės žinios 108, 2726 (1997).

¹⁶⁶ „Lietuvos Respublikos žuvininkystės įstatymas“, Valstybės žinios 56, 1648 (2000).

¹⁶⁷ „Lietuvos Respublikos mėgėjų žvejybos įstatymas“, Valstybės žinios 118, 4395 (2004).

¹⁶⁸ Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1224/2009, žiūrėta 2017 m. balandžio 23 d., <https://publications.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/d78a7890-06c9-434c-8c6b-e7c865bd2b28/language-lt>.

neišduodami, sąrašo patvirtinimo“, Mėgėjų žvejybos leidimų išdavimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2013 m. sausio 4 d. įsakymu Nr. D1-12 „Dėl mėgėjų žvejybos leidimų išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, Medžioklės Lietuvos Respublikos teritorijoje taisyklėmis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2000 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. 258 „Dėl Medžioklės Lietuvos Respublikos teritorijoje taisyklių patvirtinimo“, Profesionalios medžioklės plotų tvarkymo ir naudojimo nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. gruodžio 11 d. įsakymu Nr. 633 „Dėl profesionalios medžioklės plotų tvarkymo“ ir kt.

Atsižvelgiant į šiame poskyryje analizuotais teisės aktais reguliuojamus visuomeninius santykius laukinės gyvūnijos apsaugos srityje, darytina išvada, kad šiais nacionaliniais teisės aktais siekiama užtikrinti Biologinės įvairovės konvencijos, Migruojančių laukinių gyvūnų rūšių išsaugojimo konvencijos (Bonos konvencijos), Europos laukinės gyvūnijos ir gamtinių buveinių apsaugos konvencijos (Bernos konvencijos), Tarybos direktyvos 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos ir floros apsaugos (Buveinių direktyvos) bei Tarybos direktyvos 1999/22/EB dėl laukinių gyvūnų laikymo zoologijos soduose ir kt. įgyvendinimą.

3.3.2. Laukinės augalijos apsaugos reglamentavimas

Natūralios augalijos plotų Lietuvoje, palyginti su kitomis Europos šalimis, yra nemažai. Lietuvoje yra apie 1 400 natūraliai aukštesniųjų augalų rūšių. Tai didelis nacionalinis turtas, kuriuo būtina tinkamai rūpintis¹⁶⁹.

Laukinės augalijos išteklių yra Lietuvos Respublikos gamtos išteklių sudėtinė dalis. Laukinės augalijos išteklių – tai laukiniai augalai ir grybai, jų dalys, augalų gyvybinės veiklos produktai (sula, sakai), kuriuos žmogus naudoja ar gali naudoti savo reikmėms¹⁷⁰. Laukinės augalijos išteklių naudojimas – tai augalų sėklų, vaisių (uogų, riešutų ir kt.) rinkimas, grybų rinkimas, vaistinių ir prieskoninių augalų, techninių augalų (kiminų, nendrių, gluosnių ir kt.) žaliavos ruošimas, augalų ar jų dalių naudojimas dekoratyviniams tikslams, ganiava ir šienavimas miško žemėje, sulos leidimas, bičių avilių išdėstymas miške.

Lietuva turtinga laukinės augalijos išteklių. Jų rinkimas ir naudojimas susijęs su senomis tradicijomis. Tai liudija lietuvių liaudies papročiai, tradiciniai valgiai, liaudies medicina.

¹⁶⁹ „Laukinė augalija: teisės aktai, metodika, rekomendacijos“, žiūrėta 2017 m. balandžio 25 d., www.elibrary.lt/resursai/LR_ministerijos/AM/kiti/Laukine-augalija.pdf.

¹⁷⁰ „Lietuvos Respublikos laukinės augalijos įstatymas“, Valstybės žinios 60, 1944 (1999).

Lietuvoje iš laukinės augalijos išteklių didžiausią ekonominę ir socialinę vertę turi grybai, uogos, vaistiniai augalai. Minėti ištekliai kai kuriems Dzūkijos krašto žmonėms yra vienintelis pragyvenimo šaltinis. Net ir lietuvių liaudies išmintis sako, „kad ne grybai ir ne uogos dzūkų mergos būtų nuogos“.

Pagal Konstituciją natūrali gamtinė aplinka, augalija, atskiri gamtos objektai yra visuotinę reikšmę turinčios nacionalinės vertybės, jų apsauga bei gamtos išteklių racionalaus naudojimo ir gausinimo užtikrinimas – tai viešas interesas, kurį garantuoti yra valstybės konstitucinė priedermė¹⁷¹.

Laukinės augalijos apsaugos ir naudojimo santykius, kad būtų išsaugota laukinės augalijos rūšių, natūralių bendrijų įvairovė ir laukinei augalijai augti tinkamos augavietės, užtikrintas laukinės augalijos išteklių racionalus naudojimas, apsauga bei atkūrimas, laukinės augalijos genetinių išteklių išsaugojimas, reglamentuoja **Lietuvos Respublikos laukinės augalijos įstatymas** (toliau – Laukinės augalijos įstatymas). Šis įstatymas nustato laukinės augalijos naudojimo, apsaugos ir atkūrimo tvarką. Vadovaujantis Laukinės augalijos įstatymu laukinės augalijos apsauga organizuojama ir vykdoma pagal šiuos principus: 1) išsaugoma visa Lietuvos gamtai būdingų augalų, grybų rūšių ir bendrijų įvairovė; 2) ribojamas sunkiai atsikuriančių bei didelę paklausą turinčių laukinės augalijos išteklių naudojimas; 3) išsaugomi pakankami laukinės augalijos rūšių populiacijų dydžiai; 4) atkuriamos pažeistos laukinės augalijos augavietės; 4) mažinamas laukinei augalijai daromas neigiamas poveikis atliekant žemės, miškų ūkio darbus bei vykdant kitokią ūkinę veiklą¹⁷².

Laukinės augalijos įstatyme apibrėžtos laukinės augalijos išteklių naudojimo rūšys ir jų naudojimo tvarka, išteklių naudotojų teisės ir pareigos. Laukinės augalijos įstatymui įgyvendinti yra priimta keliolika poįstatyminių teisės aktų, reglamentuojančių laukinės augalijos išteklių apskaitą, apsaugą, prekybą jais, naujų laukinių augalų ir grybų rūšių įvežimą į Lietuvos Respubliką ir t.t.

Atsižvelgiant į laukinės augalijos ypatingą išliekamąją vertę, svarbą, būtinybę juos išsaugoti ateities kartoms, laukinės augalijos rūšių, kurių ištekliai riboti, naudojimas gali būti ribojamas arba uždraustas. Aplinkos apsaugos ministras yra patvirtinęs Apribotų ar draudžiamų rinkti bei prekiauti laukinių augalų ir grybų sąrašą¹⁷³. Pavyzdžiui, šiame sąrašė nurodyta, kad draudžiama skinti ir prekiauti visų rūšių vandens lelijų ir visų rūšių šilagėlių žiedais.

¹⁷¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2007 m. rugsėjo 6 d. nutarimas“, žiūrėta 2017 m. balandžio 23 d., <http://www.infolex.lt/ta/37668?nr=27> .

¹⁷² „Lietuvos Respublikos laukinės augalijos įstatymas“, Valstybės žinios 60, 1944 (1999).

¹⁷³ „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2000 m. balandžio 27 d. įsakymas Nr. 173 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 20 d. nutarimo Nr. 1446 „Dėl Laukinės augalijos įstatymo įgyvendinimo“ 2 punkto vykdymo“, Valstybės žinios 37, 1046 (1994).

Laukinės augalijos įstatymas, kaip vieną iš laukinės augalijos apsaugos būdų, nurodo saugomų teritorijų steigimą. Saugomų teritorijų steigimo, visuomeninius santykius, susijusius su saugomomis teritorijomis, saugomų teritorijų sistema, saugomų teritorijų, apsaugos, tvarkymo ir kontrolės teisinius pagrindus bei veiklą saugomose teritorijose reglamentuoja **Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas** (toliau – Saugomų teritorijų įstatymas). Saugomos teritorijos steigiamos siekiant išsaugoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus ir objektus (vertybes), kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę, užtikrinti kraštovaizdžio ekologinę pusiausvyrą, gamtos išteklių subalansuotą naudojimą ir atkūrimą, sudaryti sąlygas pažintiniam turizmui, moksliniams tyrimams ir aplinkos būklės stebėjimams, propaguoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus ir objektus (vertybes)¹⁷⁴.

Miškas yra vienas iš pagrindinių gamtos turtų, turinčių didelę ekonominę, ekologinę ir socialinę reikšmę¹⁷⁵. Jis yra vieningos ekologinės sistemos dalis, tarnauja visuomenės ir žmogaus gerovei, saugo kraštovaizdžio stabilumą, gerina aplinkos kokybę¹⁷⁶. Miško ištekliai – nenukirstas miškas, sakai, kelmai ir dervuoliai, medžių žievė, karnos ir tošis, medžių sula, kalėdiniai medeliai, kitos dekoratyvinės miško medžiagos, šakelės, vytelės, grybai, riešutai, uogos, vaisiai, vaistažolės ir vaistinė žaliava, miško paklotė, lapai ir miško augalija¹⁷⁷.

Lietuvoje miškų ūkio politikos kryptis nustato Lietuvos Respublikos Seimas, priimdamas **Lietuvos Respublikos miškų įstatymą** (toliau – Miškų įstatymas). Mūsų valstybėje yra formuojama ilgalaikė miškų ūkio politika, siekiant užtikrinti subalansuotą miškų ūkio plėtrą, patenkinti visuomenės miško poreikius ir užtikrinti miškų išsaugojimą ateities kartoms¹⁷⁸. Miškų įstatymo paskirtis – reglamentuoti miškų atkūrimą, apsaugą bei naudojimą ir sudaryti teisinis prielaidas, kad visų nuosavybės formų miškai būtų tvarkomi pagal vienodus tvaraus ir subalansuoto miškų ūkio principus, užtikrinant racionalų miškų išteklių naudojimą ir siekiant aprūpinti šalies pramonę žaliava, suteikti šaliai didžiausią socialinę ir ekonominę naudą, užtikrinant biologinės įvairovės išsaugojimą, miškų produktyvumo didinimą, kraštovaizdžio stabilumą ir aplinkos kokybę, galimybę dabar ir ateityje atlikti ekologines, ekonomines ir socialines funkcijas nedarant žalos kitoms ekosistemoms¹⁷⁹.

Kaip nurodoma Miškų įstatyme, miško apsaugos uždaviniai yra saugoti mišką ir jo išteklius nuo neteisėtų veiksmų: savavališko miško kirtimo, miško naudojimo tvarkos pažeidimų, miško

¹⁷⁴ „Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas“, Valstybės žinios 63, 1188 (1992).

¹⁷⁵ Zenonas Venckus, Aplinkos politika (Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2012), 154.

¹⁷⁶ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1998 m. birželio 1d. nutarimas“, žiūrėta 2017 m. balandžio 23 d., <http://www.infolex.lt/ta/25994?nr=9>.

¹⁷⁷ „Lietuvos Respublikos miškų įstatymas“, Valstybės žinios 96, 1872 (1994).

¹⁷⁸ Zenonas Venckus, supra note, 175:157.

¹⁷⁹ „Lietuvos Respublikos miškų įstatymas“, Valstybės žinios 96, 1872 (1994).

išteklų grobstymo, miško teršimo, šiukšlinimo, miško padegimo, naminių gyvulių daromos žalos, taip pat saugoti mišką nuo žvėrių daromos žalos, gaisrų, ligų, kenkėjų ir kitų stichinių nelaimių, miško dirvožemio ir medžių mechaninių pažeidimų. Miškų įstatymas nustato miško valdytojų, savininkų ir naudotojų pareigas bei teises naudotis mišku bei jo ištekliais.

Šiame poskyryje aptartais nacionaliniais teisės aktais reglamentuojami laukinės augalijos apsaugos ir naudojimo santykiai, kad būtų išsaugota laukinės augalijos rūšių, natūralių bendrijų įvairovė ir laukinei augalijai augti tinkamos augavietės, užtikrintas laukinės augalijos išteklų racionalus naudojimas, apsauga bei atkūrimas, laukinės augalijos genetinių išteklų išsaugojimas¹⁸⁰, miškų naudojimo, atkūrimo bei apsaugos visuomeniniai santykiai. Pasakytina ir tai, kad Konstitucijoje įtvirtinta valstybės pareiga rūpintis laukinės augalijos apsauga, kaip ir laukinės gyvūnijos apsauga, įgyvendinama ne tik įstatymais, bet ir poįstatyminiais aktais: Laukinės augalijos apskaitos metodika, patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2000 m. balandžio 7 d. įsakymu Nr. 132 „Dėl laukinės augalijos išteklų apskaitos metodikos patvirtinimo“, Miško atkūrimo ir įveisimo nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2008 m. balandžio 14 d. įsakymu Nr. D1-199 „Dėl miško atkūrimo ir įveisimo nuostatų“, Leidimų kirsti mišką išdavimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2010 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. D1-1055 „Dėl leidimų kirsti mišką išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ ir kt.

Atsižvelgiant į šiame poskyryje analizuotais teisės aktais reguliuojamus visuomeninius santykius laukinės augalijos apsaugos srityje, darytina išvada, kad šiais nacionaliniais teisės aktais siekiama užtikrinti Biologinės įvairovės konvencijos, Europos laukinės gyvūnijos ir gamtinių buveinių apsaugos konvencijos (Berno konvencijos), Tarybos direktyvos 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos ir floros apsaugos (Buveinių direktyvos) ir kt. įgyvendinimą.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta pasakytina, kad žemė, miškai, vandens telkiniai nuosavybės teisės atžvilgiu yra ypatingi objektai, nes žemės, miškų, vandens telkinių tinkamas naudojimas ir apsauga yra žmogaus, kaip biologinės ir socialinės būtybės, egzistavimo bei visuomeninių ryšių palaikymo ir sklaidos terpė, žmogaus ir visuomenės išlikimo ir raidos sąlyga, tautos gerovės pagrindas. Konstitucinio Teismo doktrinoje pabrėžiama tai, kad nuosavybė įpareigoja. Šis konstitucinis imperatyvas, susietas su minėta itin svarbia žemės, miškų, vandens telkinių, kaip natūralios gamtinės aplinkos objektų, funkcija ir jų, kaip ypatingų nuosavybės teisės objektų, pobūdžiu, reiškia, kad pagal Konstituciją turi būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kuris įtvirtintų ir savininkų priedermę prisidėti prie Konstitucijoje įtvirtinto viešojo intereso - natūralios

¹⁸⁰ „Lietuvos Respublikos laukinės augalijos įstatymas“, Valstybės žinios 6, 1944 (1999).

gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsaugos bei gamtos išteklių racionalaus naudojimo, atkūrimo ir gausinimo - užtikrinimo tokiu būdu, kad jiems nuosavybės teise priklausantys žemė, miškai, vandens telkiniai būtų naudojami tik tinkamai, racionaliai, kad nebūtų daroma žala jiems kaip žmogaus ir visuomenės egzistavimo terpei, vienai iš būtinų žmogaus ir visuomenės išlikimo ir raidos sąlygų. Tai *inter alia* suponuoja, kad įstatymais gali būti nustatyti specifiniai reikalavimai, apibrėžiantys žemės sklypų, miškų, vandens telkinių valdymą, naudojimą ir disponavimą šiais objektais bei atitinkami apribojimai ir sąlygos šių objektų savininkams¹⁸¹.

Išanalizavus gyvosios gamtos apsaugą reglamentuojančius teisės aktus bei apibendrinant trečiąjį skyrių, darytina išvada, kad gyvosios gamtos apsaugos santykius Lietuvoje reguliuoja nemažai nacionalinių įstatymų bei poįstatyminių teisės aktų. Sudedamoji Lietuvos nacionalinės teisės sistemos, taip pat ir gyvosios gamtos apsaugos srityje, dalis yra tarptautinės sutartys bei Europos Sąjungos teisės aktai. Vykdydamas Konstitucijoje įtvirtintą valstybės priedermę saugoti natūralią gamtinę aplinką, gyvūniją ir augaliją, užtikrinti racionalų gamtinių išteklių naudojimą, atkūrimą ir gausinimą, įstatymų leidėjas nustatė tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį bendro pobūdžio teisės normos, reglamentuojančios aplinkos apsaugą, suformuluotos pagrindiniame Aplinkos apsaugos įstatyme, kurio normas papildė atskirų aplinkos objektų, tame tarpe ir gyvosios gamtos objektų, naudojimą ir apsaugą reglamentuojantys atskiri įstatymai bei poįstatyminiai aktai.

¹⁸¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas“, žiūrėta 2017 m. balandžio 26 d., <http://www.infolex.lt/tp/49694>.

4. GYVOSIOS GAMTOS APSAUGĄ REGLAMENTUOJANČIŲ TEISĖS AKTŲ ĮGYVENDINIMO PROBLEMATIKA

Gyvosios gamtos apsauga yra ta sritis, kurioje itin ryškus valstybės vaidmuo. Valstybinė valdžia gyvosios gamtos apsaugos, kaip ir kitose srityse, įgyvendinama leidžiant teisės aktus, kuriuose nustatomos atitinkamos bendro pobūdžio taisyklės, t.y. nustatomas atitinkamas teisinis reguliavimas. Valstybės dalyvavimas vykdant teisinį reguliavimą reiškia, kad valstybė pirmiausia sukuria teisinio poveikio žmonių elgesiui priemones (teisės normas), įkūnija jose tam tikrą žmonių elgesio reglamentavimo tipą (smulkmeniškąjį arba principinį), taip pat sukuria institucijų sistemą tam reikalavimui vykdyti ir prižiūrėti¹⁸².

Konstitucinis teismas yra atkreipęs dėmesį tai, kad teisinis reguliavimas turi būti suprantamas, o teisės aktų formuluotės turi būti tikslios, turi būti užtikrinami teisės sistemos nuoseklumas ir vidinė darna¹⁸³.

Įstatymų leidėjas, turėdamas konstitucinę priedermę veikti taip, kad būtų garantuota natūralios gamtinės aplinkos, atskirų jos objektų apsauga, gamtos išteklių racionalus naudojimas, atkūrimas bei gausinimas, turi užtikrinti aiškų ir tikslų gyvosios gamtos apsaugos teisinį reglamentavimą. Teisinis reguliavimas šioje srityje negali kelti dviprasmybių, todėl sąvokos įstatyme turi būti vartojamos tiksliai, pagal jų tikrąją prasmę¹⁸⁴. Prof. dr. V. Sinkevičiaus teigimu, įstatymuose vartojamų sąvokų neapibrėžtumas, leidžiantis įvairiai aiškinti įstatymų normų turinį ir dviprasmiškai suvokti teisinio reguliavimo ribas, normų konkurencija sunkina teisės normų taikymą, mažina jų efektyvumą, skatina teisinį nihilizmą¹⁸⁵.

Analizuojant gyvosios gamtos apsaugą reglamentuojančių teisės aktų sistemą, pastebėtina tai, kad *gyvosios gamtos apsaugos* sąvoka nacionalinės teisės aktuose nėra įtvirtinta. Aplinkos apsaugos įstatyme, kuriame suformuluotos bendro pobūdžio teisės normos, reglamentuojančios aplinkos apsaugą, bei specialiuose įstatymuose, kuriuose įtvirtintos teisės normos, reglamentuojančios atskirų aplinkos objektų apsaugą, nėra apibrėžtos nei *gyvosios gamtos*, nei *gyvosios gamtos apsaugos* sampratos.

Aplinkos apsaugos įstatymas pateikia gamtos išteklių sąvoką – tai gyvosios ar negyvosios gamtos elementai (augalija, gyvūnija, įskaitant ir buveines, vanduo, žemė (jos paviršius ir gelmės),

¹⁸² Alfonsas Vaišvila. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2009, 206.

¹⁸³ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas“, žiūrėta 2017 m. balandžio 26 d., <http://www.infolex.lt/ta/60690?nr=14> .

¹⁸⁴ Ibid.

¹⁸⁵ Vytautas Sinkevičius, „Konstitucijos įgyvendinimas įstatymų leidyboje“, Justitia. 1996, 5:3.

kuriuos žmogus naudoja arba gali naudoti savo reikmėms¹⁸⁶. Tačiau gyvosios ir negyvosios gamtos išteklių sąvokos nėra atribotos, nėra aišku, kokie išteklių priskirtini gyvosios gamtos, o kokie - negyvosios gamtos ištekliams.

Nagrinėjant institucijų, vykdančių valstybinę aplinkos apsaugos, o taip pat ir gyvosios gamtos apsaugos valstybinę kontrolę, funkcijas, pastebėtina, kad šių institucijų funkcijos dubliuojasi, kompetencijos gyvosios gamtos apsaugos srityje dažnai sutampa. Valstybinę aplinkos apsaugos kontrolę vykdo skirtingos institucijos, tačiau jų teisės ir pareigos gyvosios gamtos apsaugos srityje nėra pakankamai išskirtos ar atribotos, o tai suponuoja mažiau efektyvų valstybinės kontrolės įgyvendinimą, dažnai neaišku, kuri institucija privalo spręsti atitinkamus aplinkosaugos klausimus ir už ką ji atsako¹⁸⁷.

Štai Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija, išnagrinėjusi norminę administracinę bylą Nr. I-10-822/2016 pagal pareiškėjo Lietuvos Respublikos Seimo nario B. Bradausko pareiškimą dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2000 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. 258 patvirtintų Medžioklės Lietuvos Respublikos teritorijoje taisyklių 75 punkto (2010 m. rugsėjo 15 d. įstatymo Nr. D1-768 redakcija), ta apimtimi, kuria nustatyta, jog medžioklėje dalyvaujantys medžiotojai aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų reikalavimu privalo leisti būti tikrinami neblaivumo (girtumo) ar apsvaigimo nuo psichotropinių medžiagų būsenai nustatyti, atitikties Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 270¹ straipsniui (2002 m. gruodžio 10 d. įstatymo Nr. IX-1260 redakcija), Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 26 straipsnio 2 daliai (2012 m. birželio 21 d. įstatymo Nr. IX-2103 redakcija), Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. gegužės 12 d. nutarimu Nr. 452 patvirtintų Transporto priemonės vairuojančių ir kitų asmenų neblaivumo (girtumo) ar apsvaigimo nustatymo taisyklių 2 punkto 5 daliai (2012 m. birželio 27 d. nutarimo Nr. 761 redakcija) bei Konstitucijoje įtvirtintiems teisinės valstybės, teisės aktų hierarchijos principams, 2016 m. gegužės 3 d. sprendime konstatavo, kad teisinio saugumo imperatyvas suponuoja tam tikrus privalomus reikalavimus pačiam teisiniui reguliavimui, *inter alia* tai, kad jis privalo būti aiškus ir darnus, teisės normos turi būti formuluojamos tiksliai¹⁸⁸. Tuo tarpu teisėjų kolegijos įsitikinimu, ginčijama Medžioklės Lietuvos Respublikos teritorijoje taisyklių 75 punkto nuostata, atsižvelgiant į tai, jog ja aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnams suteikiamos teisės ribos nėra konkrečiai apibrėžtos, negali būti laikoma aiškia ir tiksliai suformuluota. Ginčijama nuostata Aplinkos

¹⁸⁶ „Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas“, Valstybės žinios 108, 2726 (1997).

¹⁸⁷ Eduardas Monkevičius, „Aplinkosaugos santykių teisinio reguliavimo problemos“, Jurisprudencija 10(112) (2008):10.

¹⁸⁸ „Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. gegužės 3 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-10-822/2016“, žiūrėta 2017 m. balandžio 28 d., <http://www.infolex.lt/tp/1257875>.

ministerija poįstatyminiame akte įtvirtino aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų teisę reikalauti medžioklėje dalyvaujančius medžiotojus leisti tikrinti jų neblaivumą ar apsvaigimą bei medžiotojų pareigą paklusti tokiam aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų reikalavimui, ir numatė jos nesilaikymo pasekmes – atsisakęs tikrintis asmuo bus laikomas neblaiviu ar apsvaigusi nuo psichotropinių medžiagų¹⁸⁹. Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas, vertindamas atsakovo Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos argumentus, jog ginčijama teisės norma nenumato aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų teisės patiems tikrinti medžioklėje dalyvaujančių medžiotojų neblaivumo ar apsvaigimo nuo psichotropinių medžiagų būsenos, o tik suteikia teisę jiems reikalauti, jog medžiotojai tokią būseną pasitikrintų teisės aktų nustatyta tvarka, atkreipė dėmesį į Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Kauno regiono aplinkos apsaugos departamento direktoriaus 2014 m. gruodžio 15 d. įsakymą Nr. V-112, kuriuo remiantis ginčijama teisės norma patvirtintas Alkoholio kiekio matavimo prietaisų naudojimo ir atliktų matavimų kontrolės tvarkos aprašas bei atsakingas asmuo, įgaliotas išduoti valstybinės kontrolės pareigūnams alkoholio kiekio matavimo prietaisus¹⁹⁰. Taigi, pastaruoju poįstatyminiu aktu gyvosios gamtos apsaugą vykdančioms pareigūnoms sudarytos galimybės tikrinti asmenų neblaivumą.

Taigi, įvertinus šioje byloje nustatytas faktines aplinkybes, darytina išvada, kad Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija ir jai pavaldus teritorinis valstybinio administravimo subjektas skirtingai supranta ginčijamą nuostatą. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai pavaldaus Kauno regiono aplinkos apsaugos departamento pareigūnai ginčijamą teisės normą supranta kaip suteikiančią teisę jiems vykdyti neblaivumo būsenos patikrinimą, kai tuo tarpu, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai nei įstatymu, nei Vyriausybės nutarimu tokia kompetencija nebuvo suteikta.

Šis Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2016 m. gegužės 3 d. sprendimas, priimtas administracinėje byloje Nr. I-10-822/2016, kaip tik ir patvirtina išvadą, kad teisės aktuose, reglamentuojančiuose gyvosios gamtos apsaugą, įtvirtintos teisės normos turi būti tikslios, aiškiai suformuluotos, kad nesudarytų prielaidų ne tik gyvosios gamtos išteklių naudotojams, bet ir valstybinę gyvosios gamtos apsaugos kontrolę vykdančioms pareigūnoms, skirtingai suvokti nustatytą privalomą elgesio taisyklę. Be to, teisės aktuose būtina apibrėžti gyvosios gamtos ir gyvosios gamtos apsaugos sampratas, kad visuomeninių santykių dalyviams būtų aišku, kokių objektų naudojimą reglamentuoja atitinkama teisės norma.

¹⁸⁹ „Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. gegužės 3 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-10-822/2016“, žiūrėta 2017 m. balandžio 28 d., <http://www.infolex.lt/tp/1257875>.

¹⁹⁰ Ibid.

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad teisės aktais reguliuojant santykius, susijusius su natūralios gamtinės aplinkos, augalijos, gyvūnijos išteklių naudojimu, atkūrimu ir saugojimu būtina paisyti konstitucinio teisinės valstybės principo. Konstitucinio Teismo doktrinoje konstatuota, kad minėtas konstitucinis principas suponuoja visų teisės aktų hierarchiją ir neleidžia poįstatyminiais aktais reguliuoti santykių, kurie turi būti reguliuojami tik įstatymu, taip pat poįstatyminiuose teisės aktuose nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris konkuruotų su nustatytuoju įstatyme, nebūtų grindžiamas įstatymais.¹⁹¹

Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija 2014 m. kovo 27 d. sprendime, priimtame administracinėje byloje Nr. I-492-4/2014¹⁹², pažymėjo, kad poįstatyminis teisės aktas yra įstatymo normų taikymo aktas. Įstatymai nustato bendro pobūdžio taisykles, o poįstatyminiuose teisės aktuose jos gali būti detalizuojamos, gali būti reglamentuojama jų įgyvendinimo tvarka. Apeliacinės instancijos teismas paminėjo, kad Konstitucinis Teismas savo nutarimuose taip pat ne kartą yra pažymėjęs, kad Lietuvoje nėra deleguotosios įstatymų leidybos, todėl Seimas – įstatymų leidėjas negali pavesti Vyriausybei ar kitoms institucijoms poįstatyminiais aktais reguliuoti tuos teisinius santykius, kurie pagal Konstituciją turi būti reguliuojami įstatymais¹⁹³. Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija 2014 m. kovo 27 d. sprendime atkreipė dėmesį į tai, kad Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2013 m. kovo 15 d. įsakymu Nr. 3D-197 patvirtintų Žvejybos Baltijos jūroje kvotų skyrimo taisyklių priėmimo metu galiojęs 2002 m. gruodžio 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2371/2002 „Dėl žuvų išteklių apsaugos ir tausojančio naudojimo pagal Bendrijos žuvininkystės politiką“ nenustatė, kokio pobūdžio teisės aktu valstybės narės turi realizuoti šio reglamento 20 straipsnio 3 dalį, kuri numatė, kad „kiekviena valstybė narė sprendžia dėl jai pagal Bendrijos teisę priskirtų žvejybos galimybių paskirstymo būdo su jos vėliava plaukiojantiems laivams. Apie paskirstymo būdą ji informuoja Komisiją“. Teismas sprendė, jog valstybės narės, įgyvendindamos minėtą sprendimo teisę, turėjo paisyti savo konstitucinių principų ir įstatymų, ir konstatavo, kad Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministras poįstatyminiame teisės akte nustatydamas esmines ūkinės veiklos sąlygas bei ribojimo kriterijus, pažeidė Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme įtvirtintą principą, jog

¹⁹¹ Armanas Abramavičius, „Konstituciniai aplinkos apsaugos aspektai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje“, Konstitucinė jurisprudencija, 3 (15):2009, http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/01/ktb_2009-315.

¹⁹² „Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. kovo 27 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-492-4/2014“, žiūrėta 2017 m. balandžio 28 d., <http://www.infolex.lt/tp/814983>.

¹⁹³ „Lietuvos Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 5 d. nutarimas“, žiūrėta 2017 m. balandžio 28 d., <http://www.infolex.lt/ta/98903>.

administraciniai aktai, susiję su asmenų teisių ir pareigų įgyvendinimu, visais atvejais turi būti pagrįsti įstatymais¹⁹⁴.

Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija 2016 m. gegužės 3 d. sprendime, priimtame administracinėje byloje Nr. I-10-822/2016, konstatavo, kad Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai poįstatyminiame teisės akte nustačius savarankišką subjektą, turintį teisę atlikti neblaivumo kontrolę, t.y. įtvirtinus teisinį reglamentavimą, kurio nustatymo teisė aplinkos ministrui nebuvo numatyta įstatymuose, buvo pažeistas konstitucinis teisinės valstybės principas ir iš šio principo bei kitų konstitucinių imperatyvų kylantys reikalavimai teisėkūros subjektams, *inter alia* teisės hierarchijos principas¹⁹⁵.

Taigi, išanalizavus Lietuvos Respublikos teismų praktiką, darytina išvada, kad reglamentuojant visuomeninius santykius gyvosios gamtos apsaugos srityje, pasitaiko konstitucinio teisinės valstybės principo pažeidimo atvejų, t.y. poįstatyminiuose teisės aktuose nustatomas įstatymais nepagrįstas teisinis reguliavimas.

Valstybė, turėdama konstitucinę priedermę veikti taip, kad būtų garantuota natūralios gamtinės aplinkos, atskirų jos objektų apsauga, gamtos išteklių racionalus naudojimas, atkūrimas bei jų gausinimas, gali įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį būtų ribojamas atskirų gamtinės aplinkos objektų naudojimas, o tam tikri teisinių santykių subjektai būtų įpareigoti atitinkamai veikti arba susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų¹⁹⁶. K. Mikalauskaitės-Šostakienės teigimu, būtent dėl ryškaus valstybės vaidmens ne tik numatant teisinį reglamentavimą, bet ir nuolat stebint, kontroliuojant ar taikant poveikio priemones įvairiems subjektams, tuo apribojant galimybes įgyvendinti konstitucines teises ir laisves, formuojasi ginčai¹⁹⁷ aplinkos apsaugos, o taip pat ir gyvosios gamtos apsaugos srityje. Konstitucinio Teismo doktrinoje pabrėžiama, kad pagal Konstituciją turi būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kuris įtvirtintų ir savininkų priedermę prisidėti prie Konstitucijoje įtvirtinto viešojo intereso - natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsaugos bei gamtos išteklių racionalaus naudojimo, atkūrimo ir gausinimo - užtikrinimo tokiu būdu, kad jiems nuosavybės teise priklausantys žemė, miškai, vandens telkiniai būtų naudojami tik tinkamai, racionaliai, kad nebūtų daroma žala jiems kaip žmogaus ir visuomenės egzistavimo terpei, vienai iš būtinų žmogaus ir visuomenės išlikimo ir raidos sąlygų. Tai *inter alia* suponuoja, kad įstatymais gali būti nustatyti

¹⁹⁴ „Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. kovo 27 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-492-4/2014“, žiūrėta 2017 m. balandžio 28 d., <http://www.infolex.lt/tp/814983>.

¹⁹⁵ „Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. gegužės 3 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-10-822/2016“, žiūrėta 2017 m. balandžio 28 d., <http://www.infolex.lt/tp/1257875>.

¹⁹⁶ Kristina Mikalauskaitė-Šostakienė, „Administracinių teisinių ginčų, kylančių aplinkosaugos srityje, neteisminio nagrinėjimo problemos“. Visuomenės saugumas ir viešojo tvarka, 2011 (6).

¹⁹⁷ Ibid.

specifiniai reikalavimai, apibrėžiantys žemės sklypų, miškų, vandens telkinių valdymą, naudojimą ir disponavimą šiais objektais bei atitinkami apribojimai ir sąlygos šių objektų savininkams¹⁹⁸.

Lietuvos Aukščiausiasis teismas 2013 m. kovo 22 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-89/2013 pažymėjo, kad valstybė, įgyvendindama Konstitucijos 53 ir 54 straipsnių nuostatas, rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūri, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos išteklių, saugo aplinką nuo kenksmingų poveikių. Užtikrinti šių nuostatų laikymąsi yra viešasis interesas¹⁹⁹, kurį garantuoti yra valstybės konstitucinė priedermė²⁰⁰. Atsižvelgdamas į tai, kad ginčo statiniai buvo pastatyti be privalomos projekcinės dokumentacijos miškų ūkio paskirties žemėje, saugomoje teritorijoje, įvertinęs padarytus teisės aktų pažeidimus, jų santykį su pažeidžiamu viešuoju interesu, šioje byloje kasacinės instancijos teismas sprendė, kad tokių statinių nugriovimas laikytinas proporcinga priemone siekiamam konstituciškai pagrįstam tikslui²⁰¹.

Lietuvos Aukščiausiasis teismas 2011 m. birželio 13 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-274/2011 konstatavo, kad medžioklė ir su ja susiję santykiai yra viešojo reguliavimo sritis, kurioje valstybė turi plačią diskreciją. Pasirinkdama medžioklės bei su ja susijusių santykių modelį ir jį įtvirtindama teisės aktuose, valstybė gali nustatyti medžioklės plotų sudarymo tvarką, dydžius, medžiojimo būdus, laiką, kitas sąlygas, nurodyti laukinius gyvūnus, kuriuos leidžiama ar draudžiama medžioti ir kt.²⁰². Kasacinės instancijos teismas pažymėjo, kad privačios žemės sklypo savininko teisė medžioti visuose medžioklės plotų vienetuose, į kuriuos patenka jam nuosavybės teise priklausantis žemės sklypas, nėra absoliuti – ji ribojama įstatyme nustatytų sąlygų: 1) žemės sklypo savininkas turi turėti medžiotojo bilietą; 2) dėl medžioklės jis turi susitarti su medžioklės plotų naudotoju; 3) medžioti jis gali tik kartu su medžioklės plotų naudotoju. Nesant bent vienos iš jų, privačios žemės sklypo savininko teisė negali būti įgyvendinama²⁰³. Tiek šioje nutartyje, tiek 2013 m. gruodžio 11 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-655/2013²⁰⁴, Lietuvos

¹⁹⁸ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas“, žiūrėta 2017 m. balandžio 26 d., <http://www.infolex.lt/tp/49694>.

¹⁹⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2013 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-89/2013“, žiūrėta 2017 m. gegužės 2 d., <http://www.infolex.lt/tp/610110>.

²⁰⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2016 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-516-686/2016“, žiūrėta 2017 m. gegužės 2 d., <http://www.infolex.lt/tp/1392506>.

²⁰¹ „Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2013 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-89/2013“, žiūrėta 2017 m. gegužės 2 d., <http://www.infolex.lt/tp/610110>.

²⁰² „Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2011 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-274/2011“, žiūrėta 2017 m. gegužės 2 d., <http://www.infolex.lt/tp/213437>.

²⁰³ Ibid.

²⁰⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-655/2013“, žiūrėta 2017 m. balandžio 23 d., <http://www.infolex.lt/tp/776875?nr=1>.

Aukščiausiasis teismas, aiškindamas Medžioklės įstatymo 13 straipsnio 1 dalies normą, padarė išvadą, kad privačios žemės sklypo savininko teisė medžioti medžioklės plotuose, į kuriuos patenka jam nuosavybės teise priklausantis žemės sklypas, yra ribojama įstatyme nustatytų imperatyvių sąlygų.

Išanalizavus kasacinės instancijos teismo praktiką, darytina išvada, kad įstatymų leidėjas, turėdamas konstitucinę priedermę veikti taip, kad būtų garantuota natūralios gamtinės aplinkos, atskirų jos objektų apsauga, gamtos išteklių racionalus naudojimas, atkūrimas bei jų gausinimas, įstatymu nustatė tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį būtų ribojamas atskirų gamtinės aplinkos objektų naudojimas, tam tikra apimtimi yra įsiterpiama į privačių žemės sklypų, miškų, vandens telkinių savininkų nuosavybės teises, kas sąlygoja teisminių ginčų gyvosios gamtos apsaugos srityje formavimąsi.

Apibendrinant šį skyrių pasakytina tai, kad Lietuvos Respublikos teismų praktikoje konstatuota, jog reglamentuojant visuomeninius santykius gyvosios gamtos apsaugos srityje pasitaiko atvejų, kai teisės aktuose įtvirtintos teisės normos nėra aiškiai ir tiksliai suformuluotos, o tai sudaro prielaidas gyvosios gamtos išteklių naudotojams bei valstybinę gyvosios gamtos apsaugos kontrolę vykdančioms pareigūnams skirtingai suvokti nustatytą privalomą elgesio taisyklę, be to pasitaiko ir konstitucinio teisinės valstybės principo pažeidimo atvejų, t.y. poįstatyminiuose teisės aktuose nustatomas įstatymais nepagrįstas teisinis reguliavimas. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad šie atvejai nėra dažni, darytina išvada, kad gyvosios gamtos apsaugos teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje yra tinkamas. Teisminių ginčų kilimą gyvosios gamtos apsaugos srityje sąlygoja ta aplinkybė, jog reguliuodama visuomeninius santykius šioje srityje valstybė turi valstybė turi plačią diskrecijos teisę. Nagrinėjant teisminę praktiką pastebėtina ir tai, kad Lietuvos Respublikos teismai, nagrinėdami ginčus, kylančius gyvosios gamtos apsaugos srityje, dažniausiai vadovaujasi nacionaliniais teisės aktais.

IŠVADOS

1. Apibendrinant mokslinėje literatūroje analizuojamas *gamtos, aplinkos, gamtos apsaugos* ir *aplinkos apsaugos* sampratas, darytina išvada, kad **gyvosios gamtos apsauga** apima gyvosios gamtos elementų (augalijos, gyvūnijos, dirvožemio (iš dalies)) bei jų sistemų būklės bei kitimo stebėjimus, antropogeninio poveikio gyvosios gamtos elementams vertinimą, racionalų jų naudojimą bei atkūrimą, įvairių teisinių, biologinių ir kitų priemonių įgyvendinimą, siekiant išsaugoti ateities kartoms gyvosios gamtos objektus ir elementus, užtikrinti natūralios aplinkos reiškinių ir sąlygų visumą, kurioje gyvena įvairių gyvųjų organizmų populiacijos ar rūšys.

2. Išanalizavus institucijų, vykdančių valstybinę aplinkos apsaugos kontrolę, taip pat ir gyvosios gamtos apsaugos valstybinę kontrolę, pastebėtina, kad šios institucijos turi daug sutampančių kompetencijų aplinkos apsaugos srityje, jų funkcijos nėra pakankamai išskirtos ir atribotos. Valstybinę aplinkos apsaugos kontrolę vykdo skirtingos institucijos, tačiau jų teisės ir pareigos gyvosios gamtos apsaugos srityje nėra pakankamai išskirtos ar atribotos, o tai suponuoja mažiau efektyvų valstybinės kontrolės įgyvendinimą.

3. Gyvosios gamtos apsaugos santykius Lietuvoje reguliuoja nemažai nacionalinių įstatymų bei poįstatyminių teisės aktų. Įstatymų leidėjas, vykdydamas Konstitucijoje įtvirtintą valstybės priedermę saugoti natūralią gamtinę aplinką, gyvūniją ir augaliją, užtikrinti racionalų gamtinių išteklių naudojimą, atkūrimą ir gausinimą, Lietuvoje nustatė tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį bendro pobūdžio teisės normos, reglamentuojančios aplinkos apsaugą, suformuluotos pagrindiniame Aplinkos apsaugos įstatyme, kurio normas papildo atskirų aplinkos objektų, tame tarpe ir gyvosios gamtos objektų, naudojimą ir apsaugą reglamentuojantys atskiri įstatymai bei poįstatyminiai aktai, atitinkantys tarptautines sutartis bei įgyvendinantys Europos Sąjungos teisės aktus.

4. Išanalizavus Lietuvos Respublikos teismų praktiką, darytina išvada, kad reglamentuojant visuomeninius santykius gyvosios gamtos apsaugos srityje, pasitaiko konstitucinio teisinės valstybės principo pažeidimo atvejų, t.y. poįstatyminiuose teisės aktuose nustatomas įstatymais nepagrįstas teisinis reguliavimas. Be to, teismų praktikos analizė rodo, kad teisės aktuose, reglamentuojančiuose gyvosios gamtos apsaugą, įtvirtintos teisės normos turi būti tikslios, aiškiai suformuluotos, kad nesudarytų prielaidų ne tik gyvosios gamtos išteklių naudotojams, bet ir valstybinę gyvosios gamtos apsaugos kontrolę vykdančioms pareigūnams, skirtingai suvokti nustatytą privalomą elgesio taisyklę.

5. Įstatymų leidėjas, turėdamas konstitucinę priedermę veikti taip, kad būtų garantuota natūralios gamtinės aplinkos, atskirų jos objektų apsauga, gamtos išteklių racionalus naudojimas,

atkūrimas bei jų gausinimas, įstatymu nustatė tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį būtų ribojamas atskirų gamtinės aplinkos objektų naudojimas, tam tikra apimtimi yra įsiterpiama į privačių žemės sklypų, miškų, vandens telkinių savininkų nuosavybės teises, kas sąlygoja teisminių ginčų gyvosios gamtos apsaugos srityje formavimąsi.

6. Išanalizavus Lietuvos Respublikos teismų praktiką, nustatyta, kad reglamentuojant visuomeninius santykius gyvosios gamtos apsaugos srityje, pasitaiko atvejų, kai poįstatyminiuose teisės aktuose nustatomas įstatymais nepagrįstas teisinis reguliavimas, tačiau atsižvelgiant į tai, kad šie atvejai nėra dažni, darytina išvada, kad gyvosios gamtos apsaugos teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje yra tinkamas.

LITERATŪRA

Teisės aktai:

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. Valstybės žinios 33, 1014 (1992).
2. „Lietuvos Respublikos Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“, žiūrėta 2017 m. balandžio 7 d., <http://www.infolex.lt/ta/60036?nr=1>.
3. „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas“, Lietuvos aidas 5, 75 (1992).
4. „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas“, Valstybės žinios 72, 3017 (2002).
5. „Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas“, Valstybės žinios 63, 1188 (1993).
6. „Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas“, Valstybės žinios 108, 2726 (1997).
7. „Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymas“, Valstybės žinios 65, 2634 (2002).
8. „Lietuvos Respublikos žuvininkystės įstatymas“, Valstybės žinios 56, 1648 (2000).
9. „Lietuvos Respublikos mėgėjų žvejybos įstatymas“, Valstybės žinios 118, 4395 (2004).
10. „Lietuvos Respublikos laukinės augalijos įstatymas“, Valstybės žinios 60, 1944 (1999).
11. „Lietuvos Respublikos miškų įstatymas“, Valstybės žinios 96, 1872 (1994).
12. „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Nykstančių laukinės faunos ir floros rūšių tarptautinės prekybos konvencijos ratifikavimo“, Valstybės žinios 50, 1739 (2001).
13. „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Migruojančių laukinių gyvūnų rūšių išsaugojimo konvencijos ratifikavimo“, Valstybės žinios 50, 1740 (2001).
14. „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Sutarties dėl šikšnosparnių apsaugos Europoje ratifikavimo“, Valstybės žinios 88, 3070) (2001).
15. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. birželio 10 d. potvarkis Nr. 437p „Dėl prisijungimo prie 1971 metais Ramsare ir 1979 metais Berne pasirašytų konvencijų“, žiūrėta 2017 m. balandžio 7 d., <http://www.infolex.lt/ta/717?nr=1>.
16. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. balandžio 29 d. nutarimas Nr. 490 „Dėl regioninių parkų nuostatų patvirtinimo“, Valstybės žinios 39, 1227 (1999).
17. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. gegužės 23 d. nutarimas Nr. 256 „Dėl Nacionalinės miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012-2020 metų programos patvirtinimo“, Valstybės žinios 61, 3058 (2012).
18. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2000 m. balandžio 27 d. įsakymas Nr. 173 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 20 d. nutarimo Nr. 1446 „Dėl

- Laukinės augalijos įstatymo įgyvendinimo“ 2 punkto vykdymo“, Valstybės žinios 37, 1046 (1994).
19. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas Nr. 717 „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos regionų aplinkos apsaugos departamentų nuostatų patvirtinimo“, Valstybės žinios, 8, 192 (2004).
 20. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. liepos 14 d. įsakymas Nr. D1-385 „Dėl Aplinkos apsaugos agentūros nuostatų patvirtinimo“, Valstybės žinios, 115, 4310 (2004).
 21. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2009 m. rugpjūčio 3 d. įsakymas Nr. D1-464 „Dėl Miško genetinių išteklių, sėklų ir sodmenų tarnybos, Miško sanitarinės apsaugos tarnybos, Valstybinės miškotvarkos tarnybos ir Valstybinės aplinkos apsaugos inspekcijos reorganizavimo“, Valstybės žinios 96, 4075 (2009).
 22. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2015 m. sausio 9 d. nutarimas Nr. D1-12 „Dėl Kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo 2015-2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“, TAR, 2015-01-15, Nr. 2015-00657, žiūrėta 2017 m. balandžio 7 d., <http://www.infolex.lt/ta/324893?nr=1>.
 23. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2017 m. sausio 30 d. įsakymas Nr. D1-92 „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Gamtos apsaugos ir miškų departamento Gamtos apsaugos skyriaus nuostatų patvirtinimo“, žiūrėta 2017 m. kovo 13 d., <http://www.am.lt/VI/index.php#a/18095>.
 24. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1224/2009, žiūrėta 2017 m. balandžio 23 d., <https://publications.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/d78a7890-06c9-434c-8c6b-e7c865bd2b28/language-lt>.
 25. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1998 m. birželio 1d. nutarimas“, žiūrėta 2017 m. balandžio 23 d., <http://www.infolex.lt/ta/25994?nr=9>.
 26. „Lietuvos Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 5 d. nutarimas“, žiūrėta 2017 m. balandžio 28 d., <http://www.infolex.lt/ta/98903>.
 27. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas“, <http://www.infolex.lt/tp/49694>.
 28. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas“, žiūrėta 2017 m. balandžio 26 d., <http://www.infolex.lt/ta/60690?nr=14>.
 29. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas“, žiūrėta 2017 m. kovo 23 d., <http://www.infolex.lt/ta/57136?nr=1>.

30. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2007 m. rugsėjo 6 d. nutarimas“, žiūrėta 2017 m. balandžio 23 d., <http://www.infolex.lt/ta/37668?nr=27>.

Specialioji literatūra:

1. Abramavičius, Armanas. „Konstituciniai aplinkos apsaugos aspektai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje“, Konstitucinė jurisprudencija 3(15):2009, http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/01/ktb_2009-315.
2. Baltrėnas, Pranas, Donatas Butkus, Vytautas Oškinis, Saulius Vasarevičius, ir Aušra Zigmonitienė. Aplinkos apsauga. Vilnius: Technika, 2008.
3. Gimbutienė, Marija. Baltai priešistoriniais laikais. Vilnius: Vaga, 1985.
4. Hedemann-Robinson, M. Enforcement of European Union Environmental Law: Legal Issues and Challenges. Cacendish: Routledge, 2007, 21.
5. Juknys, Romualdas. Aplinkotyros pagrindai. Kaunas: VDU leidykla, 2003.
6. Kavaliauskas, Paulius, Baškytė, Rūta. „Aplinkosaugos samprata ir strategija“, Iš Lietuvos aplinkosaugos raida, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Vilnius: ABO, 2000.
7. Kurlavičius, Petras. Biologinės įvairovės apsauga valstybiniuose miškuose. Kaunas: Lututė, 2006.
8. Lapinskas, Kęstutis. „Konstituciniai aplinkos apsaugos Lietuvoje pagrindai“, Konstitucinė jurisprudencija 3(11):2008, http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/20080911_Lapinskas.pdf.
9. Lazdinis, Imantas, Šaltenytė, Aušra. „Biologinės įvairovės apsaugos reglamentavimas: tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai“, Darna vystymosi strategija ir praktika, <https://www3.mruni.eu/ojs/sustainable-development-strategy/article/download/.../284>.
10. Marcijonas, Antanas, Sudavičius, Bronius. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras, 1 dalis.
11. Mierauskas, Pranas. Gamtotvarka. Vilnius: Lietuvos gamtos fondas, 2009.
12. Mikaluskaitė-Šostakienė, Kristina. „Administracinių teisinių ginčų, kylančių aplinkosaugos srityje, neteisminio nagrinėjimo problemos“. Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka 6 (2011): 175-187.
13. Monkevičius, Eduardas. „Aplinkosaugos santykių teisinio reguliavimo problemos“, Jurisprudencija 10 (112) (2008):7-15.

14. Monkevičius, Eduardas, Algirdas Miškinis, Linas Meškys, Ignas Vėgėlė, ir Agnė Murauskaitė. Aplinkosaugos teisė. Vilnius: Justitia, 2011.
15. Mykolo Romerio universitetas. Aplinkos politika ir valdymas. Vilnius, 2008.
16. Povilauskienė, Danguolė. „Nykstančių laukinės faunos ir floros rūšių Lietuvos Respublikoje įvežimo ir išvežimo kontrolė“, Socialinių mokslų studijos 6 (2) (2014):444-445.
17. Ragulskytė-Markovienė, Rasa. Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais. Vilnius: Eugrimas, 2005.
18. Sinkevičius, Vytautas. „Konstitucijos įgyvendinimas įstatymų leidyboje“, Justitia. 1996, 5:3.
19. Šatkus, J., Rutkauskas, A., „Lietuvos miškingumas“, Iš Lietuvos aplinkosaugos raida, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Vilnius: ABO, 2000.
20. Vaišnoras, Alfonsas. Europos Sąjungos aplinkos politika. Vilnius, 2011.
21. Vaišvila, Alfonsas. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2009.
22. Venckus, Zenonas. Aplinkos apsaugos politika ir teisė. Vilnius: Technika, 2011.
23. Venckus, Zenonas. Aplinkos politika. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2012.
24. Virbickas, Juozas, Žalakevičius, Mečislovas. „Gyvūnijos apsauga“, Iš Lietuvos aplinkosaugos raida, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Vilnius: ABO, 2000.
25. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2001. t.1.

Teismų praktika:

1. „Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2011 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-274/2011“, žiūrėta 2017 m. gegužės 2 d., <http://www.infolex.lt/tp/213437>.
2. „Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2013 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-89/2013“, žiūrėta 2017 m. gegužės 2 d., <http://www.infolex.lt/tp/610110>.
3. „Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-655/2013“, žiūrėta 2017 m. balandžio 23 d., <http://www.infolex.lt/tp/776875?nr=1>.
4. „Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. kovo 27 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-492-4/2014“, žiūrėta 2017 m. balandžio 28 d., <http://www.infolex.lt/tp/814983>.

5. „Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. gegužės 3 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-10-822/2016“, žiūrėta 2017 m. balandžio 28 d., <http://www.infolex.lt/tp/1257875>.
6. „Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2016 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-516-686/2016“, žiūrėta 2017 m. gegužės 2 d., <http://www.infolex.lt/tp/1392506>.
7. „1973 m. spalio 10 d. sprendimas byloje Variola v. Amministrazione Italiana delle Finanze“ (34/73. Rink. P. 981) (Cituota iš: Eduardas Monkevičius ir kt., Aplinkosaugos teisė (Vilnius: Justitia, 2011), 382.).

Internetinė prieiga:

1. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, žiūrėta 2016 m. sausio 21 d., http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1038.
2. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, žiūrėta 2017 m. balandžio 7 d., <http://www.am.lt/VI/index.php>.
3. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, žiūrėta 2017 m. balandžio 9 d., http://www.vstt.lt/VI/article.php?article_id=759.
4. „Valstybinė aplinkos monitoringo programa“, žiūrėta 2016 m. vasario 29 d., <http://gamta.lt/cms/index?rubricId=916838c4-cc1a-4b9f-af79-d723ab38e996>.
5. „Gyvosios gamtos monitoringas“, žiūrėta 2016 m. kovo 6 d., <http://gamta.lt/cms/index?rubricId=0786596f-5f72-4f47-a54e-c00451a92955>.
6. „Buveinių direktyvos įgyvendinimas“, žiūrėta 2017 m. balandžio 11 d., <http://www.am.lt/VI/index.php#a/6569>.
7. Europos Sąjungos paukščių ir buveinių direktyvos, žiūrėta 2017 m. balandžio 11 d., <http://senas.birdlife.lt/index.php/gamtos-klase/gyvosios-gamtos-apsauga/direktyvos/>.
8. „Laukinė augalija: teisės aktai, metodika, rekomendacijos“, žiūrėta 2017 m. balandžio 25 d., www.elibrary.lt/resursai/LR_ministerijos/AM/kiti/Laukine-augalija.pdf.

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Baigiamajame darbe analizuojamas gyvosios gamtos apsaugos teisinis reglamentavimas Lietuvoje. Baigiamojo darbo tikslas - išanalizuoti gyvosios gamtos apsaugą reglamentuojančių teisės aktų sistemą bei jų įgyvendinimo problematiką, išsiaiškinti, ar tinkamai Lietuvos Respublikoje yra reglamentuojama gyvosios gamtos apsauga.

Išanalizavus gyvosios gamtos apsaugą reglamentuojančius teisės aktus, nustatyta, kad gyvosios gamtos apsaugos santykius Lietuvoje reguliuoja tarptautinės sutartys, Europos Sąjungos teisės aktai, nacionaliniai įstatymai bei poįstatyminiai teisės aktai. Nors išanalizavus Lietuvos Respublikos teismų praktiką, nustatyta, kad reglamentuojant visuomeninius santykius gyvosios gamtos apsaugos srityje, pasitaiko atvejų, kai poįstatyminiuose teisės aktuose nustatomas įstatymais nepagrįstas teisinis reguliavimas, tačiau darytina išvada, kad gyvosios gamtos apsaugos teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje yra tinkamas. Vykdydamas Konstitucijoje įtvirtintą valstybės priedermę saugoti natūralią gamtinę aplinką, gyvūniją ir augaliją, užtikrinti racionalų gamtinių išteklių naudojimą, atkūrimą ir gausinimą, įstatymų leidėjas nustatė tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį bendro pobūdžio teisės normos, reglamentuojančios aplinkos apsaugą, suformuluotos pagrindiniame Aplinkos apsaugos įstatyme, kurio normas papildo atskirų aplinkos objektų, tame tarpe ir gyvosios gamtos objektų, naudojimą ir apsaugą reglamentuojantys atskiri įstatymai bei poįstatyminiai aktai.

Raktiniai žodžiai: *gyvosios gamtos apsauga, teisės aktų sistema, gyvosios gamtos teisinis reglamentavimas.*

This paper analyses legal regulation of living nature protection in Lithuania. The aim of the research is to analyse legislation system which regulates protection of living nature and problems of their implementation, and to find out if the living nature protection is regulated properly in the Republic of Lithuania.

Having analysed legislation that regulates protection of the living nature, it was identified that relations of protection of the living nature are regulated by international contracts, legislation of European Union, national laws and bylaws. Although the analyses of court practice of the Republic of Lithuania show that when regulating social relations in the field of the living nature there are cases when unreasonable legal regulation is established in by-laws, however, it must be concluded that legal regulation of living nature protection in the Republic of Lithuania is appropriate. By fulfilling state obligation stated in the Constitution to save natural environment, wildlife and plants, to ensure sustainable use of natural resources and increase them, the legislator established such

legal regulation under which general legal norms governing protection of environment and formulated in the main Law on Environmental Protection which norms are supplemented by separate laws and bylaws, that regulate usage and protection of separate nature objects as well as objects of living nature.

Keywords: *protection of living nature, legislation system, legal regulation of living nature.*

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Šiame baigiamajame darbe „Gyvosios gamtos apsaugą reglamentuojančių teisės aktų sistema ir jų įgyvendinimo problemos“ analizuojamas gyvosios gamtos apsaugos teisinis reglamentavimas Lietuvoje. Baigiamojo darbo tikslas - išanalizuoti gyvosios gamtos apsaugą reglamentuojančių teisės aktų sistemą bei jų taikymo problematiką, išsiaiškinti, ar tinkamai Lietuvos Respublikoje yra reglamentuojama gyvosios gamtos apsauga.

Darbe nagrinėjama, ar įstatymų leidėjas, įgyvendinamas Konstitucijoje įtvirtintą valstybės priedermę saugoti natūralią gamtinę aplinką, gyvūniją ir augaliją, racionaliai naudoti gamtos išteklius bei juos gausinti, nustatė tinkamą šių santykių teisinį reguliavimą, kad būtų sėkmingai įgyvendinti aplinkosaugos santykių teisinio reguliavimo tikslai ir uždaviniai.

Siekiant įgyvendinti iškeltą tikslą, baigiamojo darbo skyriuje pateikiama gyvosios gamtos apsaugos sampratos analizė, apžvelgiama gyvosios gamtos apsaugos raida. Antrajame darbo skyriuje nagrinėjami subjektai, vykdančius gyvosios gamtos apsaugos priežiūrą ir valstybinę kontrolę, bei jų funkcijos. Trečiasis baigiamojo darbo skyrius – tai gyvosios gamtos apsaugą reglamentuojančių teisės aktų analizė, o ketvirtojoje dalyje nagrinėjama teisinio aplinkos apsaugos reglamentavimo problematika.

Paskutinėje baigiamojo darbo dalyje atsispindi tyrimo metu padarytos išvados. Nors išanalizavus Lietuvos Respublikos teismų praktiką, nustatyta, kad reglamentuojant visuomeninius santykius gyvosios gamtos apsaugos srityje, pasitaiko atvejų, kai poįstatyminiuose teisės aktuose nustatomas įstatymais nepagrįstas teisinis reguliavimas, tačiau darytina išvada, kad gyvosios gamtos apsaugos teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje yra tinkamas. Įstatymų leidėjas Lietuvoje nustatė tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį bendro pobūdžio teisės normos, reglamentuojančios aplinkos apsaugą, suformuluotos pagrindiniame Aplinkos apsaugos įstatyme, kurio normas papildė atskirų aplinkos objektų, tame tarpe ir gyvosios gamtos objektų, naudojimą ir apsaugą reglamentuojantys atskiri įstatymai bei poįstatyminiai aktai, atitinkantys tarptautines sutartis bei įgyvendinantys Europos Sąjungos teisės aktus.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

Legal regulation of living nature protection in Lithuania is analysed in the final thesis “Legislation system that regulates protection of living nature and their implementation problems“. The aim of the final thesis is to analyse legislation system which regulates living nature protection and their implementation problems, to find out if the living nature is regulated properly in the Republic of Lithuania.

This paper analysis the question whether the legislator, while implementing state obligation stated in the Constitution to save natural environment, wildlife and plants, to ensure sustainable use of natural resources and increase them, established appropriate legal regulation of these relations in order to successfully implement objectives and tasks of legal regulation of nature protection.

In order to achieve a set goal, the analysis of conception of the living nature protection is presented development of the living nature protection is reviewed in the first part of the final thesis. In the second part of the thesis, subjects who supervise protection of the living nature and perform state control, and their functions are analysed. The third part of the final thesis is the analysis of legislation that regulates protection of the living nature and in the fourth part problems of legal regulation of the nature protection are analysed.

In the last part of the final thesis conclusions of the research is presented. Although the analyses of court practice of the Republic of Lithuania show that when regulating social relations in the field of the living nature there are cases when unreasonable legal regulation is established in by-laws, however, it must be concluded that legal regulation of living nature protection in the Republic of Lithuania is appropriate. In Lithuania the legislator established legal regulation under which general legal norms governing protection of environment and formulated in the main Law on Environmental Protection which norms are supplemented by separate laws and bylaws that regulate usage and protection of separate nature objects as well as objects of living nature and that satisfy international agreements and implement legislation of European Union.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2017-05-05
Kaunas

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),
Viešojo saugumo fakulteto Aplinkosaugos teisės programos

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentė Asta Muliuolienė,

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas

„Gyvosios gamtos apsaugą reglamentuojančių teisės aktų sistema ir jų įgyvendinimo problemos“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų

metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

Asta Muliuolienė